

**AĞRI
İL ÇEVRE DURUM RAPORU**

AĞRI ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK İL MÜDÜRLÜĞÜ

AĞRI-2014

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

A. Hava

A.1. Hava Kalitesi.....	13
A.2. Hava Kalitesi Üzerine Etki Eden Unsurlar.....	14
A.3. Hava Kalitesinin Kontrolü Konusundaki Çalışmalar.....	18
A.4. Ölçüm İstasyonları.....	19
A.5. Egzoz Gazı Emisyon Kontrolü.....	21
A.6. Gürültü.....	22
A.7. İklim Değişikliği Eylem Planı Çerçevesinde Yapılan Çalışmalar.....	22
A.8. Sonuç ve Değerlendirme.....	22

B. Su ve Su Kaynakları

B.1. İlin Su Kaynakları ve Potansiyeli.....	23
B.1.1. Yüzeysel Sular.....	23
B.1.1.1. Akarsular.....	23
B.1.1.2. Doğal Göller, Göletler ve Rezervuarlar.....	24
B.1.2. Yeraltı Suları.....	24
B.1.2.1.Ağrı-Eleşkirt Ovasındaki Yer Altı Sular.....	25
B.1.2.2. Ovadaki Akiferler.....	25
B.1.2.3 Ovanın Beslenimi ve Boşalımı.....	26
B.1.2.4. Yeraltı Su Seviyeleri.....	26
B.1.3. Denizler.....	26
B.2. Su Kaynaklarının Kalitesi.....	27
B.3. Su Kaynaklarının Kirlilik Durumu.....	28
B.3.1. Noktasal kaynaklar.....	28
B.3.1.1. Endüstriyel Kaynaklar.....	28
B.3.1.2. Evsel Kaynaklar.....	28
B.3.2. Yayılı Kaynaklar.....	28
B.3.2.1. Tarımsal Kaynaklar.....	28
B.3.2.2. Diğer.....	29
B.4. Sektörel Su Kullanımları ve Yapılan Su Tahsisleri.....	29
B.4.1. İçme ve Kullanma Suyu.....	29
B.4.1.1. Yüzeysel su kaynaklarından kullanılan su miktarı ve İçme suyu arıtım tesisi mevcudiyeti.....	29
B.4.1.2. Yeraltı su kaynaklarından kullanılma su miktarı ve İçme suyu arıtım tesisi mevcudiyeti.....	31
B.4.1.3.İçme Suyu temin edilen kaynağın adı, mevcut durumu, potansiyeli vb	31
B.4.2. Sulama.....	31
B.4.2.1. Sulama salma sulama yapılan alan ve kullanılan su miktarı.....	31
B.4.2.2. Damlama veya basınçlı sulama yapılan alan ve kullanılan su miktarı.	32
B.4.3. Endüstriyel Su Temini.....	32
B.4.4. Enerji Üretimi Amacıyla Su Kullanımı.....	32
B.4.5. Rekreasyonel Su Kullanımı.....	32
B.5. Çevresel Altyapı.....	33
B.5.1. Kentsel Kanalizasyon Sistemi ve hizmeti alan nüfus.....	33
B.5.2. Organize Sanayi Bölgeleri ve Münferit Sanayiler Atıksu Altyapı Tesisleri.....	34
B.5.3. Katı Atık Düzenli Depolama Tesisleri.....	34
B.5.4. Atıksuların Geri Kazanılması ve Tekrar Kullanılması.....	35
B.6. Toprak Kirliliği ve Kontrolü.....	35
B.6.1. Noktasal Kaynaklı Kirlenmiş Sahalar.....	35
B.6.2. Arıtma Çamurlarının toprakta kullanımı.....	37

B.6.3. Madencilik faaliyetleri ile bozulan arazilerin doğaya yeniden kazandırılmasına ilişkin yapılan çalışmalar.....	37
B.6.4. Tarımsal faaliyetler ile oluşan toprak kirliliği.....	37
B.7. Sonuç ve Değerlendirme.....	39
Kaynaklar	
C. Atık	
C.1. Belediye Atıkları (Katı Atık Bertaraf Tesisleri).....	40
C.2. Hafriyat Toprağı, İnşaat Ve Yıkıntı Atıkları.....	42
C.3. Ambalaj Atıkları.....	42
C.4. Tehlikeli Atıklar.....	43
C.5. Atık Madeni Yağlar.....	44
C.6. Atık Pil ve Akümülatörler.....	45
C.7. Bitkisel Atık Yağlar.....	47
C.8. Poliklorlu Bifeniller ve Poliklorlu Terfeniller.....	47
C.9. Ömrünü Tamamlamış Lastikler (ÖTL).....	47
C.10. Atık Elektrikli ve Elektronik Eşyalar.....	48
C.11. Ömrünü Tamamlamış (Hurda) Araçlar.....	49
C.12. Tehlikesiz Atıklar.....	49
C.12.1. Demir ve Çelik Sektörü ve Cüruf Atıkları.....	51
C.12.2. Kömürle Çalışan Termik Santraller ve Kül.....	52
C.12.3. Atıksu Arıtma Tesisi Çamurları.....	53
C.13. Tıbbi Atıklar.....	53
C.14. Maden Atıkları.....	54
C.15. Sonuç ve Değerlendirme.....	55
Kaynaklar	
Ç. Kimyasalların Yönetimi	
Ç.1. Büyük Endüstriyel Kazalar.....	56
Ç.2. Sonuç ve Değerlendirme.....	56
Kaynaklar	
D. Doğa Koruma ve Biyolojik Çeşitlilik	
D.1. Ormanlar ve Milli Parklar.....	57
D.1.1. Ağrı Dağı Milli Parkı.....	57
D.1.1.1. Jeolojik Yapı.....	57
D.1.1.2. Flora.....	57
D.1.1.3. Fauna.....	57
D.1.1.4. Kullanım.....	57
D.1.1.5. İklim.....	58
D.1.1.6. Ulaşım.....	58
D.1.1.7. Ağrı Dağı Milli Parkı ile İlgili Bilgiler.....	58
D.2. Çayır ve Mera.....	60
D.3. Sulak Alanlar.....	60
D.3.1. Balık Gölü.....	61
D.3.1.1. Jeolojik Yapı.....	61
D.3.1.2. Flora.....	61
D.3.1.3. Fauna.....	61
D.3.1.4. Kullanım.....	61
D.3.1.5. İklim.....	62
D.3.1.6. Kaynak Değerleri.....	62
D.3.1.7. Ulaşım.....	62
D.3.1.8. Balık Gölü ile İlgili Bilgiler.....	63
D.3.2. Doğubayazıt Sazlıkları.....	64
D.3.2.1. Jeolojik Yapı.....	64
D.3.2.2. Flora.....	64

D.3.2.3. Fauna.....	64
D.3.2.4. Kullanım.....	65
D.3.2.5. İklim.....	65
D.3.2.6. Kaynak Değerleri.....	65
D.3.2.7. Ulaşım.....	65
D.3.2.8. Doğubayazıt Sazlıkları ile İlgili Bilgiler.....	66
D.3.3. Sarısu Sazlığı.....	67
D.3.3.1. Jeolojik Yapı.....	67
D.3.3.2. Flora.....	67
D.3.3.3. Fauna.....	67
D.3.3.4. Kullanım.....	68
D.3.3.5. İklim.....	68
D.3.3.6. Kaynak Değerleri.....	68
D.3.3.7. Ulaşım.....	68
D.3.3.8. Sarısu Sazlığı ile İlgili Bilgiler.....	69
D.4. Flora.....	70
D.5. Fauna.....	72
D.6. Tabiat Varlıklarını Koruma Çalışmaları.....	73
D.7. Sonuç ve Değerlendirme.....	73
Kaynaklar	
E. Arazi Kullanımı	
E.1. Arazi Kullanım Verileri.....	74
E.2. Mekânsal Planlama.....	76
E.2.1. Çevre düzeni planı.....	76
E.3. Sonuç ve Değerlendirme.....	77
Kaynaklar	
F. ÇED, Çevre İzin ve Lisans İşlemleri	
F.1. ÇED İşlemleri.....	78
F.2. Çevre İzin ve Lisans İşlemleri.....	79
F.3. Sonuç ve Değerlendirme.....	80
Kaynaklar	
G. Çevre Denetimleri ve İdari Yaptırım Uygulamaları	
G.1. Çevre Denetimleri.....	81
G.2. Şikâyetlerin Değerlendirilmesi.....	83
G.3. İdari Yaptırımlar.....	84
G.4. Çevre Kanunu Uyarınca Durdurma Cezası Uygulamaları.....	85
G.5. Sonuç ve Değerlendirme.....	83
Kaynaklar	
H. Çevre Eğitimleri.....	86
I. İl Bazında Çevresel Göstergeler	
I.1 Genel.....	87
I.1.1 Nüfus.....	87
I.1.1.1 Nüfus Artış Hızı.....	87
I.1.1.2 Kentsel Nüfus.....	88
I.2. Sanayi.....	89
I.2.1. Sanayi Bölgeleri.....	89
I.2.2. Madencilik.....	90
I.3. İklim Değişikliği.....	92
I.3.1. Sıcaklık.....	92
I.3.2. Yağış.....	94
I.3.3. Deniz Suyu Sıcaklığı.....	95
I.4. Hava Kalitesi.....	96

I.4.1. Hava Kirleticiler.....	96
I.5. Su-Atıksu.....	97
I.5.1. Su Kullanımı.....	97
I.5.2. Belediye İçme ve Kullanma Suyu Kaynakları.....	98
I.5.3. Atıksu Arıtma Tesisi İle Hizmet Veren Belediyeler.....	100
I.5.4. Kanalizasyon Şebekesi İle Hizmet Verilen Belediye Sayıları ve Nüfusu.....	101
I.5.5. Sanayiden Kaynaklanan Atıksu ve Bertarafı.....	102
I.6. Arazi Kullanımı.....	102
I.6.1. Arazi Kullanımı.....	102
I.7. Tarım.....	103
I.7.1. Kişi Başına Tarım Alanı.....	103
I.7.2. Kimyasal Gübre Tüketimi.....	104
I.7.3. Tarım İlacı Kullanımı.....	106
I.7.4. Organik Tarım.....	107
I.8. Orman.....	108
I.8.1. Ormanlık Alanlar.....	108
I.9. Balıkçılık.....	109
I.10. Altyapı ve Ulaştırma.....	110
I.10.1. Karayolu ve Demiryolu Yol Ağı.....	110
I.10.2. Motorlu Kara Taşıtı Sayısı.....	111
I.11. Atık.....	112
I.11.1. Belediyeler Tarafından ya da Belediye Adına Toplanan Atık ve Bertarafı.....	112
I.11.2. Katı Atıkların Düzenli Depolanması.....	113
I.11.3. Tıbbi Atıklar.....	114
I.11.4. Atık Yağlar.....	115
I.11.5. Ambalaj Atıkları.....	116
I.11.6. Ambalaj Atıkları.....	116
I.11.7. Ömrünü Tamamlamış Lastikler.....	117
I.11.8. Ömrünü Tamamlamış Araçlar.....	118
I.11.9. Atık Elektrikli -Elektronik Eşyalar.....	118
I.11.10. Maden Atıkları.....	119
I.11.11. Tehlikeli Atıklar.....	120
I.12. Turizm.....	121
I.12.1. Yabancı Turist Sayıları.....	121
I.12.2. Mavi Bayrak Uygulamaları.....	122

EK-1: İl Çevre Sorunları ve Öncelikleri Envanteri Araştırma Formu.....122

İ.1. Hava Kirliliği.....	123
İ.2. Su Kirliliği.....	127
İ.3. Toprak Kirliliği.....	134
İ.4.Öncelikli Çevre Sorunları.....	136

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

A.1- Hava Kalite İndeksi Karşılaştırma Tablosu.....	14
A.2 – Evsel Isınmada Kullanılan Katı Yakıtların Cinsi, Yakıtların Özellikleri ve Bu Yakıtların Temin Edildiği Yerler.....	16
A.3 – Sanayide Kullanılan Katı Yakıtların Cinsi, Yakıtların Özellikleri ve Bu Yakıtların Temin Edildiği Yerler.....	17
A.4 – 2013 Yılında Kullanılan Doğalgaz Miktarı.....	17

A.5 – 2013 Yılında Kullanılan Fueleoil Miktarı.....	17
A.6 - 2013 Yılı İldeki Araç Sayısı ve Egzoz Ölçümü Yaptıran Araç Sayısı	18
A.7 - İlimizde Hava Kalitesi Ölçüm İstasyon Yerleri ve Ölçülen Parametreler.....	19
A.8 - İlimizde (2013) Yılı Hava Kalitesi Parametreleri Aylık Ortalama Değerleri.....	20
A.9 -Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği (Rapor Yılı) Yılında Hava Kalitesi Sınır Değerleri.....	21
B.1 –İlimizin Akarsuları.....	23
B.2 -İlimizdeki Mevcut Sulama Göletleri.....	24
B.3 – İlimizin Yeraltısuyu Potansiyeli.....	25
B.4 – 2013 Yılı Yüze ve Yeraltı Sularında Tarımsal Faaliyetlerden Kaynaklanan Nitrat Kirliliği İle İlgili Analiz Sonuçları.....	27
B.5 -2013 Yılında Kullanılan Gübre ve Pestisitler.....	29
B.6 - TUİK İçme ve kullanma suyu şebekesi ve arıtma tesisi ile hizmet verilen belediye sayısı ve nüfusu....	31
B.7 - 4628 Sayılı Kanun Kapsamında Bulunan Projeler.....	32
B.8 - İlimizde (2010) Yılı atıksu hizmeti verilen nüfus.....	33
B.9 – İlimizdeki (...) Yılı OSB’lerde Atıksu Arıtma Tesislerinin Durumu.....	34
B.10 - İlimizde (...) Yılı Tespit Edilen Noktasal Kaynaklı Toprak Kirliliğine İlişkin Veriler.....	35
B.11 - İlimizde (2013) Yılında Kullanılan Ticari Gübre Tüketiminin Bitki Besin Maddesi Bazında ve Yıllık Tüketim Miktarları.....	37
B.12 - İlimizde (2013) Yılında Tarımda Kullanılan Girdilerden Gübreler Haricindeki Diğer Kimyasal Maddeleri (Tarımsal İlaçlar vb).....	38
B.13 - İlimizde (2013) Yılında Topraktaki Pestisit vb Tarım İlacı Birikimini Tespit Etmek Amacıyla Yapılmış Analizin Sonuçları.....	38
C.1 – 2013 Yılı İçin İl/İlçe Belediyelerince Toplanan ve Birliklerce Yönetilen Katı Atık Miktar ve Kompozisyonu.....	40
C.2 - 2013 Yılı İl/İlçe Belediyelerde Oluşan Katı Atıkların Toplanma, Taşınma ve Bertaraf Yöntemleri ve Tesis Kapasiteleri.....	41
C.3 - 2013 Yılında Birliklerce Yürütülen Katı Atıkların Toplanma, Taşınma ve Bertaraf İşlemlerine İlişkin Bilgi.....	42
C.4 - 2013 Yılı Ambalaj Ve Ambalaj Atıkları İstatistik Sonuçları.....	42
C.5 -2013 Yılında Sanayi Tesislerinde Oluşan Tehlikeli Atıklarla İlgili Veriler.....	44
C.6 – İlimizdeki Atık Yağ Geri Kazanım ve Bertaraf Miktarları.....	44
C.7 - 2013 Yılı İçin Atık Madeni Yağlarla İlgili Veriler.....	45
C.8 – İlimizdeki Atık Yağ Geri Kazanımı Sonucu Elde Edilen Ürün Miktarları	45
C.9 –2013 Yılında Oluşan Akümülatörlerle İlgili Veriler.....	45
C.10 – İlimizde Yıllar İtibariyle Atık Akü Kazanım Miktarı.....	46
C.11 – İlimizde Yıllar İtibariyle Toplanan Atık Akü Miktarı.....	46
C.12 - İlimizde Yıllar İtibariyle Toplanan Atık PİL Miktarı.....	46
C.13 – İlimizde Taşıma Lisanslı Araçların Yıllara Göre Gelişimi.....	46
C.14 –2013 Yılı İçin Atık Bitkisel Yağlarla İlgili Veriler.....	47
C.15 - 2009-2013 Yılları Arasında Bitkisel Atık Yağ Taşıma Lisanslı Araç Sayısı.....	47
C.16 - 2013 Yılında Oluşan Ömrünü Tamamlamış Lastikler İle İlgili Veriler.....	48
C.17 – İlimizde Geri Kazanım Tesislerine ve Çimento Fabrikalarına Gönderilen Toplam ÖTL Miktarları....	48
C.18 - İlimizde (2013) Yılı AEEE Toplanan ve İşlenen Miktarlar.....	49
C.19 - İlimizde (2013) Yılı Hurdaya Ayrılan Araç Sayısı.....	49
C.20 – 2013 Yılı İçin Sanayi Tesislerinde Oluşan Tehlikesiz Atıkların Toplanma, Taşınma ve Bertaraf Edilmesi İle İlgili Verileri	50
C.21 – Demir ve Çelik Endüstrisinden Kaynaklanan Atıklar Listesi.....	51
C.22 – İlimizdeki (..)Yılı İldeki Demir-Çelik Üreticileri Üretim Kapasiteleri,Cüruf ve Bertaraf Yöntemi....	52
C.23 – (2013) Yılında İlimiz İl Sınırları İçindeki Belediyelerde Toplanan Tıbbi Atıklar.....	54
C.24 - İlimizdeki Yıllara Göre Tıbbi Atık Miktarı.....	54
C.25 -2013 Yılı Maden Zenginleştirme Tesislerinden Kaynaklanan Atık Miktarı	55
Ç.1 – 2013 Yılı SEVESO Kuruluşlarının Sayısı.....	56
D.1 - Bölge Florasının Biyolojik Spektrumu	70
D.2 - Ağrı’daki Bitkilerin Familyalara göre Dağılışı.....	70
D.3 - Ağrı il sınırları içerisinde en çok cins ihtiva eden familyalar ve % oranları	71
E.1 - (2013) Yılı İlimizin Arazilerinin Kullanımına Göre Arazi Sınıflandırılması.....	75

F.1 – İlimizde Bakanlık merkez ve ÇŞİM tarafından (2013) Yılı İçerisinde Alınan ÇED Olumlu ve ÇED Gerekli Değildir Kararlarının Sektörel Dağılımı.....	78
F.2 – İlimizde (2013) Yılında ÇŞİM Tarafından Verilen Geçici Faaliyet Belgesi Çevre İzni/Çevre İzni ve Lisansı Belgesi Sayıları.....	79
F.3 – İlimizde (2013) Yılında ÇŞİM Tarafından Verilen Geçici Faaliyet Belgesi ve Çevre İzni/Çevre İzni ve Lisansı Belgesi Alan Tesisler.....	80
G.1 -İlimizde (2013) Yılında ÇŞİM Tarafından Gerçekleştirilen Denetimlerin Sayısı.....	81
G.2 – İlimizde (2013) Yılında ÇŞİM’e Gelen Tüm Şikâyetler ve Bunların Değerlendirilme Durumları.....	83
G.3 – İlimizde (2013) Yılında ÇŞİM Tarafından Uygulanan Ceza Miktarları ve Sayısı.....	84

GRAFİKLER

A.1 -Ağrı İstasyonu 2013 yılı PM10 Günlük Ortalama Değerleri ve KVS aşım durumu.....	19
A.2 – İlimizde (2012) Yılında Gürültü Konusunda Yapılan Şikayetlerin Dağılımı.....	22
B.4 - (1994-2010) Yılı Kanalizasyon Hizmeti Verilen Nüfusun Belediye Nüfusuna Oranı	34
C.3 - TABS Göre İlimizdeki Tehlikeli Atık Yönetimi	43
E.1 – İlimizin (2013) Yılı Arazi Kullanım Durumu.....	75
F.1 – İlimizde (2013) Yılı ÇED Olumlu Kararı Verilen Projelerin Sektörel Dağılımı.....	78
F.2 – İlimizde (2013) Yılı ÇED Gerekli Değildir Kararı Verilen Projelerin Sektörel Dağılımı.....	79
F.3 -İlimizde (2012) Yılında Verilen Çevre İzni Konuları.....	80
G.1 -İlimizde ÇŞİM Tarafından (2013) Yılında Gerçekleştirilen Planlı Denetimlerin Konularına Göre Dağılımı.....	81
G.2 – İlimizde ÇŞİM Tarafından (2012) Yılında Gerçekleştirilen Plansız Denetimlerin Konularına Göre Dağılımı.....	82
G.3 – İlimizde ÇŞİM Tarafından (2012) Yılında Gerçekleştirilen Planlı ve Ani Çevre Denetimlerinin Dağılımı.....	82
G.4 – İlimizde ÇŞİM Tarafından (2012) Yılında Gerçekleştirilen Tüm Denetimlerin Konularına Göre Dağılımı.....	83
G.5 – İlimizde (2012) Yılında ÇŞİM Gelen Şikâyetlerin Konularına Göre Dağılımı.....	84
G.6 – İlimizde (2012) Yılında ÇŞİM Tarafından Uygulanan İdari Para Cezalarının Konularına Göre Dağılımı.....	85

HARİTALAR

A.1 – İlde Bulunan Hava Kirliliği Ölçüm Cihazlarının	18
E.1 - Ardahan-Kars-Iğdır-Ağrı Çevre Düzeni Planı.....	75

TAKDİM

Çevre yaşamın özüdür. Hızlı değişen dünyanın gündemini giderek insanlığın en büyük ve ortak endişesi haline gelmiş olan çevre ve çevre sorunları oluşturmaktadır.

Üzerinde yaşadığımız dünyada, imkânların sınırlı, kaynakların tükenir olduğunu anladığımızda karşımıza çıkan çevre olgusu, herkesin ve her kesimin gündeminin başına yerleşmiştir.

Dünyamızı ve insanları bekleyen büyük umutlar yerine büyük endişeler beklemektedir. Yok, olan ormanlar, çölleşen dünya, küresel ısınmadan kaynaklanan buzulların erimesi ve nesli tükenen hayvanlar, kirlenen hava, su, toprak ve daha birçok sorunlarla yüz yüzeyiz. Çevre bize bir miras değil, çocuklarımıza özenle koruyarak, teslim etmemiz gereken bir emanettir.

İçinde bulunduğumuz yüzyıl; birçok teknolojik imkânları insanlığın hizmetine sunarken, bir yanda da insanlığın ortak malı olan çevreden geri getirmesi zor, hatta imkânsız olan varlıkları da alıp götürmektedir. Tahrip edilmiş ve kirletilmiş bir çevreyi eski haline getirmenin çok güç ve pahalı olduğu bir gerçektir. Bu nedenle çevreyi tahrip etmeden, kirletmeden ve doğal kaynakları en akılcı kullanmak gerekmektedir.

Hızlı nüfus artışı, buna bağlı olarak beslenme, enerji, eğitim, çarpık kentleşme, sağlıksız sanayileşme, azalan ve tükenen canlı türleri, artan kirlilik ve iklim değişkenleri dünyamızın en önemli çevre sorunlarını oluşturmaktadır. Doğanın temel fiziksel unsurları olan hava, toprak ve su üzerinde zararlı etkilerin oluşması ile ortaya çıkan ve canlıların hayatı faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen çevre sorunlarının tümü çevre kirliliğini meydana getirmektedir.

Telafi edilmeyecek zararlarla üzölmek faydasızdır. Yapılacak iş, ciddi çalışmalarla, bugün artık evrensel boyutlarda ele alınan soruna etkili ve kalıcı çözümler getirmektir. Uygar insan; doğaya karşı değil, doğayla uyumlu insandır. Doğaya, çevreye sevgi ve saygı göstermeyi çağdaşlığın ölçülerinden biri olarak görölmeli, milletçe olduğu kadar ayrı ayrı fertler olarak bu konuda çaba göstermeliyiz.

Gelecek kuşaklara bırakacağımız dünyanın yaşanabilir olmasının yolu, sorumluluğunu bilen, bilinçli fertler yetiştirmekten geçmektedir. Gençlerimizin bu konuya özenle eğilmiş olmalarını görmek; umut verici ve takdirle karşılanacak bir davranıştır.

Doğu Anadolu'nun güzel illerinden olan Ağrı'mızın hava, su, toprak varlığı, flora ve fauna gibi çevre değerleri ile doğal kaynaklarının büyük bir titizlik içerisinde, incelenmesi ve araştırılması ile oluşturulan " Ağrı İl Çevre Durum Raporu" nun bu konudaki bir boşluğu dolduracağına inanıyorum.

Bu vesile ile raporun hazırlanmasında katkı sağlayan kişi kurum ve kuruluşlara ayrı ayrı teşekkür ederim.

Sağlıklı ve temiz bir Ağrı'da yaşamak dileğiyle

Mehmet TEKİNARSLAN
Ağrı Valisi

ÖNSÖZ

Günümüzün modern toplumlarında fosil yakıtlarla enerji ihtiyacı karşılanan bir sanayileşme görülmektedir. Bu durum gerek toprakta ve suda gerekse havada yoğun bir kirlenmeye neden olmaktadır.

Dünyamız insanoğlunun kendi elleriyle belki de içinden çıkılmaz bir hale getirdiği bir çevre mi sanayi mi ikilemiyle karşı karşıyadır. Çevreyi ihmal etmeden, onu yok etmeden sanayileşmenin yollarını hep birlikte bulmak zorundayız.

Geçmiş yıllarda çevreye çok büyük zararlar veren Çernobil türü nükleer santral kazaları, okyanusları ve denizleri kirleten petrol kuyuları ve petrol tankeri kazaları, binlerce hektarlık ormanlık alanı tahrip eden orman yangınları ile karşılaştık.

Özellikle son yıllarda küresel ısınmaya bağlı pek çok sel felaketi, orman yangını ve heyelan olaylarıyla karşı karşıya kaldık. Bunlar havayı, suyu toprağı ziyadesiyle kirlitemimize yetti de arttı bile.

Ülkemiz denizleriyle, bereketli topraklarıyla, nehirleri, ovaları, dağları ve yaylaları ile modern dünyanın gıpta ile baktığı bir ülkedir. Dolayısıyla bu güzellikleri çocuklarımıza temiz olarak teslim etmeliyiz.

2872 Sayılı Çevre Kanunu gereği hazırlanan Ağrı İli Çevre Durum Raporu, ilimizin çevresel anlamda fotoğrafinin çekilmesi amacına yöneliktir.

Henüz ilimizde sanayinin gelişmediği, nüfusun az olduğu göz önüne alındığında çevre kirliliği ilimizde henüz sınırlıdır. İlimizde kış şartlarının aşırı soğuk geçmesi ve uzun sürmesi nedeniyle ısınma amaçlı katı yakıt tüketimi fazladır. Kalitesiz yakıt kullanılması durumunda ciddi hava kirliliği olmaktadır. Kaliteli yakıt tüketilmesi için yoğun denetimlerimiz devam etmektedir.

Bakanlığımızın vizyonuna uygun şekilde çağdaş yerleşme, kentleşme, güvenli yapılaşmaya ve yaşanabilir bir çevreye ulaşmak için stratejiler belirleyip uygulamak temel hedeflerimiz olacaktır.

Esas olan her bireyin, her sanayicinin sonuç olarak potansiyel kirletici olan herkesin kendisini doğal bir çevreci olarak görmesi ve böyle hareket etmesiyle temiz bir çevreye kavuşabilmemiz mümkün olacaktır.

Bu vesile ile raporun hazırlanmasına emek veren, doküman sağlayan tüm kişi, kurum ve kuruluşlara teşekkür ederiz.

Hikmet ŞİŞECİOĞLU
Çevre ve Şehircilik İl Müdürü V.

GİRİŞ

Ağrı, ülkemizin doğusundaki sınır illerinden biridir. Greenwich ölçeğine göre 39° - 40° kuzey paraleli, 42°-45° doğu meridyenleri arasında bulunmaktadır. Adını yurdumuzun en yüksek dağı olan Ağrı dağından alır. Ağrı'nın tamamı Doğu Anadolu'nun içindedir. İlin doğusunda İran (134 km.), kuzeyinde Kars (218 km.) ile Iğdır (135 km.), batısında Erzurum (183 km.) ve Muş (262 km.), güneyinde Bitlis (247 km.), Van (231 km.) ve İran vardır. Ağrı'nın doğu sınırı, aynı zamanda Türkiye-İran arasındaki Devlet sınırının bir parçasıdır. Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Murat Havzası'nda yer alan ilin yüzölçümü 11.376 km²'dir. İlin İlçeleri Sırasıyla şöyledir:

Ağrı İl Sınırları İçindeki İlçeler:

- 1-) Doğubayazıt
- 2-) Diyadin
- 3-) Eleşkirt
- 4-) Hamur
- 5-) Patnos
- 6-) Taşlıçay
- 7-) Tutak

Türkiye İstatistik Kurumunun Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) 2012 yılı sonuçlarına göre Ağrı'nın nüfusu 552 bin 404 kişidir.

Doğu Anadolu Bölgesi'nin en doğu ucunda yer alan Ağrı, bölgesinin coğrafi karakterini taşır. Genel olarak dağlık bir araziye sahiptir. İl toprakları Türkiye'nin en yüksek yerlerini oluşturur. Ağrı 'da Doğu Anadolu'nun en fazla kırılmış, parçalanmış ve yeni devirlere kadar devam eden, geniş bir şekilde volkanik faaliyette bulunan volkanik dağlar ve yaylalara rastlanır.

Ağrı Dağından bir görüntü

Ağrı'nın çevresi dağlarla kaplıdır. Batıdaki Çakmak sıradağı hariç, diğerleri İlin kuzey ve güney doğrultusunda, sıradağ halinde uzanır. Kuzeydekine Arat dağları denir ve Mirgemir, Sinek, Çift Öküz dağları bölümlerine ayrılır. Güneyde uzanan Aladağ'dır. Ayrıca tek başına yükselen Köseadağ, Ziyaret dağı, Tendürek, Büyük Ağrı ve Küçük Ağrı gibi dağlar vardır ki, bunlar sıradağlardan ayrı bir özellik gösterirler.

Ağrı ili ve çevresinin toprak yapısı, volkanik kütlelerden meydana gelmiştir. Neojen ve Dördüncü zaman volkanlarının teşekkül etmiş olanları görülür. Ağrı Dağı, Tendürek ve Köseadağ bunlara örnek teşkil eder.

İlçe merkezlerinin kuruldukları yerler (Hamur ve Tutak hariç) ova olup, bunlardan uzaklaştıkça yayla ve dağlar başlar. İlin fiziki sınırlarına göre orta kısmında ovalar yer almıştır. Doğubayazıt' ta başlayan ovalık arazi, Diyadin, Taşlıçay ve Ağrı merkez ilçede Murat nehrinin her iki yanında devam eder, Eleşkirt Düzlüğü ile Tendürek ve Tahir Dağlarının doğru bir genişleme yaparak Hamur Deresi ile güneye uzanır. Geniş düzlükler olan Tutak ve Patnos ovalarını hafif bir engebe birbirinden ayırır.

Farklı bir coğrafi yapı gösteren yer de Tendürek Dağı ve çevresindedir. Eski bir yanardağ olan Tendürek, tamamen sönmüş değildir. 1976 yılında Tendürek çevresinde deprem olmuştur. Yer yer sıcak buharlar tüten bacalar, sıcak su çıkan yerler vardır. Diyadin' de yeraltından çıkan sıcak ve madensel sular, Kaplıcalar yöresinin manzarasını değiştirmiştir.

İlin yüzölçümünün % 66'sını dağlık ve engebeli arazi oluşturur. Bu dağlık yerler, sert ve volkanik kütlelerdir. Toprak yapısı; killi, tınlı ve volkanik alanlarda kükürtlü bir karakter gösterir. Eleşkirt yakınlarında derinlere inilmeden madenlere rastlanır.

İlde bulunan sarp ve engebeli dağlar, öteden beri ulaşım, haberleşme ve ilişkilerde ciddi bir engel olarak karşımıza çıkmıştır. Ağrı'da bulunan önemli geçit ve gedikler; Tahir Gediği, Eleşkirt Geçidi, Kılıç Gediği, Mızrak Gediği, Çat Geçidi, Ahtalar Gediği, İpek Geçidi, Çilli Gediği, Hamur Geçidi, Diyadin Gediği, Sınır Geçidi, Teperiz(Çetenli) Geçidi ve Serdarbulak Gediği olarak sıralanır.

Doğubayazıt, Eleşkirt-Karaköse, Tutak ve Patnos ovaları birer çöküntü havzalarıdır. İl toprakları, Diyadin' den itibaren batıya ve Murat nehrine doğru meyilli olup, eksenini, kaynakları ve yatağı burada bulunan Murat suyu vadisini meydana getirir. Bu vadi boyunca boğazların birbirinden ayrıldığı ovalar sıralanır. Doğubayazıt ve Patnos bu alanın dışında kaldığından toprak yapıları ve iklimleri kısmen farklıdır. Dağ yükseltilerinin ortaya çıkardığı yapıya göre Ağrı İli; Doğubayazıt ovası, Eleşkirt-Karaköse ovası ve Tutak-Patnos ovasından itibaren üç coğrafya bölgesine ayrılır.

Ağrı ilinde turizm imkanı sunabilecek doğal kaynaklar Diyadin İlçesindeki Kaplıcalar, Doğubayazıt İlçesinde bulunan Balıklı Göl ve Dağcılık Sporuna Yönelik olarak Ağrı Dağı ile Eleşkirt İlçesinde bulunan Kayak tesisleri sayılabilir.

Merkez İlçede; Dambat Çermiği ve Maden Suyu, Hamur İlçesinde; Selçuklulardan kalma Havarana Kalesi ve Mahmut Paşa Kümbeti, Diyadin İlçesinde; Diyadin Kaplıcaları, Kudret Köprüsü, Diyadin Kalesi, Meya Mağaraları, Tokluca Kalesi, Doğubayazıt İlçesinde; Ağrı Dağı, Balık Gölü, Meteor Çukuru, Buz Mağarası, İshak Paşa Sarayı, Doğubayazıt Kalesi, Beyazıt Eski Camii, Kızıl Ziyaret Kalesi, Eleşkirt İlçesinde; Toprakkale, Patnos İlçesinde; Patnos Kümbetleri, Aznavur Tepesi, Girik Tepe, Hamur İlçesinde; Havaren Kalesi, Hamur Kümbeti, Tutak İlçesinde; Karagöz Kilisesi görülmesi gereken çok sayıda tarihi, arkeolojik ve doğal turizm alanları içerisinde yer almaktadır. İlimizde yetiştirilen ürün sayısı sınırlı olup, ekilebilir tarım arazilerinin çoğunluğu kuru tarım arazileridir. Şekerpancarı, ilimizde üretimi yapılan tek endüstri bitkisi olarak göze çarpmaktadır.

Müdürlüğümüz bünyesinde yedi şube bulunmakta olup, 68 personel görev yapmaktadır. Personel dağılımları;

-Proje ve Yapım Şubesinde 12 personel,

-Yapı Denetim ve Yapı Malzemeleri Şubesinde 5 personel,

-İmar ve Planlama Şubesinde 4 personel,

- Tabiat Varlıklarını Koruma Şubesinde 4 personel,

- Bilgi Teknolojileri, İnsan Kaynakları ve Destek Hizmetleri Şubesinde 13 personel,

-Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Hizmetleri Şube Müd. 6 personel,

-ÇED ve Çevre Hizmetleri Şube Müd. 8 personel, şeklindedir. Ayrıca iki Müdür Yardımcısı görev yapmaktadır.

A. HAVA

A.1. HAVA KALİTESİ

Türkiye’de özellikle kış sezonunda bazı şehir merkezlerinde meteorolojik şartlara da bağlı olarak hava kirliliği görülmektedir. Kış aylarında ısınmadan kaynaklanan hava kirliliğinin temel sebepleri; düşük vasıflı yakıtların iyileştirilme işlemine tabi tutulmadan kullanılması, yanlış yakma tekniklerinin uygulanması ve kullanılan yakma sistemleri işletme bakımlarının düzenli olarak yapılmaması şeklinde sıralanabilir. Ancak ısınmada doğal gazın ve kaliteli yakıtların kullanılması sonucu özellikle büyük şehirlerde hava kirliliğinde 1990’lı yıllara göre azalma olmuştur.

Şehirleşme ile sanayi tesislerinin yakın çevresindeki bölgelerdeki konutlaşmaların artması hava kirliliğinin olumsuz etkilerini artırmaktadır. Kömüre dayalı termik santrallerde kullanılan yerli linyitlerin yüksek kükürt oranı ve bazı tesislerde arıtma sistemlerinin olmaması nedeniyle kükürt dioksit (SO₂) emisyonları problem oluşturmaktadır. Çevre Mevzuatının kirleticisi vasfı yüksek tesisler olarak nitelendirdiği enerji üretim tesisleri için mevzuatta özel emisyon sınır değerleri bulunmaktadır. Söz konusu tesislerin kurulması ve işletilmesi için gerekli izinler, tesislerden çıkan emisyonlar ve tesisin etki alanı içerisinde hava kirliliğinin tespitine ilişkin usul ve esaslar Çevre Mevzuatında belirlenmiştir. Katı, sıvı ve gaz yakıt kullanan bu tesisler için ilgili baca gazı sınır değerlerinin sağlanması yanında tesis etki alanlarında hava kalitesi sınır değerlerinin de sağlanması gereklidir. Bu nedenlerle söz konusu tesislerden kaynaklanan özellikle toz, kükürt dioksit (SO₂) ve azotoksit (NO_x) emisyonlarının giderilmesi ve azaltılması konusundaki tekniklerinin uygulanması gereklidir. Söz konusu azaltım teknikleri son yıllarda tesislerden kaynaklanan emisyon yüklerini önemli ölçüde azaltılabilmektedir. Söz konusu azaltım tekniklerinin hayata geçirilmesi ve yaygın olarak kullanılabilmesi içinde Çevre Mevzuatında bazı değişiklikler yapılmıştır.

Şehirlerde yaşanan hava kirliliğine, artan motorlu taşıtlardan kaynaklanan egzoz gazları da katkı sağlamaktadır.

Hava kalitesine ilişkin hava kalite indeksi karşılaştırması da Çizelge A.1’de verilmektedir.

Çizelge A.1- Hava Kalite İndeksi Karşılaştırma Tablosu

Hava Kalitesi İndeksi	SO ₂	NO ₂	CO	O ₃	PM10
	1 saatlik ortalama (µgr/m ³)	24 saatlik ortalama (µgr/m ³)	24 saatlik ortalama (µgr/m ³)	1 saatlik ortalama (µgr/m ³)	24 saatlik ortalama (µgr/m ³)
1 (çok iyi)	0-50	0-45	0-1,9	0-35	0-25
2 (iyi)	51-199	46-89	2,0-7,9	36-89	26-69
3 (yeterli)	200-399	90-179	8,0-10,9	90-179	70-109
4 (orta)	400-899	180-299	11,0-13,9	180-239	110-139
5 (kötü)	900-1499	300-699	14,0-39,9	240-359	140-599
6 (çok kötü)	>1500	>700	>40,0	>360	>600

A.2. Hava Kalitesi Üzerine Etki Eden Unsurlar

Hava kirliliği, doğrudan veya dolaylı olarak insan sağlığını etkileyerek yaşam kalitesini düşürmektedir. Günümüzde hava kirliliği nedeniyle yerel, bölgesel ve küresel sorunlar yaygın olarak yaşanmaktadır.

Yoğun şehirleşme, şehirlerin yanlış yerleşmesi, motorlu taşıt sayısının artması, düzensiz sanayileşme, kalitesiz yakıt kullanımı, topoğrafik ve meteorolojik şartlar gibi nedenlerden dolayı büyük şehirlerimizde özellikle kış mevsiminde hava kirliliği yaşanabilmektedir.

Bir bölgede hava kalitesini ölçmek, o bölgede yaşayan insanların nasıl bir hava teneffüs ettiğinin bilinmesi açısından çok büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, önemli bir nokta da, bir bölgede meydana gelen hava kirliliğinin sadece o bölgede görülmeyip meteorolojik olaylara bağlı olarak yayılım göstermesi ve küresel problemlere de (küresel ısınma, asit yağmurları, vb) sebep olmasıdır.

Renksiz bir gaz olan kükürdioksit (SO₂), atmosfere ulaştıktan sonra sülfat ve sülfürik asit olarak oksitlenir. Diğer kirleticiler ile birlikte büyük mesafeler üzerinden taşınabilecek damlalar veya katı partiküller oluşturur. SO₂ ve oksidasyon ürünleri kuru ve nemli depozisyonlar (asitli yağmur) sayesinde atmosferden uzaklaştırılır.

Azot Oksitler (NOX), Azot monoksit (NO) ve azot dioksit (NO₂), toplamı azot oksitleri (NOX) oluşturur. Azot oksitler genellikle (%90 durumda) NO olarak dışarı verilir. NO ve NO₂'din ozon veya radikallerle (OH veya HO₂ gibi) reaksiyonu sonucunda oluşur. İnsan sağlığını en çok etkileyen azot oksit türü olması itibari ile NO₂ kentsel bölgelerdeki en önemli hava kirleticilerinden biridir. Azot oksit (NOX) emisyonları insanların yarattığı

kaynaklardan oluşmaktadır. Ana kaynakların başında kara, hava ve deniz trafiğindeki araçlar ve endüstriyel tesislerdeki yakma kazanları gelmektedir.

İnsan sağlığına etkileri açısından, sağlıklı insanların çok yüksek NO₂ derişimlerine kısa süre dahi maruz kalmaları, şiddetli akciğer tahribatlarına yol açabilir. Kronik akciğer rahatsızlığı olan kişilerin ise bu derişimlere maruz kalmaları, akciğerde kısa vadede fonksiyon bozukluklarına yol açabilir. NO₂ derişimlere uzun süre maruz kalınması durumunda ise buna bağlı olarak solunum yolu rahatsızlıklarının ciddi oranda arttığı gözlenmektedir.

Toz Partikül Madde (PM₁₀), partikül madde terimi, havada bulunan katı partikülleri ifade eder. Bu partiküllerin tek tip bir kimyasal bileşimi yoktur. Katı partiküller insan faaliyetleri sonucu ve doğal kaynaklardan, doğrudan atmosfere karışırlar. Atmosferde diğer kirleticiler ile reaksiyona girerek PM'yi oluştururlar ve atmosfere verilirler. (PM₁₀- 10 µm'nin altında bir aerodinamik çapa sahiptir) 2,5 µm'ye kadar olan partikülleri kapsayacak yasal düzenlemeler konusunda çalışmalar devam etmektedir. PM₁₀ için gösterilebilecek en büyük doğal kaynak yollardan kalkan tozlardır. Diğer önemli kaynaklar ise trafik, kömür ve maden ocakları, inşaat alanları ve taş ocaklarıdır. Sağlık etkileri açısından, PM₁₀ solunum sisteminde birikebilir ve çeşitli sağlık etkilerine sebep olabilir. Astım gibi solunum rahatsızlıklarını kötüleştirebilir, erken ölümü de içeren çeşitli ciddi sağlık etkilerine sebep olur. Astım, kronik tıkaçıcı akciğer ve kalp hastalığı gibi kalp veya akciğer hastalığı olan kişiler PM₁₀'a maruz kaldığında sağlık durumları kötüleşebilir. Yaşlılar ve çocuklar, PM₁₀ maruziyetine karşı hassastır. PM₁₀ yardımıyla toz içerisindeki mevcut diğer kirleticiler akciğerlerin derinlerine kadar inebilir. İnce partiküllerin büyük bir kısmı akciğerlerdeki alveollere kadar ulaşabilir. Buradan da kurşun gibi zehirli maddeler % 100 olarak kana geçebilir.

Karbonmonoksit (CO), kokusuz ve renksiz bir gazdır. Yakıtların yapısındaki karbonun tam yanmaması sonucu oluşur. CO derişimleri, tipik olarak soğuk mevsimlerde en yüksek değere ulaşır. Soğuk mevsimlerde çok yüksek değerler ulaşılmasının bir sebebi de inversiyon durumudur. CO'in global arka plan konsantrasyonu 0.06 ve 0.17 mg/m³ arasında bulunur. 2000/69/EC sayılı AB direktifinde CO ile ilgili sınır değerler tespit edilmiştir.

İnversiyon, sıcak havanın soğuk havanın üzerinde bulunarak, havanın dikey olarak birbiriyle karışmasının engellenmesi durumudur. Kirlilik böylece yer seviyesine yakın soğuk hava tabakasının içerisinde toplanır.

CO'in ana kaynağı trafik ve trafikteki sıkışıklıktır. Sağlık etkileri, akciğer yolu ile kan dolaşımına girerek, kimyasal olarak hemoglobine bağlanır. Kandaki bu madde, oksijeni hücrelere taşır. Bu yolla, CO organ ve dokulara ulaşan oksijen miktarını azaltır. Sağlıklı kişilerde, daha yüksek seviyelerdeki CO'e maruz kalmak, algılama ve gözün

görme gücünü etkileyebilir. Hafif ve daha ağır kalp ve solunum sistemi hastalığı olan kişiler ve henüz doğmamış ve yeni doğmuş bebekler, CO kirliliğine karşı en riskli grubu oluşturur.

Kurşun (Pb), doğada metal olarak bulunmaz. Kurşun gürültü, ışın ve vibrasyonlara karşı iyi bir koruyucudur ve hava yoluyla taşınır. Kurşun, maden ocakları ve bakır ve tunç (Cu+Sn) alaşımı işlenmesi, kurşun içeren ürünlerin geriye dönüştürülmesi ve kurşunlu petrolün yakılmasıyla çevreye yayılır. Kurşun içeren benzin ilavesi ürünlerinin de kullanılması, atmosferdeki kurşun oranını yükseltir.

Ozon (O₃), kokusuz renksiz ve 3 oksijen atomundan oluşan bir gazdır. Ozon kirliliği, özellikle yaz mevsiminde güneşli havalarda ve yüksek sıcaklıkta oluşur (NO₂+ güneş ışınları = NO+ O => O+ O₂ = O₃). Ozon üretimi uçucu organik bileşikler (VOC) ve karbon monoksit sayesinde hızlandırılır veya güçlendirilir. Ozonun oluşması için en önemli öncü bileşimler NOX (Azot oksitler) ve VOC'dır. Yüksek güneş ışınlarının etkisiyle ozon derişimi Akdeniz ülkelerinde Kuzey-Avrupa ülkelerinden daha yüksektir. Sebebi ise güneş ışınlarının ozon'un fotokimyasal oluşumundaki fonksiyonundan kaynaklanmasıdır.

Diğer kirleticilere kıyasla ozon doğrudan ortam havasına karışmaz. Yeryüzüne yakın seviyede ozon karmaşık kimyasal reaksiyonlar yoluyla oluşur. Bu reaksiyonlara NOX, metan, CO ve VOC'ler (etan (C₂H₆), etilen (C₂H₄), propan (C₃H₈), benzen (C₆H₆), toluen (C₆H₅), xilen (C₆H₄) gibi kimyasal maddelerde eklenir. Ozon çok güçlü bir oksidasyon maddesidir. Birçok biyolojik madde ile etkileşimde bulunur. Tüm solunum sistemine zarar verebilir. Ozonun zararlı etkisi derişim oranına ve ozona maruziyet süresine bağlıdır. Çocuklar büyük bir risk grubunu oluşturur. Diğer gruplar arasında öğlen saatlerinde dışarıda fiziksel aktivitede bulunanlar, astım hastaları, akciğer hastaları ve yaşlılar bulunur.

Çizelge A.2 – İlimizde (2013) Yılında Eysel Isınmada Kullanılan Katı Yakıtların Cinsi, Yakıtların Özellikleri ve Bu Yakıtların Temin Edildiği Yerler (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Başkanlığı,2013)

Yakıtın Cinsi (*)	Temin Edildiği Yer	Tüketim Miktarı (ton)	Yakıtın Özellikleri				
			Alt Isıl Değeri (kcal/kg)	Uçucu Madde (%)	Toplam Kükürt (%)	Toplam Nem (%)	Kül (%)
İTHAL KÖMÜR		60.892,18	Min6400	12-31	12-31	Max10	16
YERLİ KÖMÜR		80700	Min6400	12-31	12-31	Max10	16

(*) Yerli kömür, ithal kömür, briket, biyokütle, Sosyal Yardımlaşma Vakfı kömürü, odun gibi.

Çizelge A.3– İlimizde (2013) Yılında Sanayide Kullanılan Katı Yakıtların Cinsi, Yakıtların Özellikleri ve Bu Yakıtların Temin Edildiği Yerler (Kaynak,2013)

Yakıtın Cinsi (*)	Temin Edildiği Yer	Tüketim Miktarı (ton)	Yakıtın Özellikleri				
			Alt Isıl Değeri (kcal/kg)	Uçucu Madde (%)	Toplam Kükürt (%)	Toplam Nem (%)	Kül (%)

(*) Yerli kömür, ithal kömür, briket, biyokütle, Sosyal Yardımlaşma Vakfı kömürü, odun gibi.

Çizelge A.4 –İlimizde (2013) Yılında Kullanılan Doğalgaz Miktarı (İbrahim Çeçen Üniversitesi-Ağrı Şeker Fabrikası, 2013)

Yakıtın Kullanıldığı Yer	Tüketim Miktarı (m ³)	Isıl Değeri (kcal/kg)
AGRI ŞEKER FABRİKASI	5.677.971	8.250
ÜNİVERSİTE	779.218	8.250

Çizelge A.5 – İlimizde (2013) Yılında Kullanılan Fueleoil Miktarı (DHMI,2013)

Yakıtın Kullanıldığı Yer	Tüketim Miktarı (m ³)	Isıl Değeri (kcal/kg)	Toplam Kükürt (%)
DHMI	178,0875	9.200	

Egzoz gazı emisyonlarının kontrolüne yönelik ilimizdeki faaliyetler A.5. Bölümünde verilmektedir.

Çizelge A.6- İlimizde (2013) Yılı İldeki Araç Sayısı ve Egzoz Ölçümü Yaptıran Araç Sayısı (TUİK-Ağrı İli Ölçüm İstasyonları)

Araç Sayısı				Egzoz Ölçümü Yaptıran Araç Sayısı				Toplam
Binek Otomobil	Hafif Ticari	Ağır Ticari	Diğerleri	Binek Otomobil	Hafif Ticari	Ağır Ticari	Diğerleri	
9.746	9.690	2.795	8.375	30.606				9.149

A.3. Hava Kalitesinin Kontrolü Konusundaki Çalışmalar

İlde hava kalitesinin kontrolü hususunda Mahalli Çevre Kurulu toplantısı yapılmış, alınan kararlar(kaçak kömürlerin önüne geçilmesi, kullanılan kömür değerlerinin Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği'nde yer alan değerlere uygun olması, yakma teknikleri, ateşleyici belgesinin verilmesinin yaygınlaştırılması) doğrultusunda çalışmalar yapılmıştır.

Bir adet hava ölçüm istasyonu Ağrı, Merkezde bulunmaktadır.

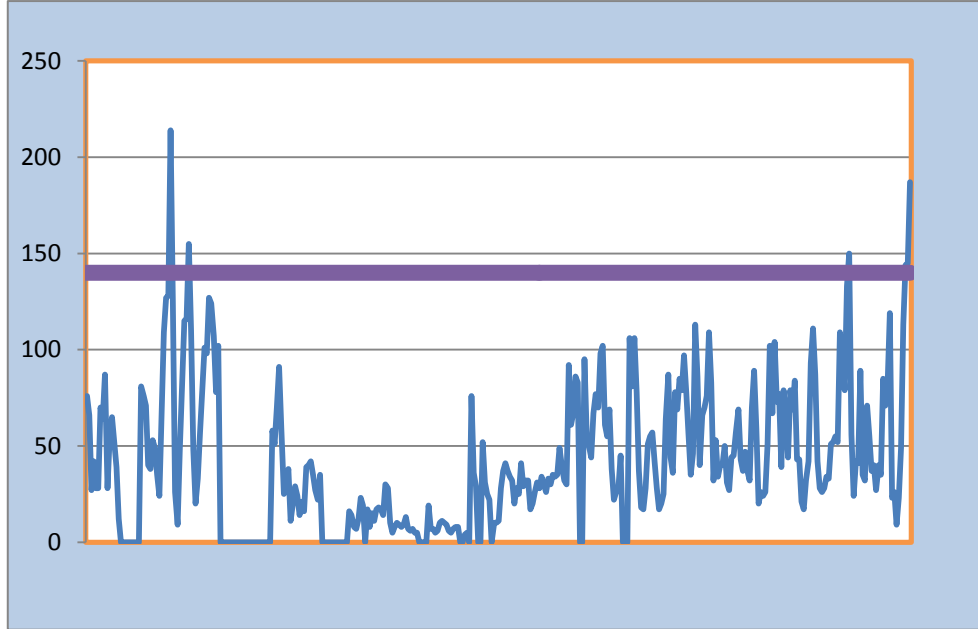

Harita A.1 – İlde Bulunan Hava Kirliliği Ölçüm Cihazlarının Yerleri (Google Earth, 2013)

Çizelge A.7- İlimizde Hava Kalitesi Ölçüm İstasyon Yerleri ve Ölçülen Parametreler (Hava Ölçüm İstasyonu Web Sitesi,2013)

İSTASYON YERLERİ	KOORDİNATLARI (Enlem, Boylam)	HAVA KİRLİTİCİLERİ					
		SO ₂	NO _x	CO	O ₂	HC	PM
Abide Mah. Stat Cad.	39.43'13,75" 43.32'25,03"	X					X

A.4. ÖLÇÜM İSTASYONLARI

Grafik A.1 Ağrı İstasyonu 2012 yılı PM10 Günlük Ortalama Değerleri ve KVS aşım durumu

Çizelge A.8- İlimizde (2013) Yılı Hava Kalitesi Parametreleri Aylık Ortalama Değerleri (Her bir istasyon için ayrı ayrı doldurulmalıdır) (Hava Kalitesi İzleme Şube Müdürlüğü, 2013)

ABİDE	SO ₂	AGS*	PM10	AGS*	CO	AGS*	NO	AGS*	NO ₂	AGS*	NO _x	AGS*	OZON	AGS*
Ocak	16	-	93	11										
Şubat	10	-	80	8										
Mart	8	-	53	3										
Nisan	4	-	37	1										
Mayıs	7	-	22	-										
Haziran	7	-	23	-										
Temmuz	6	-	34	-										
Ağustos	6	-	31	-										
Eylül	8	-	32	-										
Ekim	12	-	35	-										
Kasım	11	-	55	2										
Aralık	22	-	120	14										
ORTALAMA	9,75	-	51,25	2,42										

* Sınır değerin aşıldığı gün sayısı

Veri bulunamadığından Çizelge 11 doldurulamamıştır.

Çizelge A.9 – Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği (Rapor Yılı) Yılında Hava Kalitesi Sınır Değerleri

SO₂: kükürtdioksit

Sınır Değeri Saptayan Kuruluş	1 saatlik ortalama sınır değer (mg/m ³)	Günlük ortalama sınır değer (mg/m ³)	Aşılmaması istenen gün sayısı (mg/m ³)	Sınır değerini aşıldığı gün sayısı	Yıllık ortalama sınır değer (mg/m ³)
AB	350	125	3		20
HKDYY ¹	-	150 ²	-		

NO₂: azotdioksit

Sınır Değeri Saptayan Kuruluş	1 saatlik ortalama sınır değer (mg/m ³)	Günlük ortalama sınır değer (mg/m ³)	Aşılmaması istenen gün sayısı (mg/m ³)	Sınır değerini aşıldığı gün sayısı	Yıllık ortalama sınır değer (mg/m ³)
AB	200	-	18		40
HKDYY	-	300	-		68 ³

Partikül Madde 10

Sınır Değeri Saptayan Kuruluş	Günlük ortalama sınır değer (mg/m ³)	Aşılmaması istenen gün sayısı (mg/m ³)	Sınır değerini aşıldığı gün sayısı	Yıllık ortalama sınır değer (mg/m ³)
AB	50	35		40
HKDYY	140 ⁴	-		78

CO: karbon monoksit

Sınır Değeri Saptayan Kuruluş	Günlük ortalama sınır değer (mg/m ³)	Aşılmaması istenen gün sayısı (mg/m ³)	Sınır değerini aşıldığı gün sayısı	Yıllık ortalama sınır değer (mg/m ³)
AB	-	-		-
HKDYY	14 ⁵	-		10

A.5. EGZOZ GAZI EMİSYON KONTROLÜ

2013 yılında Müdürlüğümüzce satılan ölçüm pulu sayısı 11650 adettir.2013 yılında ilimizde üç adet yetkilendirilmiş firma bulunmaktadır. Bu firmalar aşağıda belirtilmiştir.

- Sultanlar Otomotiv Ltd. Şti
- Arcak Araç Muayene İstasyonları İşletim A.Ş

¹ HKDYY: Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği
² HKDYY EK-1/A'da yer alan geçiş süreci limit değeri (proje yılına göre değişir).
³ HKDYY EK-1/A'da yer alan geçiş süreci limit değeri (proje yılına göre değişir).
⁴ HKDYY EK-1/A'da yer alan geçiş süreci limit değeri (proje yılına göre değişir).
⁵ HKDYY EK-1/A'da yer alan geçiş süreci limit değeri (proje yılına göre değişir).

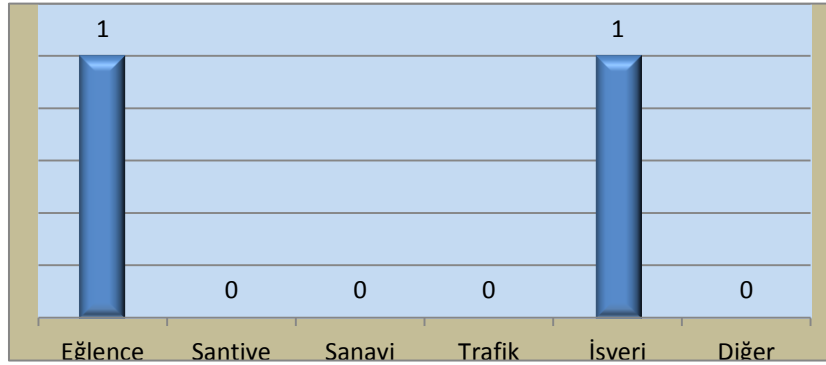
-Çağlar Otomotor Mekanik-Savaş Tanış

Müdürlüğümüz tarafından 2013 yılında 5 adet egzoz gazı emisyon denetimi yapılmıştır.

A.6. GÜRÜLTÜ

İlimizde sanayi gelişmediğinden ve eğlence mekanları bulunmadığından gürültü şikayetleri patlama yapan maden ocakları, düğünlerde atılan havai fişekler ve iş yerlerinden kaynaklanmaktadır.

İlde bulunan bir düğün salonuna yapılan denetimde çevresel gürültü ölçüm raporunun hazırlanması istenmiştir.

Grafik A.2- İlimizde (2013) Yılında Gürültü Konusunda Yapılan Şikayetlerin Dağılımı (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2013)

A.7. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ EYLEM PLANI ÇERÇEVESİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

İklim Değişikliği Eylem Planı ile ilgili olarak bir çalışma yapılmamıştır.

A.8. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İlimizde kışın uzun ve sert geçmesi, ısınma amaçlı yakıt tüketiminin fazla olması özellikle ısınma amaçlı yakıt tüketiminden kaynaklanan hava kirliliğine neden olmaktadır. Bu bağlamda 2013 yılında yapılan denetimlerin sayısı artırılarak kalitesiz yakıt kullanımı ve ateşçilerin eğitimsiz olması gibi sorunların önüne geçilmiştir. Mahalli Çevre Kurulu toplantılarında alınan kararlarla halk bilgilendirilerek daha kaliteli kömür kullanmaları yönünde bilinçlendirilmiştir.

B. SU VE SU KAYNAKLARI

B.1. İLİN SU KAYNAKLARI VE POTANSİYELİ

B.1.1. Yüzeysel Sular

B.1.1.1. Akarsular

İlimizin en önemli akarsuyu Murat nehridir. Tendürek Dağı eteklerinden doğar, Hamur vadisinde Şeryan ve Tatlı su ile birleşir. Muş ve Bingöl illerinde Keban yakınlarında Fırat nehri ile birleşir. Şeryan, Karasu, Taşlıçay ve Göl çay ilin diğer önemli akarsularıdır.

İl topraklarında ırmağa katılan başlıca kollar: Şeryan deresi, Eleşkirt deresi, Kopuz dere, Ahmetbey deresi, Küpkıran çayı ve Mandalık çayıdır. Mevcut su kaynakları enerji eldesine yönelik olarak değerlendirilmemektedir.

Çizelge B.1 –İlimizin Akarsuları(2013, DSİ 85. Bölge Müdürlüğü)

AKARSU İSMİ	Toplam Uzunluğu (km)	Debisi (m ³ /sn)	Debisi (m ³ /sn) 2012	Kolu Olduğu Akarsu	Kullanım Amacı
Murat Nehri			6,53	Fırat Nehri	
Karahalit Çayı			1,19	Fırat Nehri	
Mandalık Suyu			2,65	Fırat Nehri	
Cuma Çayı			1,16	Fırat Nehri	
Güzel Dere			3,21	Fırat Nehri	
Derecek Dere			0,78	Fırat Nehri	
Toprakkale D.			1,2	Fırat Nehri	
Güzel Dere			7,18	Fırat Nehri	
Hanoba Çayı			1,23	Fırat Nehri	
Madrik Dere			1,52	Fırat Nehri	
Seyithanebey Su			2,66	Fırat Nehri	
Yazıcı Suyu			2,48	Fırat Nehri	
Aladağ Dere			1,32	Fırat Nehri	
Karadoğu Dere			0,76	Fırat Nehri	

Şehitler Dere			0,93	Fırat Nehri	
Nadirşeyh Suyu			8,08	Fırat Nehri	
Sarısu- Topçatan			2,47	Aras Nehri	
Sarısu-Gülveren			1,4	Aras Nehri	
Murat N. -Tutak			48,44	Fırat Nehri	
Arabalı D.-Tutak			1,17	Fırat Nehri	
Sarısu-Nonak köp			1,04	Aras Nehri	

B.1.1.2. Doğal Göller, Göletler ve Rezervuarlar

Ağrı İli sınırları dahilinde, Taşlıçay ve Doğubayazıt ilçelerinin kuzey sınırında 48 km. yer kaplayan Balık Gölü, ilin en büyük gölüdür.

Bu gölde Alabalık ve Sazan Balığı yaşamakta olup, gölde özellikle cinsine az rastlanan kırmızı benekli balık popülasyonu mevcuttur.

Çizelge B.2-İlimizdeki Mevcut Sulama Göletleri (DSİ 85. Bölge Müdürlüğü, 2013)

Göletin Adı	Tipi	Göl hacmi, m ³	Sulama Alanı (net), ha	Çekilen Su Miktarı, (m ³)	Kullanım Amacı
Balık Gölü	Doğal Göl	770.340.000	1160	48.990.000	Sulama
Patnos Barajı	Baraj	33.400.000	1160	11.303.000	Sulama
Yazıcı Barajı	Baraj	202.188.000	25.079**	13.471.500	Sulama-İçme

** İnşaat aşaması devam etmekte olup sulama yapılmamaktadır.

B.1.2. Yeraltı Suları

Ağrı İli Merkez, Eleşkirt, Tutak, Doğubayazıt Ovalarında yeraltı suyu içme-kullanma, sanayi ve sulamada kullanılmaktadır. Bu bölgede kullanılan yeraltı suyunun dağılımı şu şekildedir;

Çizelge B.3– İlimizin Yeraltı suyu Potansiyeli(DSİ 85. Bölge Müdürlüğü, 2013)

Kaynağın İsmi	(hm³/yıl) Rezerv	Çekilen (hm³/yıl)
Ağrı Merkez- Eleşkirt	27.000	17,53
Doğubayazıt	28.500	8,60

B.1.2.1. Ağrı-Eleşkirt Ovasındaki Yer Altı Suları:

a-)Sığ Kuyular: Ağrı – Eleşkirt Ovasında özellikle artezyen sınırı çevresindeki köylerde ve güneyde Karasu, Keçigüden, Taştekné, Konuktepe, Çukurçayır ve Ağılbaşı köylerinde görülmektedir. Bunların derinlikleri 10 – 12 m arasında değişen statik seviyelerinin 1 – 7 metreler arasında olduğu saptanan 20 adet çakma kuyulardır. Güneydeki su kuyularının, su kaliteleri bozuktur. Halk bu kuyulardan içme, kullanma ve hayvanların sulandırılmasında yararlanmaktadır.

b-)Su Sondaj Kuyuları: Ağrı – Eleşkirt Ovasında 1961 –1974 yılları arasında 21 adet içme ve 40 adet araştırma olmak üzere, toplam 61 adet su sondaj kuyusu açılmıştır. Sondaj kuyusu derinlikleri 10- 324 m arasında olup, statik seviyeleri 10 ile 34,3 arasında değişmektedir. Ovada özellikle Eleşkirt yönünde Çürük, Güvence, Keçigüden, Bağrıpek, Danatepe, Mollaoşman, Yolugüzel, Köle köyü ile Yurtpınar da ki su sondaj kuyuları artezyendir. Bu kuyuların debileri 0,5 – 45 lt/sn arasında değişmektedir. Bu kuyuların çoğunluğu Kuvaterner'in killi, kumlu, çakıllı seviyeleri ile pliyosenin kil kum ve çakıl depozitlerinden oluşan çökeller ve miyosen çökelleri içerisinde açılmıştır. Debileri ise 0,44 – 65 lt/sn arasında değişmektedir.

B.1.2.2. Ovadaki Akiferler:

a-) Yeraltı Suyu Taşıyan Formasyonların Yayılışları, Derinlik ve Kalınlıkları:

Ovada yeraltı suyu taşıyan başlıca formasyonlar, yaklaşık 50 m kalınlığındaki Kuvaterner yaşlı alüvyonal çökeller ile 150 m kalınlığındaki Pliyosene ait kumlu ve çakıllı seviyelerdedir. Ayrıca Miyosenin yaklaşık 100 – 200 m kalınlığına sahip taf ve aglomeralar da yeraltı suyu ihtiva etmektedir.

Kuvaterner yaşlı birim, Pliyosen yaşlı birimler ile benzer litoloji ve aynı hidrolik sistem içerisinde oluşu nedeni ile, Pliyosen akiferin bir devamı olarak kabul edilmektedir. Miyosenin tuf ve çakıl seviyelerinin akifer özelliğine sahip olmasına rağmen, bu birimdeki su kalitesi sulama suyu niteliği taşımaktadır.

b-) Yeraltı Suyu Taşıyan Tabakaların Hidrolik Özellikleri:

Ovadaki akiferlerin müşterek transmissibilite kat sayıları 200 – 1250 m³/gün/m arasında değişmektedir. Transmissibilite değeri, ovanın güneyinde büyüktür. Bu kısımlardan uzaklaşıldığında azalır. Ortalama sahasal transmissibilite değeri, 500 m³ /gün /m civarında değişmektedir.

Kuyuların özellikle özgül debi değerleri 1 – 3 ile 5 lt/sn/m arasındadır. Bu değerlerin akiferin kalınlaşması nedeni ile, ova güneyine doğru fazlalaştığı görülmektedir (0,8 – 14 lt /sn / m).

c-)Ovadaki Yeraltı Suyu Seviyesi ve Akım Yönü:

Ovada, sondaj kuyularının açıldığı alan içinde, su tablası kotu en yüksek 1810 m ile Eleşkirt ilçesinin batısındadır. Su tablasının kotu doğuya doğru düşmektedir. Karaköse Yolugüzel arasında basınçlı su kotu 1630 m dir. Bu durumda ovadaki yeraltı suyu genel akış yönü batıdan doğuya ve kuzeyden güneye doğrudur. Ortalama hidrolik eğim ise 1/ 200 dür.

B.1.2.3. Ovanın Beslenme ve Boşalımı:

Ovadaki yeraltı suyunun yıllık beslenimi, iki şekilde gerçekleşmektedir. Birincisi, akifere ova yüzeyinden yağıştan süzülme ile ikincisi de, yüzeysel akıştan süzülmeyledir. Ovadaki yeraltı suyu yıllık boşalımı, akarsuya boşalım, yeraltından dışa akış ve suni boşalım yollarıyla olmaktadır.

Kaynak: (2012 Yılı Çevre Durum Raporu)

B.1.2.4. Yeraltı Su Seviyeleri

Ovadaki Yeraltı Suyu Seviyesi ve Akım Yönü:

Ovada, sondaj kuyularının açıldığı alan içinde, su tablası kotu en yüksek 1810 m ile Eleşkirt ilçesinin batısındadır. Su tablasının kotu doğuya doğru düşmektedir. Karaköse Yolugüzel arasında basınçlı su kotu 1630 m dir. Bu durumda ovadaki yeraltı suyu genel akış yönü batıdan doğuya ve kuzeyden güneye doğrudur. Ortalama hidrolik eğim ise 1/ 200 dür.

Kaynak: (2012 Yılı Çevre Durum Raporu)

B.1.3. Denizler

İlimizde deniz bulunmamaktadır. Bu sebeple Grafik B1 doldurulamamıştır.

B.2. SU KAYNAKLARININ KALİTESİ

Yüzey ve yeraltı suları için değerlendirme 7 Nisan 2012 tarih ve 28257 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Yeraltı Sularının Kirlenmeye ve Bozulmaya Karşı Korunması Hakkında Yönetmelik” ve 30 Kasım 2012 tarih ve 28483 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Yüzeysel Su Kalitesi Yönetimi Yönetmeliği”ne göre yapılacaktır. Veri bulunmadığından çizelge B.3 doldurulamamıştır.

Çizelge B.4 - İlimizde (2013) Yılı Yüzey ve Yeraltı Sularında Tarımsal Faaliyetlerden Kaynaklanan Nitrat Kirliliği İle İlgili Analiz Sonuçları (DSİ 85. Bölge Müdürlüğü, 2013)

Su Kaynağının Cinsi (Yüzey/Yeraltı)	Adı	Kullanım amacı ve kullanılan miktar		Analiz Yapılan İstasyonun				
		İçme ve kullanma suyu	Sulamaya suyu	Akım gözlem istasyonu kodu	Analiz sonuçları SKKY (Tablo-1)	Yeri (İlçe, Köy, Mevkii)	Koordinatları (YAS için)	Yıllık Ortalama Nitrat Değeri (mg/L)
YÜS	Toprakkale Deresi (Kavak)		*	21-08-00-389		Ağrı/Merkez		
YÜS	Ağrı-Patnos Şekerova Barajı Badisendere		*	21-08-00-464		Ağrı/Patnos		
YÜS	Hanoba Çayı(Dönerdere)		*	21-08-00-388		Ağrı/Merkez		
YÜS	Altınçayır Deresi(Ağrı Yazıcı Barajı Girişi)		*	21-08-00-385		Ağrı/Merkez		
YÜS	Cumaçay Deresi(Ağrı Yazıcı Barajı Girişi)		*	21-08-00-384		Ağrı/Merkez		
YÜS	Murat Nehri- Murat Köyü Köprüsü		*	21-08-00-386		Ağrı/Merkez		
YÜS	Murat Nehri- Ağrı Tutak Çıkışı		*	21-08-00-345		Ağrı/Merkez		
YÜS	Murat Nehri- Ağrı Çıkışı		*	21-08-00-253		Ağrı/Merkez		
YÜS	Sarısu- Güilveren (Ülke Sınırı)		*	24-08-00-001		Ağrı/Doğubayazıt		
YÜS	Ağrı- Doğubayazıt Balık Gölü Regülatör Çıkışı	*		24-08-01-024		Ağrı/Taşlıçay		1,77
YAS	DSİ 85. Şube Müdürü	*		24-08-10-408		Ağrı/Merkez	330525D/4398250 K	24,80
YAS	Ağrı Belediyesi	*		24-08-10-409		Ağrı/Merkez	330750 D/4403800 K	5,31

Su Kaynağının Cinsi (Yüzey/Yeraltı)	Adı	Kullanım amacı ve kullanılan miktar		Analiz Yapılan İstasyonun				
		İçme ve kullanma suyu	Sulama suyu	Akım gözlem istasyonu kodu	Analiz sonuçları SKKY (Tablo-1)	Yeri (İlçe, Köy, Mevkii)	Koordinatları (YAS için)	Yıllık Ortalama Nitrat Değeri (mg/L)
YAS	Ağrı Çifte Havuzlar	*		24-08-10-410		Ağrı/Merkez	320250 D/4401600 K	6,65

B.3. SU KAYNAKLARININ KİRLİLİK DURUMU

B.3.1. Noktasal kaynaklar

B.3.1.1. Endüstriyel Kaynaklar

İlde, tarımda kullanılan gübre ve pestisitler yağmur suları ile taşınarak Murat nehrine dökülmektedir. Akarsuya kanalizasyon suyu, tarım ilaçları ve gübrelerin karışması akarsuyun BOİ ve KOİ değerlerinin yüksek olmasına neden olur.

B.3.1.2. Eysel Kaynaklar

Ağrı'da yüzey sularının kirlenmesinde en çok payı evsel nitelikli kirleticiler ve tarımda kullanılan gübrelerden kaynaklanan kirlilik oluşturmaktadır. Eysel kirleticiler katı (çöpler) ve sıvı (kanalizasyon) atıklardır. Kanalizasyon atıkları, direk Murat nehrine deşarj edilmektedir.

Alıcı ortama kanalizasyon şebekesinden deşarj edilen atıksu miktarı; TUIK 2010 verilerine göre 8.393 m³/yıldır.

B.3.2. Yayılı Kaynaklar

B.3.2.1. Tarımsal Kaynaklar:

İl genelinde kullanılan gübre ve pestisitler aşağıda belirtilmiştir.

Çizelge B.5- İlimizde (2013) Yılında Tarımda Kullanılan Girdilerden Gübreler Haricindeki Diğer Kimyasal Maddeleri (Tarımsal İlaçlar vb) (Ağrı Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2013)

Kimyasal Maddenin Adı	Kullanım Amacı	Miktarı (ton)	İlde Tarımsal İlaç Kullanılarak Tarım Yapılan Toplam Alan (ha)
Insektisitler	Böcek İlacı	0,665	224,5
Herbisitler	Yabancı Otlar	6	
Fungisitler	Mantar Hastalıkları	14	300
Rodentisitler	Kemiricilere karşı	0,04	
Nematositler			0,4
Akarisitler			
Kışlık ve Yazlık Yağlar			485
.....			
.....			
TOPLAM		20,775	1.009,9

Tarım yapılan alanlar ile ilgili veri bulunmadığından yapılan tarımın türünden (kuru veya sulu tarım) söz edilememiştir.

B.3.2.2. Diğer

İlde sadece merkezde bir adet Katı Atık Düzenli Depolama Tesisi bulunduğundan ilçelerde vahşi depolama alanları bulunmaktadır. Merkez ilçe Belediyesi, Cuma Çayı kenarında mücavir alanda uygun olmayan yöntemle bertaraf etmektedir. Diyadin ilçesinde mücavir alan dışında kaplıca mevkiinde, Eleşkirt'te Çal Suyu yatağına, Taşlıçay ilçesinde mücavir alana 1000 m mesafede dere yatağına, Patnos ilçesinde ilçeye 4 km mesafede Gileser mevkiinde bertaraf edilmektedir.

(Kaynak:2011 Çevre Durum Raporu)

B.4. SEKTÖREL SU KULLANIMLARI VE YAPILAN SU TAHSİSLERİ

B.4.1. İçme ve Kullanma Suyu

B.4.1.1 Yüzeysel su kaynaklarından kullanılan su miktarı ve içmesuyu arıtım tesisi mevcudiyeti

İlde kentsel su temini için çekilen suyun kaynağından, bu suyun ne kadarının evsel amaçlı ne kadarının sanayi amaçlı kullanıldığından ilgili kurumdan bilgi alınamadığı için söz edilememiş, grafik B.2 de doldurulamamıştır.

İl dahilinde DSİ tarafından inşası yapılan ve 1993 yılında faaliyete alınan Patnos Barajı ile yapımı devam eden Yazıcı Barajı bulunmaktadır. Bunun dışında baraj bulunmamaktadır. İçme suyu kaynağı olarak, il ve ilçelerde bulunan kaynak suları değerlendirilmektedir. Patnos Barajına ait genel bilgiler aşağıda çıkarılmıştır.

İlimizde toplam 21 adet sondaj derin içme suyu kuyusu mevcuttur ve bu kuyulardan toplam 600 lt/sn su elde edilmekte olup, 14.495 kayıtlı su abonesi bulunmaktadır.

Veri bulunmadığından Grafik.B.2 doldurulamamıştır.

PATNOS BARAJINA AİT BİLGİLER;

Yağış Alanı	: 107,00 km ²
Amacı	: Sulama
Tipi	: Kaya Dolgu
Talveg Kotu	: 1679,00 m
Talvegden Yüksekliği	: 31.70 m
Kret Kotu	: 1710,70
Kret Uzunluğu	: 214,00 m
Kret Genişliği	: 8.00 m
Gövde Dolgu Hacmi	: 8.00
Baraj Gövdesi Memba Şevi	: 1 / 2
Baraj Gövdesi Mansap Şevi	: 1 / 1,7
Dolgu Hacmi	: 0.50 hm ³
Minimum Su Kotu	: 1693,90 m
Maksimum Su Kotu	: 1708,70 m
Normal Su Kotu	: 1708,60 m
Ölü Hacim	: 2.00 hm ³
Aktif Hacim	: 31.40 hm ³
Toplam Hacim (N.N.S)	: 33.40
Yıllık Ortalama Akım	: 27.95 hm ³
Sulayacağı Alan (Brüt)	: 4993 ha
Sulayacağı Alan (Net)	: 4224 ha
Baraj Göl Hacmi (normal)	: 34,262 hm ³
Baraj Gölü Yüzey Alanı (normal)	: 4,600 km ²
Sağ Ana Kanal Uzunluğu	: 33,9 km
Sol Ana Kanal Uzunluğu	: 5,65 km
Yedek Kanal Uzunluğu	: 47,7 km
Drenaj Kanal Uzunluğu	: 45,9 km

Kaynak: 2012 Çevre Durum Raporu

Tesisin Adı	Fayda (hm ³)
Ağrı İçme Suyu Projesi	28,30

Kaynak(DSİ 8. Bölge Müdürlüğü Web Sitesi)

Çizelge B.6 –(TUİK İçme ve kullanma suyu şebekesi ve arıtma tesisi ile hizmet verilen belediye sayısı ve nüfusu) (TUİK, 2008-2010)

Yıllar	Toplam belediye sayısı	Toplam belediye nüfusu	Anket uygulanan belediye sayısı	Anket uygulanan belediye nüfusu	İçme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet verilen belediye sayısı	İçme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusu	İçme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki oranı (%)
2010	12	284.307	12	284.307	12	277.535	98
2008	12	292.224	12	292.224	12	290.765	100

B.4.1.2. Yeraltı su kaynaklarından temin edilen su miktarı ve içmesuyu arıtım tesisi mevcudiyeti

İçme kullanma sanayi ve tarımda vb. kullanılan miktarlarından B.1.2 Yer altı suyu başlığı altında belirtilmiştir.

B.4.1.3. İçme Suyu temin edilen kaynağın adı, mevcut durumu, potansiyeli vb.

B.4.1.1 başlığı altında belirtilmiştir.

B.4.2. Sulama

İldeki tarım yapılan alanlar, bu alanların ne kadarında sulu tarım yapıldığı ile ilgili veri bulunmamaktadır.

B.4.2.1. Salma sulama yapılan alan ve kullanılan su miktarı

Konu ile ilgili veri bulunmamaktadır.

B.4.2.2. Damlama, Yağmurlama Veya Basınçlı Sulama Yapılan Alan Ve Kullanılan Su Miktarı

Konu ile ilgili veri bulunmamaktadır.

B.4.3. Endüstriyel Su Temini

Veri bulunmamaktadır. Grafik B.3 doldurulamamıştır.

B.4.4. Enerji Üretimi Amacıyla Su Kullanımı

Ağrı ilinde işletmede olan/inşaatı başlamış olan HES tesisi bulunmamaktadır.

Çizelge B.7 –(4628 Sayılı Kanun Kapsamında Bulunan Projeler, DSİ 8. Bölge Müdürlüğü, 2013)

Sıra No	Santralin Adı	Kurulu Güç	Ort Üretim	Havzası	Tesisin Bulunduğu Yer	Proje Amacı	Proje Gerçekleştiren Kurum/Özel Sektör
		MWe	GWh				
1	Güneykaya Reg. Ve HES *	15,97	40,100	Fırat	Ağrı/Eleşkirt	E	Özel Sektör
2	Doğubayazıt Reg. ve HES**	3,98	15,040	Aras	Ağrı/Doğubayazıt	E	Özel Sektör
3	Lale Reg. Ve HES**	4,80	12,440	Fırat	Ağrı/ Merkez	E	Özel Sektör
4	Şiran Reg. Ve HES**	7,00	21,000	Fırat	Ağrı/Hamur	E	Özel Sektör

* Lisans ve inşaat öncesi çalışması devam eden HES projeleri

** Fizibilite/Revize rapor çalışmaları devam eden HES projeleri

B.4.5. Rekreatiyonel Su Kullanımı

İl genelinde rekreatiyonel amaçlı yapılan bir çalışma bulunmamaktadır.

B.5. ÇEVRESEL ALTYAPI

B.5.1. Kentsel Kanalizasyon Sistemi ve Hizmeti Alan Nüfus

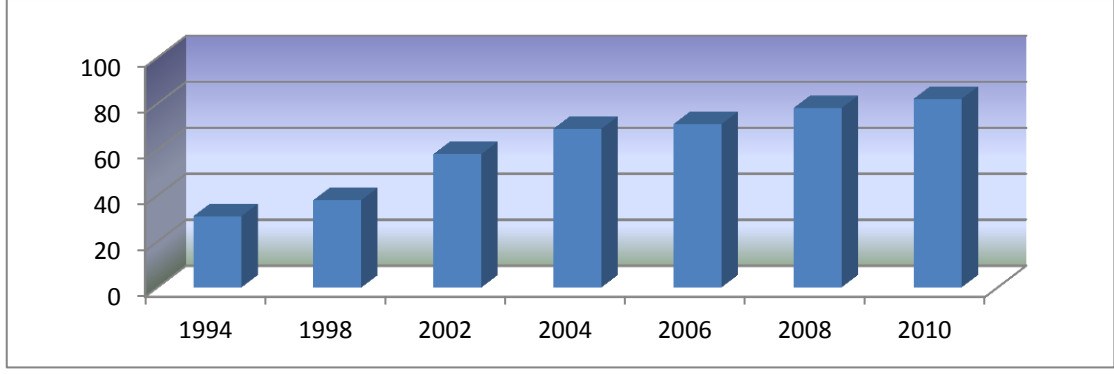
İlin evsel atık suları kanalizasyon boruları toplanmakta olup, bunların tekrar kullanıma sunulması amacıyla toplama sistemleri ve arıtma tesisleri bulunmamaktadır. Yeraltı kanallarımız havanın yağışlı olduğu durumlarda ve özellikle ilkbahar aylarında ihtiyaca cevap vermemektedir. Yağmur suyu şebekesinin olmayışı kanalizasyon şebekesinin yağışlı zamanlarda dolmasına yol açmakta ve tıkanmalara sebep olmaktadır.

Çizelge B.8 - İlimizde (2010) Yılı atıksu hizmeti verilen nüfus(TUİK, 2010)

Toplam belediye sayısı	Toplam belediye nüfusu	Anket uygulanan belediye sayısı	Anket uygulanan belediye nüfusu	Derin deniz deşarjı yapan belediye sayısı	Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye sayısı	Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusu	Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki oranı (%)	Arıtma tesisi ile hizmet verilen belediye sayısı	Arıtma tesisi ile hizmet verilen belediye nüfusu	Arıtma tesisi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki oranı (%)
12	284.307	12	284.307	-	10	232.493	82	-	-	-

İlimizde arıtma tesisi hizmeti veren belediye bulunmamaktadır.

Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen nüfusun toplam belediye nüfusuna oranı TUİK verilerine göre belirtilerek Grafik B.4 oluşturulmuştur. İlimizde atıksu arıtma tesisi bulunmadığından Grafik B.5 ve Çizelge B.4 doldurulamamıştır.

Grafik B.4- İlimizde (1994-2010) Yılı Kanalizasyon Hizmeti Verilen Nüfusun Belediye Nüfusuna Oranı(TUİK, 1994-2010)

B.5.2. Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) ve Münferit Sanayiler Atıksu Altyapı Tesisleri

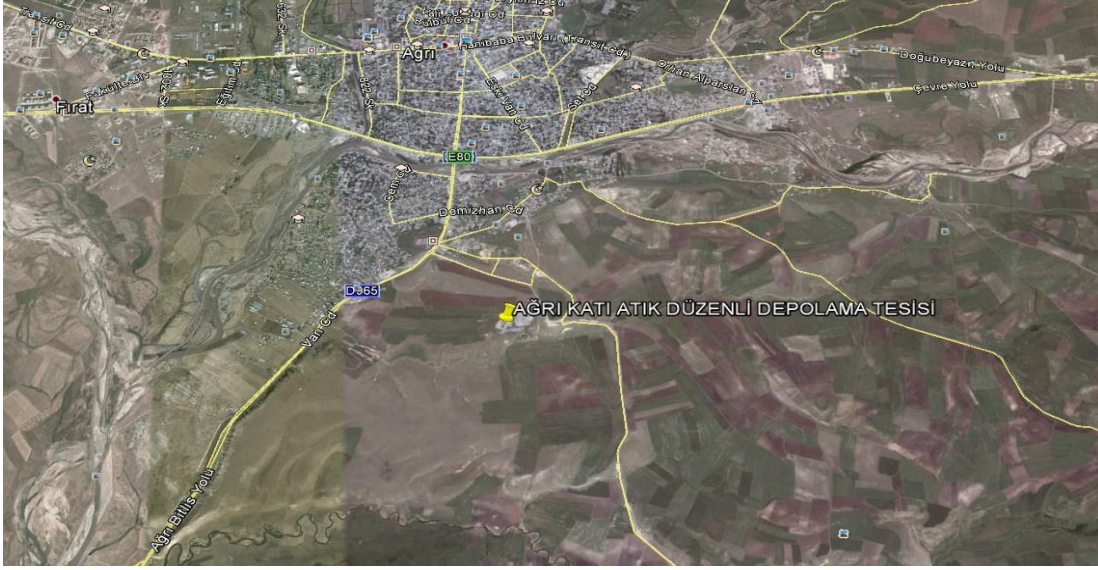
Ağrı OSB’de atıksu arıtma tesisi bulunmamaktadır. Bu sebeple Çizelge B.9 doldurulamamıştır.

Çizelge B.9 – İlimizdeki (...) Yılı OSB’lerde Atıksu Arıtma Tesislerinin Durumu(Kaynak, yıl)

OSB Adı	Mevcut Durumu	Kapasitesi (ton/gün)	AAT Türü	AAT Çamuru Miktarı (ton/gün)	Deşarj Ortamı	Deşarj Koordinatları

B.5.3. Katı Atık Düzenli Depolama Tesisleri

Ağrı ilinde evsel atıkların türü, miktarı ve geri kazanımına yönelik olarak bir çalışma bulunmamaktadır. Merkez İlçe, Yukarıküpüran Köyü adresinde katı atık düzenli depolama alanı bulunmaktadır.

B.5.4. Atıksuların Geri Kazanılması ve Tekrar Kullanılması

Atıksu geri kazanımı ile ilgili bir çalışma bulunmamaktadır.

B.6. TOPRAK KİRLİLİĞİ VE KONTROLÜ

B.6.1. Noktasal Kaynaklı Kirilenmiş Sahalar

“Toprak Kirliliği ile ilgili bir çalışma yapılmamış olup, tespit edilen noktasal kaynaklı bir kirlilik bulunmamaktadır. Bu sebeple Çizelge B.10 doldurulamamıştır.

**Çizelge B.10. İlimizde (...) Yılı Tespit Edilen Noktasal Kaynaklı Toprak Kirliliğine İlişkin Veriler
(Kaynak, yıl)**

	Var	Yok	Varsa Ne/Neler Olduğunu Belirtiniz
Potansiyel kirlenici faaliyetler var mı?		*	

Tespit Edilmiş Kirlenmiş Sahanın Yeri	Tespit Edilmiş Kirlenmenin Nedeni	Kirlenmiş sahaların temizlenmesi ile ilgili çalışma var mı?		Kirlenmiş sahaların temizlenmesi ile ilgili çalışmalarda ne tür temizleme faaliyetleri* yapılıyor? (Aşağıdaki temizleme yöntemleri dikkate alınmalıdır)
		Var	Yok	
1.				
2.				
3.				
.				

*Noktasal Kaynaklı Toprak Kirliliği Temizleme Yöntemleri

Biyoremediasyon
Fitoremediasyon
Parsel arıtımı
Buharlaştırma
Biyo havalandırma
Elektrokinetik arıtma
Yerinde oksidasyon
Solvent ekstraksiyonu
Hava ile dağıtma (Air sparging)
Buharlaştırma
Termal arıtma
Reaktif Barrier teknolojisi
Yerinde yıkama (In-situ Flushing)

B.6.2. Arıtma Çamurlarının Toprakta Kullanımı

Arıtma tesisi bulunmadığından arıtma çamuru oluşmamaktadır. Bu sebeple Grafik B.6 ve Grafik B.7 oluşturulamamıştır.

B.6.3. Madencilik Faaliyetleri İle Bozulan Arazilerin Doğaya Yeniden Kazandırılmasına İlişkin Yapılan Çalışmalar

İlgili yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, ÇED kapsamındaki mevcut tesislerden yirmi biri Doğaya Yeniden Kazandırma Planı ve on dokuzu tanesi Çevre Yönetim Planı hazırlamıştır.

B.6.4. Tarımsal Faaliyetler ile Oluşan Toprak Kirliliği

İlde kullanılan gübre (bitki besin maddesi bazında), pestisit miktarları aşağıda belirtilmiştir.

Çizelge B.11 – İlimizde (2013) Yılında Kullanılan Ticari Gübre Tüketiminin Bitki Besin Maddesi Bazında ve Yıllık Tüketim Miktarları (Ağrı Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2013)

Bitki Besin Maddesi (N,P,K olarak)	Bitki Besin Maddesi Bazında Kullanılan Miktar (ton)	İlde Ticari Gübre Kullanılarak Tarım Yapılan Toplam Alan (ha)
Azot	240	249.227,4
Fosfor	157	
Potasyum	28	
TOPLAM	425	

Çizelge B.12- İlimizde (2013) Yılında Tarımda Kullanılan Girdilerden Gübreler Haricindeki Diğer Kimyasal Maddeleri (Tarımsal İlaçlar vb) (Ağrı Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2013)

Kimyasal Maddenin Adı	Kullanım Amacı	Miktarı (ton)	İlde Tarımsal İlaç Kullanılarak Tarım Yapılan Toplam Alan (ha)
Insektisitler	Böcek İlacı	0,665	224,5
Herbisitler	Yabancı Otlar	6	300
Fungisitler	Mantar Hastalıkları	14	0,4
Rodentisitler	Kemiricilere karşı	0,04	485
Nematositler			
Akarisitler			
Kışlık ve Yazlık Yağlar			
.....			
.....			
TOPLAM		20,775	1.009,9

Çizelge B.13. İlimizde (2013) Yılında Topraktaki Pestisit vb Tarım İlacı Birikimini Tespit Etmek Amacıyla Yapılmış Analizin Sonuçları(Ağrı Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2013)

Analizi Yapan Kurum/Kuruluş	Analiz Yapılan Yer (İlçe, Köy, Mevkii, Koordinatları)	Analiz Tarihi	Analiz Edilen Madde	Tespit Edilen Birikim Miktarı (µg/kg- fırın kuru toprak)

İlimizde(2013) yılında topraktaki pestisit vb. tarım ilacı birikimini tespit etmek amacıyla yapılmış laboratuvar ve analiz bulunmamaktadır.

B.7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İlimizde arıtma tesisi bulunmadığından arıtma çamuru oluşmamaktadır. ÇED kapsamındaki mevcut tesislerden yirmi bir Doğaya Yeniden Kazandırma Planı ve on dokuz tanesi Çevre Yönetim Planı hazırlamıştır.

İlimizin ekilebilir tarım arazilerinin çoğunluğu kuru tarım arazileridir. İlimizde yetiştirilen ürün sayısının da sınırlı olması, gübre ve ilaç fiyatlarının da yüksek oluşu nedeniyle ilimizde gübre ve ilaç kullanımı düşük seviyededir.

Kaynaklar(Ağrı Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü)

C. ATIK

C.1. BELEDİYE ATIKLARI (KATI ATIK BERTARAF TESİSLERİ)

İlde, belediyeler tarafından atık ayrışımı yapılmadığından Grafik C.1. ve Birlik bulunmadığından C.3 doldurulamamıştır. Merkez Belediyeden veri alınmadığından Çizelge C1 eksik doldurulmuştur.

Çizelge C.1 – İlimizde (2013) Yılı İçin İl/İlçe Belediyelerince Toplanan ve Birliklerce Yönetilen Katı Atık Miktar ve Kompozisyonu(Ağrı Merkez ve İlçe Belediyeleri,2013)

İl/İlçe Belediye veya Birliğin Adı	Birlik ise birliğe üye olan belediyeler	Nüfus		Toplanan Ortalama Katı Atık Miktarı (ton/gün)		Geri Kazanılan Ortalama Katı Atık Miktarı (ton/gün)		Kişi Başına Üretilen Ortalama Katı Atık Miktarı (kg/gün)		Atık Kompozisyonu (yıllık ortalama, %)					
		Yaz	Kış	Yaz	Kış	Yaz	Kış	Yaz	Kış	Organik	Kağıt	Cam	Metal	Plastik	Kül
Merkez															
Taşlıçay	-	6.100	6.200	13	14	-	-	2,13	2,25	-	-	-	-	-	-
Patnos	-	63.000	70.000	36	32	-	-	0,57	0,46	-	-	-	-	-	-
Tutak	-	10.000	10.000	15	17	-	-	1,5	1,7	-	-	-	-	-	-
Hamur	-	3.236	3.136	1	0,8	-	-	0,309	0,8	-	-	-	-	-	-
Doğubayazıt	Iğdır Çevre Hiz. Birliği	74.000	76.000	112,5	150	-	-	1,52	1,97	-	-	-	-	-	-
Diyadin	-	23.000	18.000	5	3	-	-	0,217	0,167	-	-	-	-	-	-
İl Geneli		179.336	183.336	192,5	216,8			6,246	7,347						

Çizelge C.2 – İlimizde (....) Yılı İl/İlçe Belediyelerde Oluşan Katı Atıkların Toplanma, Taşınma ve Bertaraf Yöntemleri ve Tesis Kapasiteleri (Ağrı Merkez ve İlçe Belediyeleri, 2013)

İl/ilçe Belediye Adı	Hangi Atıklar Toplanıyor?			Transfer İstasyonu Varsa Sayısı	Atık Yönetimi Hizmetlerini Kim Yürütüyor?*			Mevcut Bertaraf Yöntemi ve Tesis Kapasitesi/Birimi				
	Evsel*	Tıbbi	Diğer (Belirtiniz)		Toplama	Taşıma	Bertaraf	Düzensiz Depolama	Düzenli Depolama	Kompost	Yakma	Diğer (Belirtiniz)
Merkez												
Patnos	B	ÖS	-		B	B	B	-	-	-	-	Vahşi Depolama
Tutak	B	ÖS	-		B	B	B	-	-	-	-	Vahşi Depolama
Hamur	B	ÖS	-		B	B	B	-	-	-	-	Vahşi Depolama
Taşlıçay	B	ÖS	-		B	B	B	-	-	-	-	Vahşi Depolama
Doğubayazıt	ÖS	ÖS	-		ÖS	ÖS	ÖS	*	-	-	-	-
Diyadin	B	ÖS	-		B	B	B	-	-	-	-	Vahşi Depolama

* Ofis işyeri dahil.

** Belediye (B), Özel Sektör (ÖS), Belediye Şirketi (BŞ)

Çizelge C.3- İlimizde (.....) Yılında Birliklerce Yürütülen Katı Atıkların Toplanma, Taşınma ve Bertaraf İşlemlerine İlişkin Bilgi(Kaynak, yıl)

Birlik adı	Hangi Atıklar Toplanıyor?			Transfer İstasyonu varsa sayısı	Mevcut Bertaraf Yöntemi ve Tesis Kapasitesi/Birimi			
	Evsel*	Tıbbi	Diğer (Belirtiniz)		Düzenli Depolama	Kompost	Yakma	Diğer (Belirtiniz)

* Ofis işyeri dahil.

C.2. HAFRİYAT TOPRAĞI, İNŞAAT VE YIKINTI ATIKLARI

İnşaat yıkıntı atığı oluşturan tesislere, ilgili belediyeler ile görüşmesi “Hafriyat Toprağı İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği” kapsamında atıkların doğru yönetilmesi konusunda bilgilendirmeler yapılmıştır. Miktar olarak bir veri bulunmamaktadır.

C.3. AMBALAJ ATIKLARI

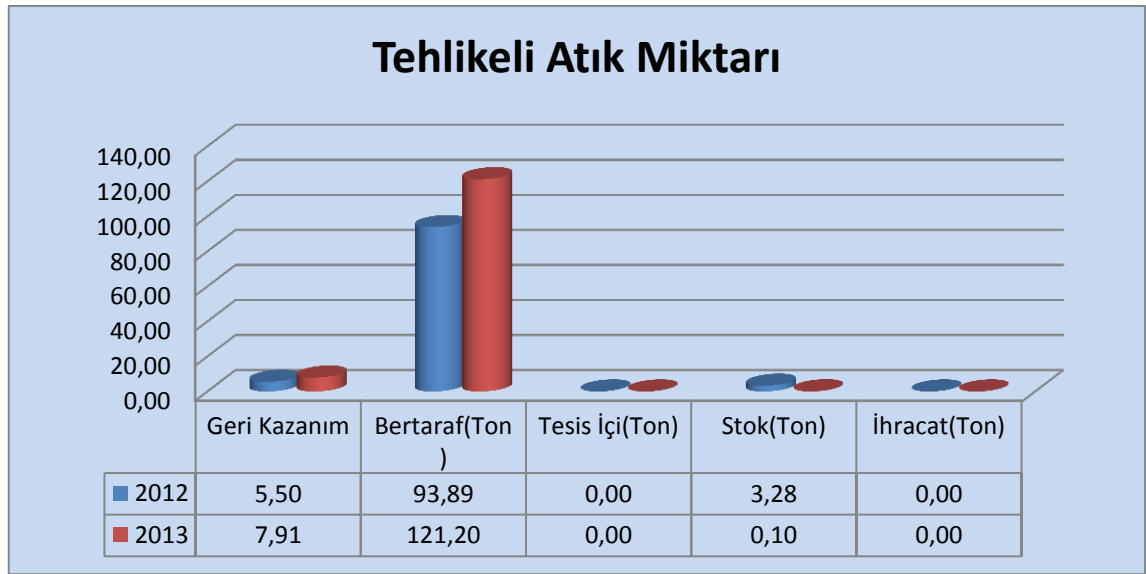
Ambalaj üreticisi ve piyasaya süren işletmeler; Emek Plastik, Vatan Plastik, Yaprak Plastik ve Şeker Fabrikasıdır. Veri bulunmadığından Çizelge C.4 ve Grafik C.2 doldurulamamıştır.

Çizelge C.4- İlimizdeki (.....) Yılı Ambalaj Ve Ambalaj Atıkları İstatistik Sonuçları(Kaynak, yıl)

Ambalaj Cinsi	Üretilen Ambalaj Miktarı (kg)	Piyasaya Sürülen Ambalaj Miktarı (kg)	Geri Kazanım Oranları (%)	Geri Kazanılması Gereken Miktar (kg)	Geri Kazanılan Miktar (kg)	Gerçekleşen Geri Kazanım Oranı (%)
Plastik						
Metal						
Kompozit						
Kağıt Karton						
Cam						
Toplam						

C.4. TEHLİKELİ ATIKLAR

İlimizde tehlikeli madde oluşturan tesis sayısı az olup, Tehlikeli Atık Kontrolü Yönetmeliğine göre gönderilerek bertaraf/geri kazanılması konusunda çalışmalar yapılmaktadır. İlimizde; tehlikeli atıklarla ilgili lisans almış tesis bulunmamaktadır. İldeki Tehlikeli Atık Beyan sistemine kayıtlı tesislerden elde edilen veriler doğrultusunda Grafik C.3 ve Çizelge C.5 oluşturulmuştur.

	Geri Kazanım	Bertaraf(Ton)	Tesis İçi(Ton)	Stok(Ton)	İhracat(Ton)	Toplam(Ton)
2012	5,501	93,886	0	3,283	0	102,67
2013	7,911	121,202	0	0,1	0	129,213

Grafik C.3- TABS Göre İlimizdeki Tehlikeli Atık Yönetimi(Çevre Bilgi Sistemi, 2013)

**Çizelge C.5 – İlimizdeki (2013) Yılında Sanayi Tesislerinde Oluşan Tehlikeli Atıklarla İlgili Veriler
(Çevre Bilgi Sistemi, 2013)**

Aktivite kodu*	Atık Kodu**	(2013) Yılı						
		Atık Miktarı (ton/yıl)	Geri Kazanım Miktarı (ton/yıl)	Geri Kazanım %' si	Geri Kazanım Yöntemi	Bertaraf Miktarı (ton/yıl)	Bertaraf %' si	Bertaraf Yöntemi
13	130208(Stok)	0,1						
15	150202	5,560			R12			
08	080317	0,001			R12			
13	130110	0,440			R9			
13	130205	0,650			R9			
16	160601	1,260			R4			
18	180103	121,202						D9

*Atık Yönetiminin Genel Esasları ya da tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliğinde tanımlanan 2 rakamlı aktivite tipini gösterir.

** Aynı yönetmeliklerde her bir aktivite için sıralanan tehlikeli atık kodu (6 rakamlı).

C.5. ATIK MADENİ YAĞLAR

“Tesislerin atık madeni yağlarını, Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliğine uygun şekilde biriktirmesi ve göndermesi gerektiği yönünde bilgilendirmeler yapılmıştır. Bu kapsamda ilde Madeni Yağ ve Dolum Paketleme tesisi bulunmamaktadır. Çizelge C.6 ve C.8 ile ilgili veri bulunmadığından doldurulamamıştır.

Çizelge C.6 – İlimizdeki Atık Yağ Geri Kazanım ve Bertaraf Miktarları(Kaynak, yıl)

Yıl	Geri kazanım (ton)	İlave yakıt (ton)	Nihai bertaraf (ton)
2008			
2009			
2010			
2011			
2012			

Çizelge C.7 – İlimizdeki (2013) Yılı İçin Atık Madeni Yağlarla İlgili Veriler(Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü,2013)

Atık Madeni Yağ Üreten Resmi ve Özel Kurum/ Kuruluş Sayısı	Toplanan Atık Yağ Beyan Form Sayısı	Toplam Atık Madeni Yağ Miktarı (ton/yıl)		Atık Madeni Yağ Taşımak Üzere Lisans Alan		Geri Kazanım Tesisi		
		Atık Motor Yağ	Atık Sanayi Yağ	Toplam Firma Sayısı	Toplam Araç Sayısı	Sayısı		Yok
						Lisanslı	Lisanssız	
3	3	0,75	0,44	-	-	-	-	-

Çizelge C.8 – İlimizdeki Atık Yağ Geri Kazanımı Sonucu Elde Edilen Ürün Miktarları(Kaynak, yıl)

YIL	Ürün Miktarı (Ton)
	(Kalıp Yağı + Harman Yağı + Jüt Yağı)
2009	
2010	
2011	
2012	

C.6. ATIK PİL VE AKÜMÜLATÖRLER

İlimizde pillerin evsel atıklarla karıştırılarak biriktirilmesinin önüne geçmek için kurumlara pil kutuları dağıtılmıştır. İlde geçici akü depolama izni verilen bir tesis bulunmamaktadır. Geçmiş yıllara ait atık akü/ pil verileri bulunmadığından bilgi verilememiştir.

Çizelge C.9 – İlimizde (.....) Yılında Oluşan Akümülatörlerle İlgili Veriler(Kaynak, yıl)

ATIK AKÜMÜLATÖRLER							
APA Taşıyan Lisanslı Araç Sayısı	Atık Akümülatör Geçici Depolama İzni Verilen		Toplanan Atık Akümülatör Miktarı (ton)	İldeki Atık Akümülatör Geri Kazanım Tesisleri		Geri kazanım Tesislerinde İşlenen Atık Akümülatör Miktarı	
	Depo Sayısı	Kapasitesi (ton)		Sayı	Kapasite (ton/yıl)	Miktarı (ton)	%
-	-	-	-	-	-	-	-

Çizelge C.10 – İlimizde Yıllar İtibariyle Atık Akü Kazanım Miktarı (Ton) (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2013)

	2009	2010	2011	2012	2013
Kurşun					1,260
Plastik					
Cüruf					
Asitli Su					
TOPLAM					1,260

Çizelge C.11 – İlimizde Yıllar İtibariyle Toplanan Atık Akü Miktarı (Kg) (Kaynak, yıl)

2010	2011	2012	2013
-	-	5,08	-

Çizelge C.12- İlimizde Yıllar İtibariyle Toplanan Atık Pil Miktarı (Kg) (Kaynak, yıl)

2012	2013
-	1,260

Çizelge C.13 – İlimizde Taşıma Lisanslı Araçların Yıllara Göre Gelişimi (Adet) (Kaynak, yıl)

2009	2010	2011	2012	2013
-	-	-	-	-

C.7. BİTKİSEL ATIK YAĞLAR

İlimizde lisanslı bitkisel atık yağ geri kazanım tesisi bulunmamaktadır.2013 yılında başka ildeki lisanslı bir firmaya 1.930 kg atık gönderilmiştir. Geri kazanım tesisi bulunmadığından Grafik C.6 doldurulamamıştır.

Çizelge C.14 – İlimizde (2013) Yılı İçin Atık Bitkisel Yağlarla İlgili Veriler(Kaynak, yıl)

Bitkisel Atık Yağlar İçin Geçici Depolama İzni Verilen Toplam Depo		Toplanan Bitkisel Atık Yağ Miktarı (ton)				Bitkisel Atık Yağ Taşımak Üzere Lisans Alan		Lisans Alan Geri Kazanım Tesisi	
		Kullanılmış Kızartmalık Yağ	Diğer (Belirtiniz)			Toplam Firma Sayısı	Toplam Araç Sayısı	Sayı	Kapasitesi (ton/yıl)
Sayı	Kapasitesi (ton)								
-	-	1,93	-	-	-	-	-	-	-

Çizelge C.15- İlimizde 2009-2012 Yılları Arasında Bitkisel Atık Yağ Taşıma Lisanslı Araç Sayısı (Kaynak, yıl)

	2010	2011	2012	2013
Lisanslı Araç Sayısı	-	-	-	-

C.8. POLİKLORLU BİFENİLLER VE POLİKLORLU TERFENİLLER

İlimizde PCB ve PCB içeren madde ve ekipmanların bertarafını sağlayan lisanslı tesis bulunmamaktadır.

C.9. ÖMRÜNÜ TAMAMLAMIŞ LASTİKLER (ÖTL)

İlde Ömrünü Tamamlamış Lastiklerle ilgili lisans almış bir tesis bulunmamaktadır. İlimizde geri kazanım veya çimento tesislerine ne kadar ömrünü tamamlamış lastik gönderildiği ile ilgili bir veri bulunmamaktadır. Bu sebeple Grafik C.7 ve C.17 doldurulamamıştır.

Çizelge C.16 – İlimizde (....) Yılında Oluşan Ömrünü Tamamlamış Lastikler İle İlgili Veriler(Kaynak, yıl)

ÖMRÜNÜ TAMAMLAMIŞ LASTİKLER (ÖTL)								
ÖTL Geçici Depolama Alanı		Geçici Depolama Alanlarındaki ÖTL Miktarı (ton)	ÖTL Geri Kazanım Tesisi		Geri Kazanılan ÖTL Miktarı (ton)	ÖTL Bertaraf Tesisi		Bertaraf Edilen ÖTL Miktarı (ton)
Sayısı	Hacmi (m ³)		Sayısı	Kapasitesi (ton/yıl)		Sayısı	Kapasitesi (ton/yıl)	
-	-	-	-	-	-	-	-	-

Çizelge C.17 – İlimizde Geri Kazanım Tesislerine ve Çimento Fabrikalarına Gönderilen Toplam ÖTL Miktarları (ton/yıl) (Kaynak, yıl)

	2009	2010	2011	2012
Geri Kazanım Tesisi				
Çimento Fabrikası				

C.10. ATIK ELEKTRİKLİ VE ELEKTRONİK EŞYALAR (AEEE)

Avrupa Birliği'nin 2002/96/EC sayılı Atık Elektrikli ve Elektronik Eşya Direktifi ile elektrikli ve elektronik eşyaların üretiminde kullanılan tehlikeli maddelerin kullanılmasını yasaklayan 2002/95/EC sayılı elektrikli ve elektronik eşyalarda bazı zararlı maddelerin kullanımının sınırlanmasına ilişkin direktiflerin ulusal mevzuatımıza uyumlaştırılması çalışmaları kapsamında "Atık Elektrikli ve Elektronik Eşyaların Kontrolü Yönetmeliği" hazırlanarak 22.05.2012 tarih ve 28300 sayılı Resmi Gazete'de

yayımlanarak yürürlüğe girmiş olup, ilde bu yönetmelik kapsamında yapılan bir çalışma bulunmamaktadır. Bu sebeple Grafik C.8, Grafik C.9, Çizelge C.18 doldurulamamıştır.

Çizelge C.18 –İlimizde (...) Yılı AEEE Toplanan ve İşlenen Miktarlar (Kaynak, yıl)

Belediyeler Tarafından Oluşturulan AEEE Getirme Merkezleri		AEEE'lerin Toplanması Amacıyla Oluşturulan Aktarma Merkezleri		Getirme Merkezlerinde ve Aktarma Merkezlerinde Biriken AEEE Miktarı (ton)	AEEE İşleme Tesisi		İşlenen AEEE Miktarı (ton)
Sayısı	Hacmi (m ³)	Sayısı	Hacmi (m ³)		Sayısı	Kapasitesi (ton/yıl)	

C.11. ÖMRÜNÜ TAMAMLAMIŞ (HURDA) ARAÇLAR

İlde beş adet Ömrünü Tamamlamış Araç Teslim Yeri bulunmaktadır.

Çizelge C.19- İlimizde (2013) Yılı Hurdaya Ayrılan Araç Sayısı (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2013)

Oluşturulan ÖTA Teslim yerleri	ÖTA Geçici Depolama Alanı		ÖTA İşleme Tesisi		İşlenen ÖTA Miktarı (ton)
	Sayısı	Kapasitesi (ton/yıl)	Sayısı	Kapasitesi (ton/yıl)	
5	1		-	-	-

C.12. TEHLİKESİZ ATIKLAR

“Atık Yönetimi Genel Esaslarına İlişkin Yönetmelik” 05 Temmuz 2008 tarih ve 26927 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Yönetmelik ile atıkların oluşumlarından bertarafına kadar çevre ve insan sağlığına zarar vermeden yönetimlerinin sağlanmasına yönelik genel esaslar belirlenmiştir. Aynı zamanda Yönetmeliğin yürürlüğe girmesi ile Avrupa Birliği mevzuatının ulusal mevzuatımıza uyumlaştırılması sağlanmıştır.

Yönetmelikte “atık”, “üretici”, “sahip”, “yönetim”, “toplama”, “bertaraf” ve “geri kazanım” tanımları yapılmakta, atık yönetimi ilkeleri sıralanmakta, geri kazanım ve bertaraf faaliyetlerini yapan işletmeler için lisans ve kayıt tutma zorunluluğu getirilmekte, atık yönetim maliyetinin finansmanı ile ilgili hükümlere yer verilmektedir. Ayrıca atık kategorileri, atık bertaraf ve geri kazanım faaliyetleri ile 839 atık türü liste olarak verilmiştir.

Söz konusu 839 atık türünden 434 tanesi tehlikesiz atık özelliğindedir. Bu atıklardan tehlikeli atıklar, ambalaj ve evsel atıklar gibi atık türlerinin yönetimine ilişkin usul ve esaslar ilgili Yönetmeliklerle belirlenmiştir. Ancak, üretimden kaynaklanan bazı tehlikesiz atıkların yönetimi boşlukta kalmıştır. Bu aşamada bazı tehlikesiz atıkların çevre ve insan sağlığına zarar vermeden geri kazanım faaliyetlerinin yönetilebilmesi amacıyla Bakanlığımızca “Bazı Tehlikesiz Atıkların Geri Kazanımı Tebliği” hazırlanmış ve 17 Haziran 2011 tarih ve 27967 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Tehlikesiz atıkların düzenli depolama faaliyetleri, 26 Mart 2010 tarih ve 27533 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Atıkların Düzenli Depolanmasına Dair Yönetmelik” kapsamında yürütülmektedir. Yönetmeliğin Ek-2 kapsamında yapılan analiz sonuçlarına göre atıklar, I. Sınıf, II. Sınıf ya da III. Sınıfı Düzenli Depolama Sahalarında bertarafı sağlanmaktadır.

Türkiye’de tehlikesiz atık statüsünde olan ve miktar olarak oldukça fazla olan demir çelik sektöründen kaynaklanan, cüruf atıkları; Termik santrallerden kaynaklanan, kül atıkları ve daha çok biyolojik arıtma tesislerinden kaynaklanan arıtma çamurları bu atık grubunda değerlendirilmektedir.

Veri bulunmadığından Çizelge C.20 oluşturulamamıştır.

Çizelge C.20 – İlimizdeki (.....) Yılı İçin Sanayi Tesislerinde Oluşan Tehlikesiz Atıkların Toplanma, Taşınma ve Bertaraf Edilmesi İle İlgili Verileri(Kaynak, yıl)

Aktivite kodu*	Atık Kodu**	(.....) Yılı						
		Atık Miktarı (ton/yıl)	Geri Kazanım Miktarı (ton/yıl)	Geri Kazanım %' si	Geri Kazanım Yöntemi	Bertaraf Miktarı (ton/yıl)	Bertaraf %' si	Bertaraf Yöntemi

* Atık Yönetiminin Genel Esasları ya da Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği'nde tanımlanan 2 rakamlı aktivite tipini gösterir.

** Aynı yönetmeliklerde her bir aktivite için sıralanan tehlikeli atık kodu (6 rakamlı).

C.12.1 Demir ve Çelik Sektörü ve Cüruf Atıkları

Demir ve Çelik Endüstrisinden Kaynaklanan Atıklar, 05 Temmuz 2008 tarih ve 26927 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren “Atık Yönetimi Genel Esaslarına İlişkin Yönetmelik”in Atık Listesinde; 10 02 koduyla, “Demir ve Çelik Endüstrisinden Kaynaklanan Atıklar” olarak belirtilen başlık altında yer almaktadır. Söz konusu atık sınıflandırılması Çizelge C.21’de gösterilmektedir.

İlde demir çelik sektörü bulunmamaktadır. Bu sebeple Çizelge C.22 oluşturulamamıştır.

Çizelge C.21 – Demir ve Çelik Endüstrisinden Kaynaklanan Atıklar Listesi

ATIK KODU	ISIL İŞLEMEN KAYNAKLANAN ATIKLAR	KATEGORİ
10 02	Demir ve Çelik Endüstrisinden Kaynaklanan Atıklar	
10 02 01	Cüruf işleme atıkları	
10 02 02	İşlenmemiş cüruf	
10 02 07*	Tehlikeli maddeler içeren gazların arıtımı sonucu ortaya çıkan katı atıklar	M

10 02 08	10 02 07 dışında gaz arıtımı sonucu ortaya çıkan katı atıklar	
10 02 10	Haddehane tufalı	
10 02 11*	Soğutma suyunun arıtılmasından kaynaklanan yağ içerikli atıklar	M
10 02 12	10 02 11 dışındaki soğutma suyu arıtma atıkları	
10 02 13*	Gaz arıtımı sonucu oluşan ve tehlikeli maddeler içeren çamurlar ve filtre kekleri	M
10 02 14	10 02 13 dışındaki gaz arıtımı sonucu oluşan çamurlar ve filtre kekleri	
10 02 15	Diğer çamurlar ve filtre kekleri	
10 02 99	Başka bir şekilde tanımlanmamış atıklar	

Çizelge C.22 – İlimizdeki (....) Yılı İldeki Demir ve Çelik Üreticileri Üretim Kapasiteleri, Cüruf ve Bertaraf Yöntemi(Kaynak, yıl)

Tesis Adı	Kullanılan Hammadde Miktarı (ton/yıl)	Cüruf Miktarı (ton/yıl)	Bertaraf Yöntemi
TOPLAM			

C.12.2 Kömürle Çalışan Termik Santraller ve Kül

İlde kömürle çalışan termik santral bulunmamaktadır.

ATIK KODU	ISIL İŞLEMDEN KAYNAKLANAN ATIKLAR	KATEGORİ
10 01	Enerji Santrallerinden ve Diğer Yakma Tesislerinden Kaynaklanan Atıklar (19 Hariç)	
10 01 01	(10 01 04'ün altındaki kazan tozu hariç) dip külü, cüruf ve kazan tozu	
10 01 02	Uçucu kömür külü	
10 01 03	Turba ve işlenmemiş odundan kaynaklanan uçucu kül	
10 01 04*	Uçucu yağ külü ve kazan tozu	A

10 01 05	Baca gazı kükürt giderme işleminden (desülfürizasyon) çıkan kalsiyum bazlı katı atıklar	
10 01 07	Baca gazı kükürt giderme işleminden (desülfürizasyon) çıkan kalsiyum bazlı çamurlar	
10 01 09*	Sülfürik asit	A
10 01 13*	Yakıt olarak kullanılan emülsifiye hidrokarbonların uçucu külleri	A
10 01 14*	Atıkların birlikte yakılmasından (co-incineration) kaynaklanan ve tehlikeli maddeler içeren dip külü, cüruf ve kazan tozu	M
10 01 15	10 01 14 dışındaki birlikte yakılmadan (co-incineration) kaynaklanan dip külü, cüruf ve kazan tozu	
10 01 16*	Atıkların birlikte yakılmasından (co-incineration) kaynaklanan ve tehlikeli maddeler içeren uçucu kül	M
10 01 17	10 01 16 dışındaki birlikte yakılmadan (co-incineration) kaynaklanan uçucu kül	
10 01 18*	Tehlikeli maddeler içeren gaz temizleme atıkları	M
10 01 19	10 01 05, 10 01 07 ve 10 01 18 dışındaki gaz temizleme atıkları	
10 01 20*	Saha içi atıksu arıtımından kaynaklanan tehlikeli maddeler içeren çamurlar	M
10 01 21	10 01 20 dışındaki saha içi atıksu arıtımından kaynaklanan çamurlar	
10 01 22*	Kazan temizlemesi sonucu çıkan tehlikeli maddeler içeren sulu çamurlar	M
10 01 23	10 01 22 dışındaki kazan temizlemesi sonucu çıkan sulu çamurlar	
10 01 24	Akışkan yatak kumları	
10 01 25	Termik santrallerin yakıt depolama ve hazırlama işlemlerinden çıkan atıklar	
10 01 26	Soğutma suyu işlemlerinden çıkan atıklar	
10 01 99	Başka bir şekilde tanımlanmamış atıklar	

C.12.3 Atıksu Arıtma Tesisi Çamurları

İlimizde sanayi kuruluşlarının ve belediyenin sanayi/evsel/kentsel atıksu arıtma tesisi bulunmamaktadır.

C.13. TIBBİ ATIKLAR

İlde Tıbbi atıklar Tıbbi Atık Yönetmeliğine uygun şekilde toplanarak Van Rohan Bertaraf Tesisiyle yapılan protokol gereği sağlık kuruluşlarından alınarak sterilizasyon tesisine gönderilmektedir.

Çizelge C.23– (2013) Yılında İlimiz İl Sınırları İçindeki Belediyelerde Toplanan Tıbbi Atıklar (Ağrı İli Merkez ve İlçe Belediyeleri, 2013)

İl/ilçe Belediyesinin Adı	Tıbbi Atık Yönetim Planı		Tıbbi Atıkların Taşınması		Tıbbi Atık Taşıma Aracı Sayısı*		Toplanan tıbbi atık miktarı ton/gün	Bertaraf Yöntemi		Bertaraf Tesisi Sterilizasyon/ Yakma		
	Var	Yok	Özel	Kamu	Özel	Kamu		Yakma	Sterilizasyon	Belediyenin	Yetkili Firmanın	Tesisin Bulunduğu İl
Ağrı Belediyesi		*	*				0,408		*		*	
Patnos Belediyesi		*	*				0,032		*		*	
Taşlıçay Belediyesi		*	*				0,0194		*		*	
Diyadin Belediyesi		*	*				0,095		*		*	
Eleşkirt Belediyesi		*	*				0,020		*		*	
Hamur Belediyesi		*	*				0,00597		*		*	
Doğubayazıt Belediyesi		*	*				0,203		*		*	
Tutak Belediyesi		*	*				0,013		*		*	

*Tıbbi atık taşıma aracı sayısı “adet” olarak belirtilecektir.

Çizelge C.24- İlimizdeki Yıllara Göre Tıbbi Atık Miktarı(Ağrı İli Merkez ve İlçe Belediyeleri, 2013)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Tıbbi Atık Miktarı (ton)	-	191,794	194,285	155,5	179,215	290,675

C.14. MADEN ATIKLARI

İlde ortaya çıkan maden atığı bulunmamaktadır. Maden zenginleştirme Tesisi bulunmadığından C.25 doldurulamamıştır.

Atık Kodu	Madenlerin aranması, çıkarılması, işletilmesi, fiziki ve kimyasal işleme tabi tutulması sırasında ortaya çıkan atıklar	Kategori
01 01	Maden kazılarında kaynaklanan atıklar	
01 03	Metalik Minerallerin Fiziki ve Kimyasal Olarak İşlenmesinden Kaynaklanan Atıklar	
01 04	Metalik Olmayan Minerallerin Fiziki ve Kimyasal İşlemlerinden Kaynaklanan Atıklar	
01 05	Sondaj Çamurları ve Diğer Sondaj Atıkları	

Çizelge C.25– İlimizdeki (....) Yılı Maden Zenginleştirme Tesislerinden Kaynaklanan Atık Miktarı (Kaynak, yıl)

Tesis Adı	İşlenen Cevherin Adı	Atık Miktarı (ton/yıl)	Bertaraf Yöntemi	Depolama sınıfı

C.15. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ağrı ilimizde belediyeler tarafından herhangi bir atık ayrışımı yapılmadığından dolayı bu konuyla ilgili veri sağlanamamıştır. İlgili yönetmelikler kapsamında atıkların kaynağında ayrıştırılması, geri dönüşüm bilincinin geliştirilmesi için ilgili kuruluşlar ve halk bilgilendirilmiştir.

Ç. KİMYASALLARIN YÖNETİMİ

Ç.1. BÜYÜK ENDÜSTRİYEL KAZALAR

İlde Şeker Fabrikası dışında büyük endüstri tesisi bulunmamaktadır. Bu sebeple Ç.1 doldurulamamıştır.

Çizelge Ç.1 – İlimizdeki (...) Yılı SEVESO Kuruluşlarının Sayısı(Kaynak, yıl)

KURULUŞ	SAYISI
Alt Seviye	
Üst Seviye	
TOPLAM	

Ç.2. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Şeker Fabrikası dışında büyük endüstri tesisi bulunmamaktadır. Bu sebeple değerlendirme yapılmamıştır.

D. DOĞA KORUMA VE BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK

D.1. ORMANLAR VE MİLLİ PARKLAR

Ağrı Dağı Milli Parkı UDGP (Uzun Devreli Gelişme Planı) mevcut değildir.

D.1.1 Ağrı Dağı Milli Parkı

D.1.1.1. Jeolojik Yapı

Bölge 1. Jeolojik zamanda oluşmuş olup 4000 metreye kadar bazalt daha sonra sonraki yükseklikte andezit lavlarından oluşarak volkanik bir dağ özellikleri gösterir. Dağın doruğunda bir örtü buzulu vardır ve Türkiye'nin en büyük buzuludur.

D.1.1.2. Flora

Ardıç, Gürgen, Huş, Kafkas Üçgülü, Kırmızı Üçgül, Aküçgül, Yabani Fiğ, Yabani Yonca, Kılçıksız Brom, Tilki Kuyruğu, Koyun yumağı, Yabani Arpa, Yabani Buğday ve Yabani Çavdar alanda yayılış gösteren önemli bitki türlerindedir.

D.1.1.3. Fauna

Ur Keklik, Kaya Kekliği, Çil Keklik, Yaban Koyunu, Çengel boynuzlu Dağ Keçisi, Tilki, Kurt, Tavşan, Vaşak, Yaban Domuzu, Akbaba, Kartal, Şahin, Doğan, Engerek Yılanı, Alabalık ve Sazan alanda yayılış gösteren önemli hayvan türleridir.

D.1.1.4. Kullanım

Ağrı Dağı Milli Parkı yıl içerisinde çok sayıda yerli ve yabancı turistlerin ağırlamaktadır. 01.11.2004 yılında ilan edilmiştir. Ağrı Dağı Milli Parkı; düzensiz olarak yapılmakta olan

D.1.1.7. Ağrı Dağı Milli Parkı İle İlgili Bilgiler

1. Alanın genel tanıtımı (Fiziki ve coğrafi) :

Ağrı Dağı Milli Parkı Türkiye, Ermenistan, Nahçıvan ve İran Devlet sınırlarının kesişme noktası yakınında, Doğu Anadolu Bölgesi, Ağrı ili, Doğubayazıt ilçesi, Iğdır ili, Aralık ve Karakoyunlu ilçelerinin sınırları içerisinde 39°42'08.81"K - 44°17'56.14"D Kuzey koordinatlarında yer almaktadır. Ağrı İline 100 km mesafededir. Ağrı Dağı Milli parkının Doğusunda Küçük Ağrı Dağı bulunmakta olup yüksekliği 3.898m dir.

Ağrı Dağı Milli Parkı olarak ilan edilen alan, flora ve fauna zenginliği, ilginç peyzaj özellikleri, jeolojik ve jeomorfolojik oluşumları, sulak alanları, rekreasyonel potansiyeli, Türkiye'nin ve Avrupa'nın en yüksek noktası olması gibi ulusal ve uluslararası kaynak değerlerine sahip, korumaya değer bir alan olması nedeniyle 01.11.2004 tarih ve 2004/8078 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla "Ağrı Dağı Milli Parkı" olarak ilan edilmiştir.

2. Alanın uluslararası statüleri: Türkiye'nin önemli Milli Parkları arasında yer almaktadır. Nuh Peygamberin Gemisi ve Nuh Tufanı nedeniyle Ağrı Dağı büyük ölçüde tanınmaktadır. Milli Parkın sınırları içerisinde meteor çukuru vardır ve Dünyada 2. en büyük çukurdur.

3. Alana ait Flora bilgileri: Ardıç, Gürgen, Huş, Kafkas Üçgülü, Kırmızı Üçgül, Aküçgül, Yabani Fiğ, Yabani Yonca, Kılçıksız Brom, Tilki Kuyruğu, Koyun yumağı, Yabani Arpa, Yabani Buğday ve Yabani Çavdar alanda yayılış gösteren önemli bitki türlerindedir.

4. Alana ait Fauna bilgileri: Ur Keklik, Kaya Kekliği, Çil Keklik, Yaban Koyunu, Çengel boynuzlu Dağ Keçisi, Tilki, Kurt, Tavşan, Vaşak, Yaban Domuzu, Akbaba, Kartal, Şahin, Doğan, Engerek Yılanı, Alabalık ve Sazan alanda yayılış gösteren önemli hayvan türleridir.

5. Alana ait Ekosistem bilgileri:

Ağrı Dağı Milli Parkının bulunduğu alan çoğunlukla mera, otlakiye, yayla, verimsiz çorak ana kayanın görüldüğü lav akıntılarıdır.

6. Alanın temel peyzaj öğeleri:

Ağrı Dağı Milli Parkı; dağcılık, doğa yürüyüşü gibi uğraşların yanında, fotoğraf ve resim hobisi için, Yaban hayatını yakından izlemek için de ziyaretçilere zengin peyzaj güzellikleri sunmaktadır.

Kaynak(Ağrı Orman ve Su İşleri Şube Müdürlüğü,2013)

D.2. ÇAYIR VE MERA

İçinde bulunduğumuz çağın, en önemli gelişmişlik göstergelerinden biri beslenmedir. Nesillerin verimli, güçlü ve sağlıklı yetişebilmesi için dengeli ve yeterli beslenmesi bir gerçektir. Başka bir gerçekte, beslenmemizde önemli bir yeri olan hayvansal ürünlerin ülkemizde ucuz ve bol bir şekilde elde edilemediğidir. Hayvansal ürünlerin bol ve ucuz elde edilebilmesinin şartı da hayvansal üretim girdilerini azaltmak olacaktır. Birim üretim başına düşen en pahalı girdinin, yem olduğu bilindiğine göre yapılması gereken yerinde bol ve ucuz yem üretimidir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında artan nüfusun bitkisel ürün ihtiyacının karşılanması, 1950 li yıllarda traktörün yurdumuza girmesi ile meralar sürülerek tarım arazisi olarak kullanılmaya başlanmış ve mera alanları daraltılmıştır. Buna rağmen ilimiz çayır ve meralar bakımından zengin sayılacak bir potansiyele sahiptir. Ancak, yıllar boyu çayır ve meraların, ilimiz kaba yem ihtiyacının temel kaynağı olması ve kullanılması, hiçbir yem bitkisi yetiştiriciliği ile desteklenmemesi, otlatmanın aşırı ve zamansız yapılması, uygun sayıda ve cinsten hayvan ile otlatılmaması gibi nedenlerle verimleri sürekli düşürülmüştür.

D.3. SULAK ALANLAR

Patnos Sarısu Ovası Sulak Alanı, Doğubayazıt Sazlıkları ve Balık Koruma Bölgeleri belirlenmemiş olup, Yönetim planları mevcut değildir.

D.3.1. Balık Gölü

D.3.1.1. Jeolojik Yapı

Türkiye'nin en yüksek rakımlı göllerinden biridir. Çevresindeki dağlardan gelen küçük dereler, kıyısındaki pınarlar ve yeraltı sularıyla beslenen en derin yeri 37 m. olan bir lav seti gölüdür. Balık Gölünün Jeolojik ve Jeomorfolojik özellikleri kapsayan ofiyolitik ve tortul kayalarda bulunmaktadır.

D.3.1.2. Flora

Sulak alanın özellikle güneydoğusunda küçük sazlıklar, yakın çevresinde de tarım alanları ve otlaklar bulunmaktadır.

D.3.1.3. Fauna

Türkiye'nin önemli kuş alanlarından biridir. Gölün üzerindeki 0.15 hektar alana sahip bir adada kuluçkaya yatan Kadife Ördek popülasyonu ile önemli kuş alanı statüsü kazanmıştır. Bölgedeki asıl üzü yetiştirdiği kırmızı benekli alabalıktan kaynaklanır. Göl çevresinde yaşayan başlıca hayvan türleri şunlardır; Kartal, Şahin, Keklik, Yabani Tavşan, Tilki, Kurt, Yaban Ördeği, Martı, Bıldırcın ve Çulluktur.

D.3.1.4. Kullanım

Balık Gölü sulak alanının koruma statüsü bulunmamakla birlikte yönetim planı da yoktur.

D.3.1.5. İklim

Türkiye'nin en karasal ve sert iklimli bölümüne girer. Kışlar çok sert geçer. İlkbahar ve sonbahar kısa sürer. Az yağmur, daha çok kar yağar.

D.3.1.6. Kaynak Değerleri

Balık gölünde yaşayan kızıl alabalığın tedavi amaçlı ve lezzeti dolayısıyla besin ihtiyacı olarak değerlidir. Gölün üzerindeki 0.15 hektar alana sahip bir adada kuluçkaya yatan Kadife Ördek popülasyonu ile önemli kuş alanı statüsü kazanmıştır. Türkiye'nin en yüksek rakımlı göllerinden birisi olması bakımından değerlidir.

D.3.1.7. Ulaşım

Balık Gölü Taşlıçay ilçesine 26 km, Doğubayazıt ilçesine 60 km. mesafede olup iki ilçe sınırları içerisinde kalmaktadır. Ağrı İline ise yaklaşık 60 km. mesafededir.

Balık Gölü

D.3.1.8. Balık Gölü İle İlgili Bilgiler

1. Alanın genel tanıtımı (Fiziki ve coğrafi) :

Balık Gölü Taşlıçay ilçesine 26 km, Doğubayazıt ilçesine 60 km. mesafede olup iki ilçe sınırları içerisinde kalmaktadır. Denizden yüksekliği 2241 m. Olup Türkiye'nin en yüksek rakımlı göllerinden biridir. Çevresindeki dağlardan gelen küçük dereler, kıyısındaki pınarlar ve yeraltı sularıyla beslenen en derin yeri 37 m. olan bir lav seti gölüdür. Göl içme suyu ve kullanma suyu koruma sahası statüsünde olup yakınındaki yerleşim birimleri için içme suyu sağlamaktadır. Çevresindeki dağlardan gelen küçük dereler, kıyısındaki pınarlar ve yer altı suyu ile beslendiğinden akış durumu ve sürekliliği ile ilgili veriler tespit edilememiştir. Yakın çevresinde tarım alanları ve otlaklar bulunur.

2. Alanın uluslararası statüleri:

Türkiye'de uluslararası öneme sahip 135 adet Sulak Alanlardan biridir.

3. Alana ait Flora bilgileri:

Balık Gölünün kıyı kenarlarında yer yer sazlıklar bulunmaktadır. Yakın çevresinde de tarım alanları ve otlaklar bulunmaktadır.

4. Alana ait Fauna bilgileri:

Türkiye'nin önemli kuş alanlarından biridir. Gölün üzerindeki 0.15 hektar alana sahip bir adada kuluçkaya yatan Kadife Ördek popülasyonu ile önemli kuş alanı statüsü kazanmıştır. Bölgedeki asıl ünü yetiştirdiği kırmızı benekli alabalıktan kaynaklanır. Göl çevresinde yaşayan başlıca hayvan türleri şunlardır; Kartal, Şahin, Keklik, Yabani Tavşan, Tilki, Kurt, Yaban Ördeği, Martı, Bildircin ve Çulluktur.

5. Alana ait Ekosistem bilgileri:

Balık Gölünün kıyıları çamurludur ve özellikle güneydoğusunda küçük sazlıklar bulunur. Yakın çevresinde tarım alanları ve otlaklar bulunur.

6. Alanın temel peyzaj öğeleri:

Türkiye'nin en yüksek rakımlı göllerinden birinin olmasının yanında çevresindeki dağlarda gelen küçük dereler, kıyısındaki pınarlar ve yeraltı sularıyla beslenen en derin yeri 37m olan bir lav set gölüdür. Balık Gölü içerisindeki 0,15 Ha alana sahip küçük adacık, Göl kenarlarındaki sazlıklar ve çayırlar.

D.3.2. DOĞUBAYAZIT SAZLIKLARI

D.3.2.1. Jeolojik Yapı

Türkiye'nin önemli kuş alanlarından biridir. Küçük Gölcükler, sazlıklar ve ıslak çayırlıklarla bakir bir bataklık kompleksi oluşturan ve dolambaçlı bir yatak çizen bir dere ile birbirine bağlı olduklarından, bu iki göl tek bir önemli kuş alanı olarak değerlendirilmektedir. Göllerin büyük bir bölümü sazlıktır.

D.3.2.2. Flora

Sulak Alan sınırları içerisi genel olarak Saz ve Çayırlarla kaplıdır. Yakın Çevresinde de tarım alanları ve otlaklar bulunmaktadır.

D.3.2.3. Fauna

Bölgedeki önemli kuş türleri: Çayır delicesi, Kadife ördek, Ur keklik, Kınalı keklik, Çil keklik, Kaya kartalı, Turna, Şahin, Doğan, Pasbaş Patka, Boz Ördek, Kızıl Bacak, Bıyıklı Kamışçın, Arı Kuşu, Kılıçgaga, Erguvani Balıkçıl, Büyük Dağ Bülbülü, Doğu Kiraz Kuşu, Ak Kanatlı Kumru, Sarı Başlı Kuyruk Sallayan türleri bulunmaktadır.

D.3.2.4. Kullanım

Doğubayazıt Sazlıkları sulak alanının koruma statüsü bulunmamakla birlikte yönetim planı da yoktur.

D.3.2.5. İklim

Türkiye'nin en karasal ve sert iklimli bölümüne girer. Kışlar çok sert geçer. İlkbahar ve sonbahar kısa sürer. Az yağmur, daha çok kar yağar.

D.3.2.6. Kaynak Değerleri

Doğubayazıt Sazlıkları alanı geniş ve büyük bir alanı kapsamakta bu alanlar popülasyon bakımından korunmaya alınacak birçok türe sahip, uygun yaşam ortamına haiz, göçmen kuşların göç sahası olması, sulak alanın her mevsimde bulunması gibi yaban hayatı koruma alanı kriterlerine uygun bununla birlikte av ve yaban hayatı bakımından da değer taşımaktadır.

D.3.2.7. Ulaşım

Doğubayazıt Sazlıkları, Doğubayazıt İlçesine yaklaşık 10 km mesafede olup Ağrı İline ise yaklaşık 100 km mesafededir. Ankara – Ağrı arasında düzenli olarak hava ve karayolu bağlantısı mevcuttur.

D.3.2.8. Doğubayazıt Sazlıkları İle İlgili Bilgiler

1. Alanın genel tanıtımı (Fiziki ve coğrafi) :

Ağrı Dağı eteklerinde yer alan Saz Gölü Gölyüzü Gölünü ve bunların arasında uzanan geniş taşkın ovasıyla bataklıkları kapsar. Karabulak yakınlarındaki Saz Gölü, su aynalarının en büyüklerinden biridir. Bu göl, Zor dağı'nın (3181m) batı yamaçlarından ve Kaluz (2023m) ve Yalıntaş dağlarından (2054m) gelen yüzey sularıyla beslenir. Diğer büyük göl olan Gölyüzü gölü ise Ağrı Dağı'nın mevsimsel kaynakları ile beslenir ve Sarısu Çayı ile İran'a boşalır. Alana Karabulak köyünden geçen Doğubayazıt - Iğdır karayolu ile ulaşır. Türkiye'nin önemli kuş alanlarından biridir. Küçük Gölcükler, sazlıklar ve ıslak çayırliklarla bakir bir bataklık kompleksi oluşturan ve dolambaçlı bir yatak çizen bir dere ile birbirine bağlı olduklarından, bu iki göl tek bir önemli kuş alanı olarak değerlendirilmektedir. Göllerin büyük bir bölümü sazlıktır. Yaz aylarında sazlıklardaki suyun büyük bir bölümü çekilir.

2. Alanın uluslararası statüleri:

Türkiye'de uluslararası öneme sahip 135 adet Sulak Alanlardan biridir.

3. Alana ait Flora bilgileri:

Sulak Alan sınırları içerisi genel olarak Saz ve Çayırlarla kaplıdır. Yakın Çevresinde de tarım alanları ve otlaklar bulunmaktadır.

4. Alana ait Fauna bilgileri:

Bölgedeki önemli kuş türleri; Çayır delicesi, Kadife ördek, Ur keklik, Kınalı keklik, Çil keklik, Kaya kartalı, Turna, Şahin, Doğan, Pasbaş Patka, Boz Ördek, Kızıl Bacak, Bıyıklı Kamışçın, Arı Kuşu, Kılıçgaga, Erguvani Balıkçıl, Büyük Dağ Bülbülü, Doğu Kiraz Kuşu, Ak Kanatlı Kumru, Sarı Başlı Kuyruk Sallayan türleri bulunmaktadır.

5. Alana ait Ekosistem bilgileri:

Doğubayazıt Sazlıkları küçük gölcükler, sazlıklar ve ıslak çayırliklarla bakir bir bataklık kompleksi oluşturmaktadır.

6. Alanın temel peyzaj öğeleri:

Sulak alan üzerinde bulunan sazlık topluluklarının ve gölcüklerinin birlikte oluşturdukları kompleks.

D.3.3. SARISU SAZLIĞI

D.3.3.1 Jeolojik Yapı

Sarı su ovası geniş ve yüksek rakımlı bir ovadır. İçinde barındırdığı sulak çayır, geniş sazlıklar ve birkaç tatlı su gölü ile önemli bir sulak alan ekosistemi teşkil etmektedir. Alan küçük derelerle yer altı suları vasıtasıyla beslenir. Gideğeni olan Karasu Çayı ile Fırat Nehrinin en büyük kolu olan Murat suyuna bağlanır. Sulak alanın esas kısmını oluşturan bölümünde göl aynası sazlarla kaplı küçük dipsiz göl yer almaktadır. Bu gölün hemen yanında seyrek bitki örtüsüne sahip küçük bir göl de bulunmaktadır. Sazlığın doğu kesimi ise bataklık ve diğer sulak çayırliklarla kaplıdır.

D.3.3.2. Flora

Sulak Alan sınırları içerisi genel olarak Saz ve Çayırliklarla kaplıdır. Yakın çevresinde de tarım alanları ve otlaklar bulunmaktadır.

D.3.3.3. Fauna

Türkiye'nin önemli kuş alanlarından biridir. Bıldırcın, Kız kuşu, Su çulluğu, Çamurcun, Kalkuyruk, Elmabaş, Kara Ördek, Kınalı keklik, Çil keklik, Angıt, Gri balıkçıl, Toy, Uzun bacak, Bağırıklak, Tepeli taygar, Doğan, Kaya kartalı, Şahin, Karga, Saksagan gibi türler yaşamaktadır.

D.3.3.4. Kullanım

Sarısu Sazlığı sulak alanının koruma statüsü bulunmamakla birlikte yönetim planı da yoktur.

D.3.3.5. İklim

Türkiye'nin en karasal ve sert iklimli bölümüne girer. Kışlar çok sert geçer. İlkbahar ve sonbahar kısa sürer. Az yağmur, daha çok kar yağar.

D.3.3.6. Kaynak Değerleri

Sarısu Sazlık alanı geniş ve büyük bir alanı kapsamakta bu alanlar popülasyon bakımından korunmaya alınacak birçok türe sahip, uygun yaşam ortamına haiz, göçmen kuşların göç sahası olması, sulak alanın her mevsimde bulunması gibi yaban hayatı koruma alanı kriterlerine uygun bununla birlikte zengin turba yatakları bulunmakta ve av ve yaban hayatı bakımından da değer taşımaktadır.

D.3.3.7. Ulaşım

Sarısu Sazlığı, Patnos İlçesine yaklaşık 30 km mesafede olup Ağrı İline ise yaklaşık 110 km mesafededir. Ankara – Ağrı arasında düzenli olarak hava ve karayolu bağlantısı mevcuttur.

D.3.3.8. Sarısu Sazlığı İle İlgili Bilgiler

1. Alanın genel tanıtımı (Fiziki ve coğrafi) :

İdari olarak Ağrı ili Patnos ilçesi sınırları içindedir. Süphan Dağının kuzeyinde yer alan Sarı su ovası geniş ve yüksek rakımlı bir ovadır. İçinde barındırdığı sulak çayır, geniş sazlıklar ve birkaç tatlı su gölü ile önemli bir sulak alan ekosistemi teşkil etmektedir. Alan küçük derelerle yer altı suları vasıtasıyla beslenir. Gideğeni olan Karasu Çayı ile Fırat Nehrinin en büyük kolu olan Murat suyuna bağlanır. Sulak alanın esas kısmını oluşturan bölümünde göl aynası sazlarla kaplı küçük dipsiz göl yer almaktadır. Bu gölün hemen yanında seyrek bitki örtüsüne sahip küçük bir göl de bulunmaktadır. Sazlığın doğu kesimi ise bataklık ve diğer sulak çayırarla kaplıdır.

2. Alanın uluslararası statüleri:

Türkiye’de uluslararası öneme sahip 135 adet Sulak Alanlardan biridir.

3. Alana ait Flora bilgileri:

Sulak Alan sınırları içerisi genel olarak Saz ve Çayırarla kaplıdır. Yakın çevresinde de tarım alanları ve otlaklar bulunmaktadır.

4. Alana ait Fauna bilgileri:

Türkiye’nin önemli kuş alanlarından biridir. Bıldırcın, Kız kuşu, Su çulluğu, Çamurcun, Kalkuyruk, Elmabaş, Kara Ördek, Kınalı keklik, Çil keklik, Angıt, Gri balıkçıl, Toy, Uzun bacak, Bağırtlak, Tepeli taygar, Doğan, Kaya kartalı, Şahin, Karga, Saksığan gibi türler yaşamaktadır.

5. Alana ait Ekosistem bilgileri:

Sarısu Sazlığı küçük gölcükler, sazlıklar ve ıslak çayırılıklarla bakir bir bataklık kompleksi oluşturmaktadır.

6. Alanın temel peyzaj öğeleri:

Sulak alan üzerinde bulunan sazlık topluluklarının ve gölcüklerinin birlikte oluşturdukları kompleks.

D.4. FLORA

Ağrı'nın vejetasyonu Braun – Blankuet yöntemine göre çalışılmış ve bitki birlikleri yine bu metoda göre sınıflandırılmıştır. Bitki birliklerinin sintaksonomisi alyans, takım ve sınıf seviyesinde verilmiş ve bu kategorilere ait karakter türler vejetasyon tablolarında belirtilmiştir. Bölge florasının biyolojik spektrumu aşağıdaki gibidir;

Çizelge D.1 Bölge Florasının Biyolojik Spektrumu(2012 Çevre Durum Raporu,2013)

Hemikriptofi	% 41.68
Terofit	% 24.23
Kamefit	%17.12
Geofit	%10.50
Nanofanerofit	%5.11

İlimiz sınırlarında Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünün 1988 – 1990 yılları arasında yaptığı Ağrı Vejetasyonunun bitki sosyolojisi yönünden araştırılması çalışmasında 2250 bitki örneği toplanmış, bu örneklerin değerlendirilmesi sonucunda 78 familyaya ait 316 cins 618 tür, 105 alt tür ve 35 varyete tespit edilmiştir.

Bu türlerin 3 'ü Bryophyta, 5'i Pteridophyta, 750'si Spermatophyta divizyonlarına aittir.

Çizelge D.2 Ağrı'daki Bitkilerin Familyalara göre Dağılışı(2011 Çevre Durum Raporu,2012)

Familyalar	Tür Sayıları	% Oranları
Compositae	100	13.19
Gramineae	67	8.84
Legimosae	63	8.13
Cruciferae	52	6.86
Labiatae	46	6.07
Caryophyllaceae	42	5.54
Rosaceae	38	5.03
Scrophyllaceae	35	4.62
Umbelliferae	29	3.83
Liliaceae	25	3.30
Rnlunculaceae	24	3.17

Boraginaceae	22	2.90
Polygonaceae	18	2.37
Chenopodiaceae	14	1.85
Papaveraceae	10	1.32
Rubiaceae	10	1.32
Campanulaceae	8	1.06
Salicaceae	8	1.06

Toplam türlerin %13,2 si Sompositae familyasına ait bitkilere aittir. 758 Taksonun 611'i tablo D.2' de yazılı olan familyalara aittir. Diğer familyalar 147 tür ile % 19,4' ünü teşkil etmektedir. Ağrı il sınırlarında en çok cins ihtiva eden familyalar tablo D.4.2' de gösterilmiştir.

Çizelge D.3 Ağrı il sınırları içerisinde en çok cins ihtiva eden familyalar ve % oranları (2011 Çevre Durum Raporu,2013)

Familyalar	Cins Sayıları	% Oranları
Compositae	37	11.71
Gramineae	32	10.13
Cruciferae	27	8.54
Umbelliferae	21	6.65
Labiatae	18	5.70
Boraginaceae	15	4.75
Rosaceae	15	4.75
Scrophulariaceae	12	3.80
Leguminosae	11	3.48
Liliaceae	11	3.48
Caryophyllaceae	9	2.85
Ranunculaceae	9	2.85
Chenopodiaceae	6	1.90

D.5. FAUNA

Ağrı genelinde fauna üzerine geniş kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Fakat ilimiz Doğubayazıt ilçesinde bulunan Doğubayazıt evreyi Koruma ve Güzelleştirme Derneğinin UNDP (BİRLEŐMİŐ MİLLETLER KALKINMA PROGRAMI), GEF – SGP (KÜÇÜK DESTEK PROGRAMI) PROJESİ kapsamında Doğubayazıt ilçesi çevresinde yapılan çalışmalar sonucunda aşağıdaki veriler elde edilmiştir.

Doğubayazıt bölgesi dağlık alanlar, ayır ve meralar ile birçok memeli hayvana ev sahipliği yapmaktadır. Bunlar arasında ayı, kurt, tilki, vaşak, yaban koyunu, yaban keçisi, engel boynuzlu dağ keçisi, yaban domuzu, kır tavŐanı, arap tavŐanı, porsuk, kaya sansarı ve kirpi sayılabilir. Yaban koyunu ve yaban keçileri İran sınırını kullanarak iki ülke arasında g etmektedir. Yaylacılıktan ötürü yaban keçileri daha yüksek yerlere çıkmak zorunda kalmışlardır. Bölgede bol miktarda tavşan ve tilki görölmektedir. Bölgedeki aşırı susuzluk memeli hayvanlarının bazılarının sıkça İran sınırı tarafına gitmelerine sebep olmaktadır. Bölgedeki mevcut memeli hayvanlar Şunlardır; Ayı (*Ursus artos*), Vaşak (*Lynx lynx*), engel Boynuzlu Dağ Keçisi (*Rupicapra rupicapra*), Yaban Keçisi (*Capra aegagrus*), Yaban Koyunu (*Ovis gmelinii*), Kurt (*Canis lupus*), Tilki (*Vulpes vulpes*), Kaya Sansarı (*Martes foina*), Porsuk (*Meles meles*), Yaban Domuzu (*Sus scrofa*), Kır TavŐanı (*Lepus Capensis*), Arap TavŐanları (*Allactaga williamsi*).

Doğubayazıt kırsalında rkeklik, ilkeklik ve kaya kartalı yaşamaktadır. İřhakpaŐa Sarayı'na yakın yerlerde Doğu Alameceğine (*Bucantes mongolicus*) sıkça rastlanır. Bölgede Balık Gölü ve Doğubayazıt Sazlığı olmak üzere iki Önemli Kuş Alanı bulunmaktadır. Yukarıda bu alanlardan bahsedilmiştir.

D.6. TABİAT VARLIKLARINI KORUMA ÇALIŞMALARI

İlimizde Tabiat Koruma alanı bulunmamaktadır.

D.7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Patnos Sarısu Ovası Sulak Alanı, Doğubayazıt Sazlıkları ve Balık Koruma Bölgeleri belirlenmemiş olup, Yönetim planları mevcut değildir. Ağrı Dağı Milli Parkı UDGP (Uzun Devreli Gelişme Planı) bulunmamaktadır.

(Orman ve Su İşleri Şube Müdürlüğü,2013)

E. ARAZİ KULLANIMI

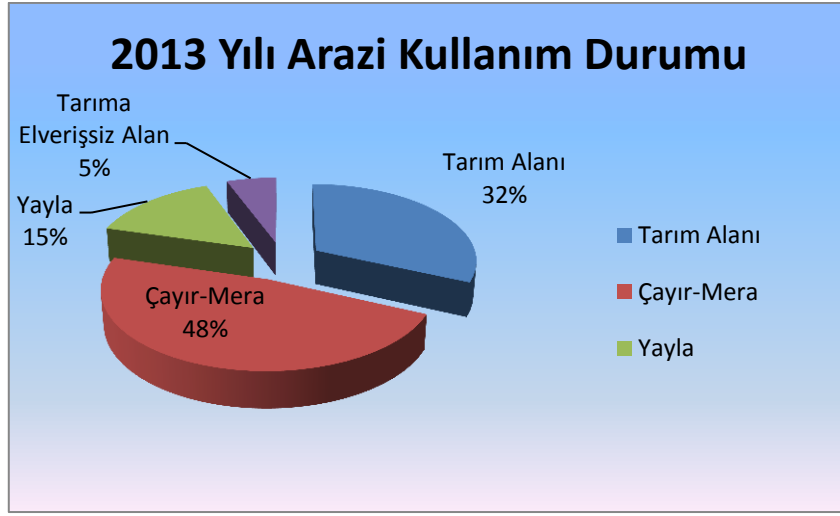
E.1. ARAZİ KULLANIM VERİLERİ

İlimiz çayır ve meralar bakımından zengin sayılacak bir potansiyele sahiptir. Mevcut 542.731 hektar çayır ve mera alanı bulunmaktadır. Ancak, yıllar boyu çayır ve meraların, ilimiz kaba yem ihtiyacının temel kaynağı olması ve kullanılması, hiçbir yem bitkisi yetiştiriciliği ile desteklenmemesi, otlatmanın aşırı ve zamansız yapılması, uygun sayıda ve cinsten hayvan ile otlatılmaması gibi nedenlerle verimleri sürekli düşürülmüştür.

İlimiz sınırlarında bugüne kadar mevcut orman alanı bulunmamaktaydı. 2004 ve 2005 yılları itibariyle Müdürlüğümüzce yapılan çalışmalar neticesinde İlimiz Merkez İlçede İl Telekom Müdürlüğü ile koordineli şekilde 14.000 dekarlık alanda İl Telekom Hatıra Orman'ı ve İlimiz Doğubayazıt İlçesi Hanibaba mevkiinde 155 hektarlık alanda Erozyon Kontrol amaçlı ağaçlandırma çalışması yapılmıştır. 2006 yılında, Müdürlüğümüz tarafından 35.920 dekarlık alanda 125. Yıl Atatürk Ormanı, 155 hektarlık alanda Doğubayazıt İlçesi Hanibaba mevkiinde Erozyon Kontrol Bakım çalışması ve 2006 -2007 yıllarında Eleşkirt İlçesi Tahir Kelhanbaba mevkiinde 500 hektarlık alanda Erozyon Kontrol amaçlı ağaçlandırma çalışmaları tesis edilmiştir.

İlimiz arazi varlığı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 1991 yılı Arazi Varlığı çalışmasına göre 1.137.573 hektardır.

Kaynak: (2013) Yılı İlimizin Arazilerinin Kullanımına Göre Arazi Sınıflandırılması(2012 Çevre ve Durum Raporu, İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müd. , 2013)

Grafik E.1 – İlimizin (2013) Yılı Arazi Kullanım Durumu(İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık, 2013)

Çizelge E.1 – (2013) Yılı İlimizin Arazilerinin Kullanımına Göre Arazi Sınıflandırılması(İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müd. , 2013)

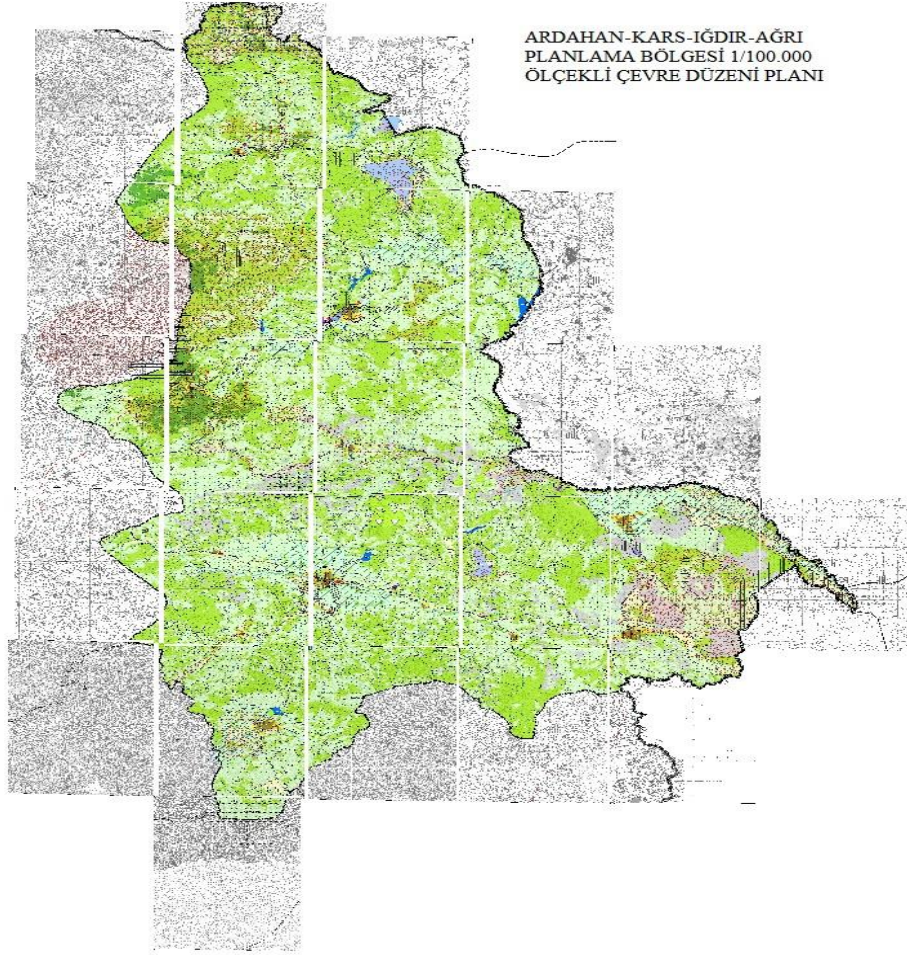
Arazi SINIFI	Alanı (ha)									(%)
	Merkez	Diyadin	Doğubayazıt	Eleşkirt	Hamur	Patnos	Taşlıçay	Tutak	Toplam	
1. Sınıf Araziler	19.022	3.949	12.079	24.214	954	13.789	3.261	3.535	80.803	7,1
2. Sınıf Araziler	26.086	7.625	10.527	7.245	5.844	22.217	6.677	17.933	104.154	9,2
3. Sınıf Araziler	11.332	15.287	17.609	6.845	8.010	11.674	5.802	20.639	97.198	8,5
4. Sınıf Araziler	13.292	39.654	31.603	21.813	15.676	17.116	8.195	41.481	188.830	16,6
5. Sınıf Araziler			4.403			506			4.909	0,4
6. Sınıf Araziler	33.287	19.425	33.926	22.708	12.610	23.002	19.442	23.235	187.635	16,5
7. Sınıf Araziler	42.549	40.530	92.703	59.939	50.452	41.734	31.633	38.434	397.974	35,0
8. Sınıf Araziler	5.043	11.291	45.117	5.519	685	2.626	765	1.508	72.554	6,4
Su Yüzeyleri			2.442				1.706		3.518	0,3
TOPLAM	150.609	137.761	250.409	148.283	94.231	132.664	76.851	146.765	1.137.573	100,0

E.2. MEKÂNSAL PLANLAMA

E.2.1. Çevre Düzeni Planı

Bakanlık Makamı'nın 24.02.2014 tarih ve 3025 sayılı Olur'u ile Bakanlığımızca onaylanan Ardahan-Kars-Iğdır-Ağrı Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli çevre düzeni aşağıdadır.

E.1- Ardahan-Kars-Iğdır-Ağrı Çevre Düzeni Planı

Kaynak (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2013)

E.3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İlimiz çayır ve meralar bakımından zengin sayılacak bir potansiyele sahiptir.Ancak çeşitli beşeri faktörlerden dolayı verimleri düşürülmüştür.

Çevre düzeni planı; Ağrı,Kars,Ardahan,Iğdır illeri il sınırının bütününe kapsamaktadır.

Bu plan, onama sınırları içerisinde planın amaca yönelik, hedeflerini, ilkelerini, mekânsal kararları,politika ve stratejileri kapsamaktadır.

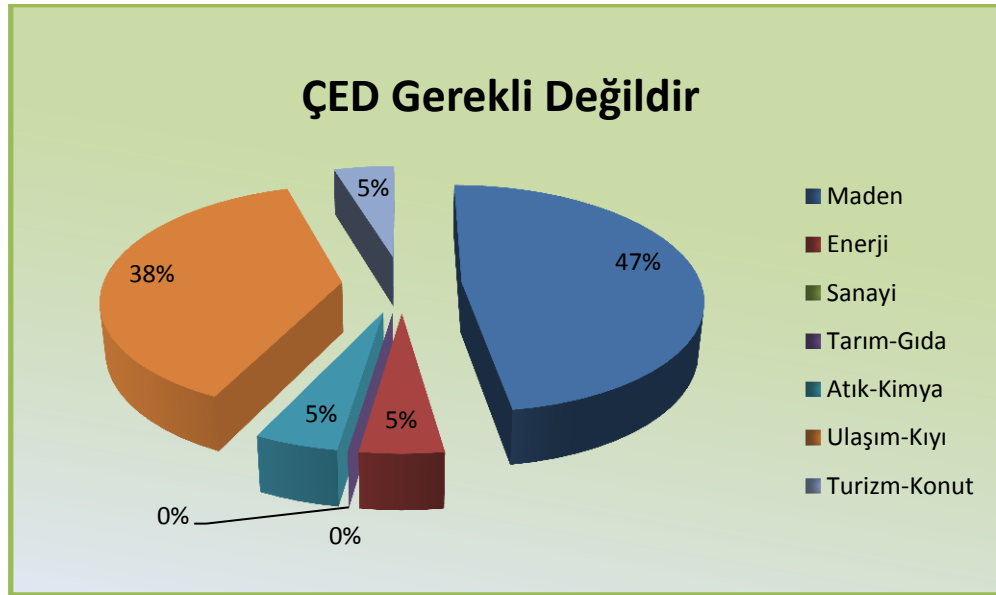
F. ÇED, ÇEVRE İZİN VE LİSANS İŞLEMLERİ

F.1. ÇED İŞLEMLERİ

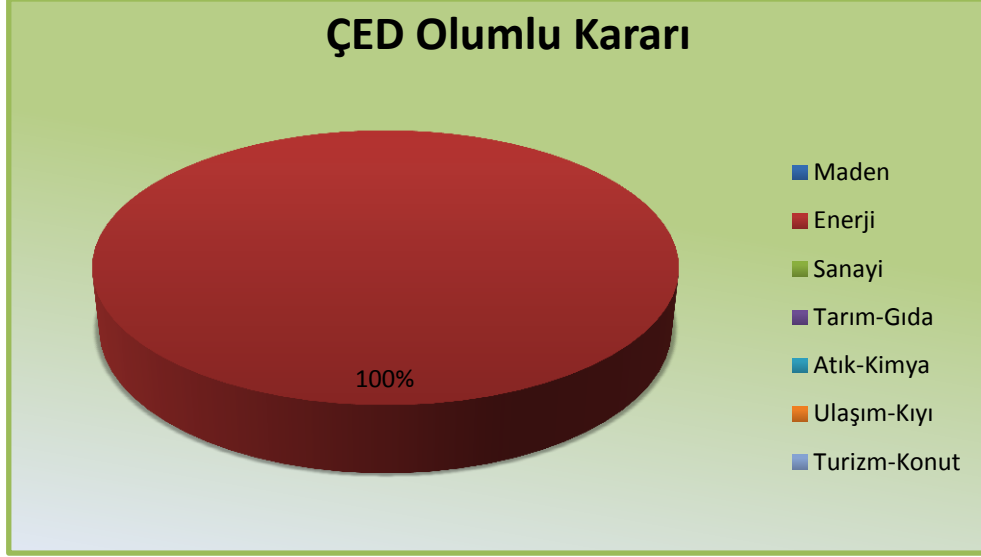
Yıl içerisinde “Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği” kapsamında ÇŞİM tarafından verilen Ek-2 Listesi ÇED Gerekli ya da Gerekli Değildir Kararları, sayıları ve bunların sektörel dağılımları aşağıda belirtilmiştir.

Çizelge F.1 – İlimizde Bakanlık merkez ve ÇŞİM tarafından (2013) Yılı İçerisinde Alınan ÇED Olumlu ve ÇED Gerekli Değildir Kararlarının Sektörel Dağılımı (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2013)

Karar	Maden	Enerji	Sanayi	Tarım-Gıda	Atık-Kimya	Ulaşım-Kıyı	Turizm-Konut	TOPLAM
ÇED Gerekli Değildir	10	1	0	0	1	8	1	21
ÇED Olumlu Kararı	0	1	0	0	0	0	0	1

Grafik F.1 – İlimizde (2013) Yılı ÇED Olumlu Kararı Verilen Projelerin Sektörel Dağılımı(Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2013)

Grafik F.2 – İlimizde (2013) Yılı ÇED Olumlu Kararı Verilen Projelerin Sektörel Dağılımı (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2013)

F.2. ÇEVRE İZİN VE LİSANS İŞLEMLERİ

Yönetmelik kapsamında verilen geçici faaliyet belgeleri, ret edilen geçici faaliyet başvuruları, çevre izni ve çevre izni ve lisansı belgeleri, ret edilen çevre izni/lisansı başvuru sayıları aşağıda belirtilmiştir.

Çizelge F.2 – İlimizde (2013) Yılında ÇŞİM Tarafından Verilen Geçici Faaliyet Belgesi ve Çevre İzni/Çevre İzni ve Lisansı Belgesi Sayıları (Çevrimiçi Çevre İzinleri, 2013)

	EK-1	EK-2	TOPLAM
Geçici Faaliyet Belgesi	-	-	-
Çevre İzni	-	3	3
Lisans	-	-	-
TOPLAM	-	3	3

Çizelge F.3 – İlimizde (2013) Yılında ÇŞİM Tarafından Verilen Geçici Faaliyet Belgesi ve Çevre İzni/Çevre İzni ve Lisansı Belgesi Alan Tesisler(Çevrimiçi Çevre Görevlisi ve Çevre İzinleri Yazılım Portalı, 2013)

GFB Red	GFB Onay	Çevre İzin/Lisans Onay
21.03.2013	-	14.03.2013
-	-	19.02.2013
-	-	25.06.2013

Grafik F.3 – İlimizde (2013) Yılında Verilen Geçici Faaliyet Belgelerinin Sektörlere Göre Dağılımı(Çevrimiçi Çevre Görevlisi ve Çevre İzinleri Yazılım Portalı, 2013)

F.3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

2013 yılında yirmi bir (21) ÇED Gerekli Değildir ve bir (1) ÇED Olumlu Kararı, Ek-2 de bulunan 3 (üç) tesise Çevre İzni verilmiştir.

Kaynaklar(Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü,2013)

G. ÇEVRE DENETİMLERİ VE İDARİ YAPTIRIM UYGULAMALARI

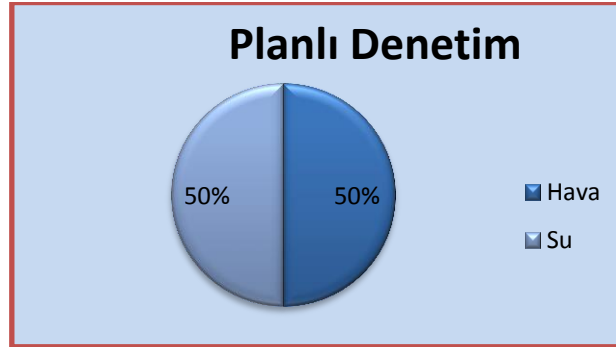
G.1. ÇEVRE DENETİMLERİ

İlde kasım ve mayıs ayları arasında iklim şartlarının ağır geçmesi sebebiyle tesislerin faaliyeti durdurması denetimlerin yapılamamasına neden olmaktadır. Yapılan denetimler türlerine göre aşağıda verilmiştir.

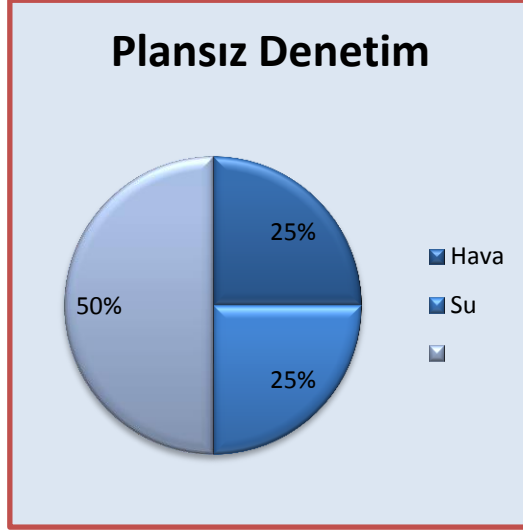
Çizelge G.1 - İlimizde (2013) Yılında ÇŞİM Tarafından Gerçekleştirilen Denetimlerin Sayısı(Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2013)

Denetimler	Birleşik	Hava	Su	Toprak	Atık	Kimya-sallar	Gürültü	Derin Deniz Deşarjı	ÇED	İzin	Toplam
Planlı denetimler	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	2
Ani (plansız) denetimler	-	1	1	2	-	-	-	-	-	-	4
Genel toplam	-	1	2	3	-	-	-	-	-	-	6

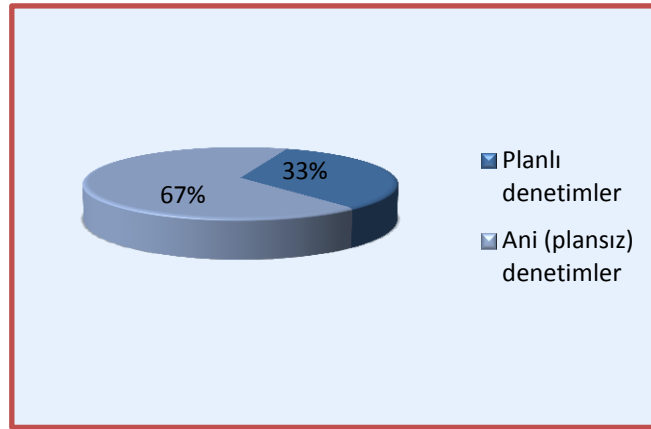
Grafik G.1 - İlimizde ÇŞİM Tarafından (2013) Yılında Gerçekleştirilen Planlı Denetimlerin Konularına Göre Dağılımı (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2013)

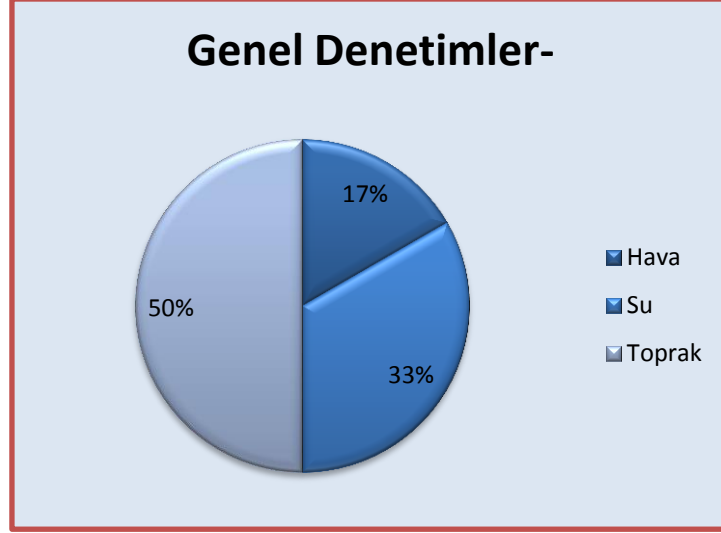

Grafik G.2 – İlimizde ÇŞİM Tarafından (2013) Yılında Gerçekleştirilen Plansız Denetimlerin Konularına Göre Dağılımı(Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2013)

Grafik G.3– İlimizde ÇŞİM Tarafından (2013) Yılında Gerçekleştirilen Planlı ve Ani Çevre Denetimlerinin Dağılımı (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2013)

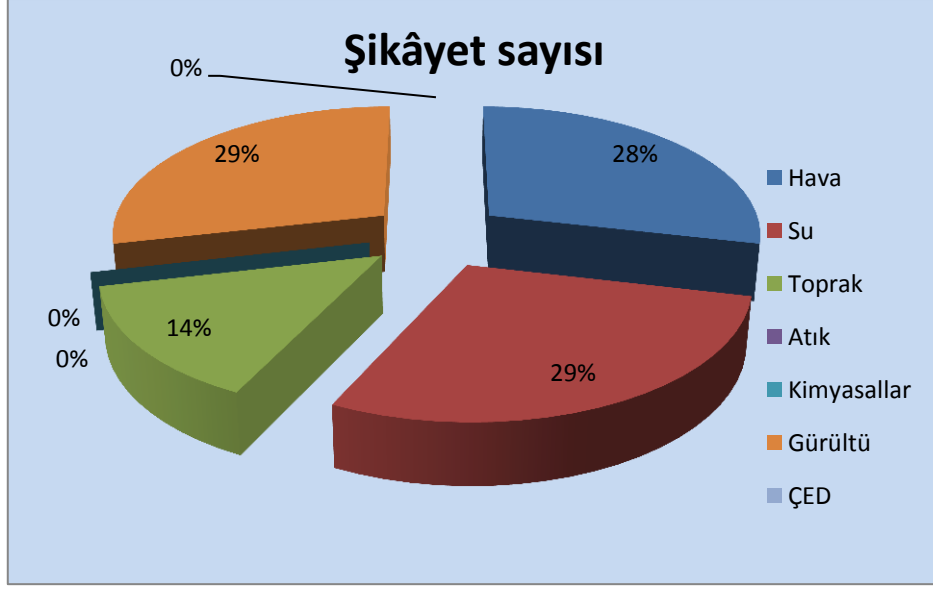
Grafik G.4– İlimizde ÇŞİM Tarafından (2013) Yılında Gerçekleştirilen Tüm Denetimlerin Konularına Göre Dağılımı(Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2013)

G.2. ŞİKÂyetLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

İldeki bilgiler kapsamında Çizelge G.2, Grafik G.5 oluşturulmuştur.

Çizelge G.2 – İlimizde (2013) Yılında ÇŞİM'e Gelen Tüm Şikâyetler ve Bunların Değerlendirilme Durumları (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2013)

Şikâyetler	Hava	Su	Toprak	Atık	Kimyasallar	Gürültü	ÇED	TOPLAM
Şikâyet sayısı	2	2	1	0	0	2	0	-
Denetimle sonuçlanan şikâyet sayısı	2	2	1	-	-	2	-	-
Şikâyetleri denetimle sonuçlanma (%)	100	100	100	-	-	100	-	-

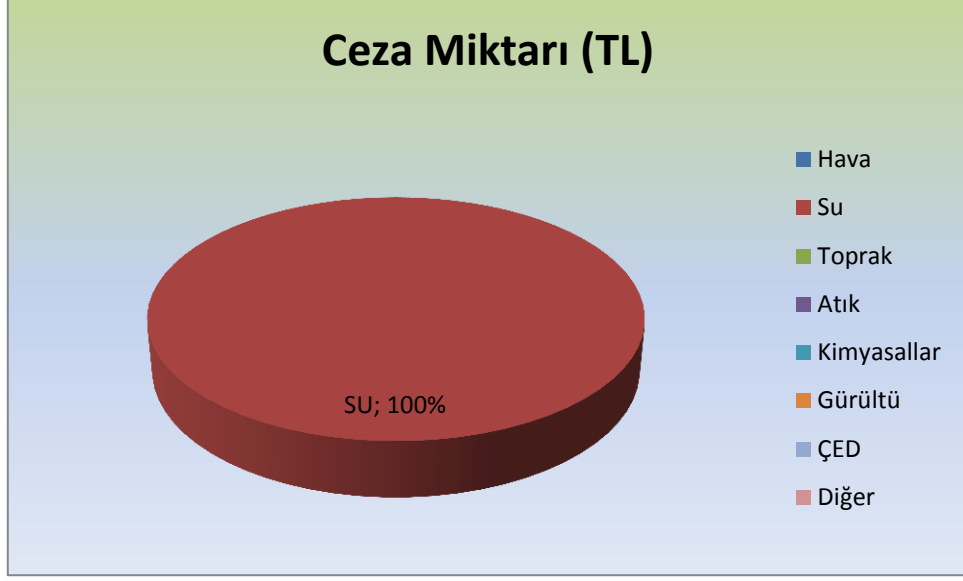
Grafik G.5 – İlimizde (2013) Yılında ÇŞİM Gelen Şikâyetlerin Konulara Göre Dağılımı(Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2013)

G.3. İDARİ YAPTIRIMLAR

İldeki bilgiler kapsamında Çizelge G.3 ve Grafik G.6 oluşturulmuştur.

Çizelge G.3 – İlimizde (2013) Yılında ÇŞİM Tarafından Uygulanan Ceza Miktarları ve Sayısı(Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2013)

	Hava	Su	Toprak	Atık	Kimyasallar	Gürültü	ÇED	Diğer	TOPLAM
Ceza Miktarı (TL)		18.691,64							18.691,64
Uygulanan Ceza Sayısı		2							2

Grafik G.6 – İlimizde (2013) Yılında ÇŞİM Tarafından Uygulanan İdari Para Cezalarının Konulara Göre Dağılımı(Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü,2013)

G.4. ÇEVRE KANUNU UYARINCA DURDURMA CEZASI UYGULAMALARI

İlde Çevre Kanunu uyarınca durdurma cezası alan bir tesis bulunmamaktadır.

G.5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İlde uzun süren kış aylarında birçok tesisin çalışmaması ve personel eksikliği sebebiyle istenilen seviyede denetim yapılamamaktadır. Yapılan denetimlerde tesislerin ilgili çevre mevzuatına uymaları sağlanmaya çalışılmıştır.

(Kaynaklar: Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü,2013)

H. ÇEVRE EĞİTİMLERİ

İlimizde 5 Haziran Çevre Günü Etkinliği kapsamında;

1)5-11 Haziran günlerinde Belediye Makine parkıyla şehrin muhtelif yerlerinde kömür çürufu, moloz, hafriyat ve yıkıntı atıkları toplanıp bertaraf edilmiştir.

2)5-7 Haziran 2013 tarihleri arasında Uygulamalı Çevre Eğitimi Pilot Projesi kapsamında yer alan,

Alpaslan İlköğretim Okulu, Öğretmen Burçin Uysal İlköğretim Okulu, Atatürk İlköğretim Okulu, Hürriyet İlköğretim Okulu'nda, Dünya Çevre Günü ile ilgili İl Müdürlüğümüzce görsel eğitim verilmiştir.

3) Tüm okullarda, okul bahçesinde temizlik kampanyası çerçevesinde hafta boyunca okul yöneticilerinin öncülüğünde temizlik yapılmıştır.

4)Yerel medya mensuplarınca gerekli ilan, duyuru ve çekimler yayımlanacaktır.

5)Çevre Haftası nedeniyle İl Müftülüğü tarafından çevre ve temizliğin dinimizdeki yeri konulu vaaz ve Hutbelerin verilmesi sağlanmıştır.

6)Müdürlüğümüz tarafından, konuyla ilgili afiş ve broşür bastırılarak kitlelere ulaşılması sağlanmıştır.

7)5 Haziran 2013 tarihinde Halk Eğitim Merkezi salonunda Özel Bilgi Koleji İlköğretim Okulu öğrencileri tarafından Çevre konulu tiyatro ve koro gösterisi düzenlenmiştir.

I. İL BAZINDA ÇEVRESEL GÖSTERGELER

I.1. GENEL

I.1.1. Nüfus Artış Hızı

NÜFUS									
GÖSTERGE: Nüfus artış hızı									
TANIM: Belirli bir dönemde, İl için nüfus büyüklüğünün ortalama yıllık artışıdır.									
Kaynak: TÜİK									
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: 1990-2012 dönemi İl nüfus artış hızı (%), Nüfus yoğunluğu (kişi/km ²)									
Durum ve eğilimler;									
Veri formatı									
Yıllar	1990	1992	1994	1996	1998	2000	2001	2002	2003
Nüfus	437.093	-				528.744			
Nüfus Artış Hızı (%)	7,44	-				19,03			
Yıllar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Nüfus			530.879	532.180	537.665	542.022	555479	552.404	551.177
Nüfus Artış Hızı (%)				2,45	10,25	8,07	24,52	-5,55	-2,22

Değerlendirme ve Sonuçlar ;

Türkiye’de nüfus artış hızı 1990 yılında %17 iken, 2005 yılında %12,3’e gerilemiştir. Ancak toplam nüfus artmaya devam etmiştir. 2008 yılı verilerine göre toplam nüfus 71.079.000 kişi, nüfus artış hızı ise %11,5’tir.

Toplam nüfus artmaya devam etmektedir. Nüfusun kentsel alanlarda yoğunlaşması, bu alanlarda çevre üzerinde baskının artması anlamına gelmektedir.

I.1.2 Kentsel Nüfus Oranı

NÜFUS																														
GÖSTERGE: Kentsel nüfus oranı																														
TANIM: Belirli bir tarihte kentsel alan olarak tanımlanmış 20.001 ve üzeri nüfusa sahip yerleşim yerlerinde yaşayan nüfusun toplam nüfus içindeki oranıdır.																														
Kaynak: TÜİK																														
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: 1990-2012 dönemi yıllık (1927, 1950 ve 1980 yılları da olacak şekilde) kırsal ve kentsel nüfus oranı (%), Türkiye geneli oranlarıyla karşılaştırılması																														
Durum ve eğilimler:																														
Veri formatı																														
<table border="1"><thead><tr><th></th><th>İl ve İlçe Merkezleri (%)</th><th>Belde ve Köyler (%)</th></tr></thead><tbody><tr><td>1927</td><td>14,1</td><td>85,9</td></tr><tr><td>1950</td><td>13,64</td><td>86,36</td></tr><tr><td>1980</td><td>29,46</td><td>70,54</td></tr><tr><td>1990</td><td>36,32</td><td>63,68</td></tr><tr><td>2000</td><td>47,72</td><td>52,28</td></tr><tr><td>2010</td><td>50,88</td><td>49,12</td></tr><tr><td>2011</td><td>52,37</td><td>47,63</td></tr><tr><td>2012</td><td>52,95</td><td>47,05</td></tr><tr><td>2013</td><td>53,47</td><td>46,53</td></tr></tbody></table>		İl ve İlçe Merkezleri (%)	Belde ve Köyler (%)	1927	14,1	85,9	1950	13,64	86,36	1980	29,46	70,54	1990	36,32	63,68	2000	47,72	52,28	2010	50,88	49,12	2011	52,37	47,63	2012	52,95	47,05	2013	53,47	46,53
	İl ve İlçe Merkezleri (%)	Belde ve Köyler (%)																												
1927	14,1	85,9																												
1950	13,64	86,36																												
1980	29,46	70,54																												
1990	36,32	63,68																												
2000	47,72	52,28																												
2010	50,88	49,12																												
2011	52,37	47,63																												
2012	52,95	47,05																												
2013	53,47	46,53																												
Değerlendirme ve Sonuçlar																														
Ülkemizde 1990 yılında %51,32 olan kentsel nüfus oranı 2000 yılında %59,25'e yükselmiştir. Hızlı kentleşme ile birlikte sosyal, ekonomik, demografik ve çevresel sorunlar ortaya çıkmıştır. Plansız kentleşme ve gecekondulaşma ile hizmet sunumu bakımından sorunlu kentler oluşmuş ve çevre sorunları hızla büyümüştür. Ülkemizde artan kentsel nüfus oranına paralel olarak kentlerde yaşanan çevre sorunlarının da artması olasılığı vardır.																														

I.2. SANAYİ

I.2.1 Sanayi Bölgeleri

SANAYİ							
GÖSTERGE: Sanayi Bölgeleri							
TANIM: Sanayinin belli alanlarda yapılanmasını sağlamak, kentleşmeyi yönlendirmek, çevre sorunlarını önlemek gibi amaçlarla mal ve hizmet üretim bölgeleri olarak hizmet sunmayı amaçlayan organize sanayi bölgeleri vb. sanayi bölgelerinin sayısının, toplam alanlarının ve ildeki planlı sanayileşme oranının zaman serisinde ifade edilmesidir.							
Kaynak: Sanayi İl Müdürlükleri, İl Sanayi Odası							
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: İlde bulunan sanayi kuruluşlarının sayısı, sektörlerine göre sanayi bölgelerinin (Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri, Endüstri İhtisas Bölgesi ilan edilmiş alanlar, Büyük Sanayi Siteleri vb.) sayısı, kapasitesi, alanı (ha), OSB ve diğer sanayi alanlarında yer alan sanayi kuruluşlarının sayısının ildeki tüm sanayi kuruluşları sayısına oranı (%)							
Durum ve eğilimler; Ağrı' da Bulunan Sanayi Sitelerinin Mevcut Durumu							
SIRA NO	SANAYİ SİTESİNİN ADI	İLÇESİ	DOLU İŞYERİ SAYISI	BOŞ İŞYERİ SAYISI	DOLULUK ORANI % (dolu işyeri sayısı/ boş işyeri sayısı)	BİR İŞYERİNDE ÇALIŞAN ORTALAMA İŞÇİ SAYISI	ALAN
1	AĞRI MERKEZ SS	Erzurum Yolu 2. km / AĞRI	343	7	% 98	2	123.155 m ²
2	AĞRI PATNOS SS	Bitlis Yolu 2. km / PATNOS	137	15	% 90	3	62.430 m ²
3	AĞRI DOĞUBAYAZIT SS	İran Transit Yolu 1. km / Doğubayazıt	100	0	% 100	3	96.000 m ²
4	AĞRI ELEŞKİRT SS	Erzurum Yolu 2. km / Eleşkirt	32	18	% 64	2	38.400 m ²
TOPLAM			612	40	% 94	2	319.985m ²

Ağrı Organize Sanayi Bölgesinin Mevcut Durumu

FİRMA ADI	TAHSİS TARİHİ	ÜRETİMDE OLUP OLMADIğI
Gizmor İçecek Gıda San.	25.07.2007	İnşaat
Nes-Ce Enerji A.Ş	21.02.2008	Üretim
Sümer Gıda San. Ltd.	14.07.2008	Üretim (geçici olarak faaliyetler durdurulmuş)
Begüm Gıda San. Ltd.	14.07.2008	Üretim (geçici olarak faaliyetler durdurulmuş)
Bulut İnş. İth İhr San Tic Ltd Şti	10.10.2013	İnşaat aşamasında
Karayolları	04.07.2011	İnşaat
Bar-Çav İnşaat	05.04.2013	Üretim
Tanrıverdi Mermer	05.04.2013	Proje aşamasında
Ekotan Tar. Hay İnş Tem. Taş. İth. İhr. Ltd Şti	09.07.2012	İnşaat aşamasında

Değerlendirme ve Sonuçlar;

Ağrı İlinde 1 adet Organize Sanayi Sitesi bulunmaktadır. Ağrı Merkeze yaklaşık 20 Km mesafededir. Toplam 103 parsel bulunmakta olup 2 etap halinde inşa edilmektedir. 1 etap 271.264,00 m², 46 parsel olup alt yapısı tamamlanmış ve kullanıma açılmıştır. 57 adet parselin alt yapısı henüz tamamlanmamıştır. OSB' de 1. etapta 9 parsel firmaların kullanımına tahsis edilmiştir.

66 adet firmaya Sanayi Sicil belgesi verilmiş olup, bunlardan sade 3 tanesi OSB de yer almaktadır.

I.2.2. Madencilik

SANAYİ

GÖSTERGE: Madencilik

TANIM: Bu gösterge, İlde yer alan farklı ruhsatlandırma grubuna göre verilen bir yılda kayıt altına alınmış maden ocakları, zenginleştirme tesisleri ve depolama alanlarının miktarının yıllara göre değişimini gösterir.

Kaynak: İl Özel İdare, MİGEM

Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: Türlerine göre maden ocağı ve tesisi sayısı, alanları (ha) ve

yıllara göre değişimleri (%),

Durum ve eğilimler;

MADEN TÜRÜ	YIL											
	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	Sayı	Alan(ha)	Sayı	Alan(ha)	Sayı	Alan(ha)	Sayı	Alan(ha)	Sayı	Alan(ha)	Sayı	Alan(ha)
Kalker Ocağı	1	17,88	1	35,41	-	-	2	18,92	3	119,76	-	-
Krom Ocağı	2	3.125,69	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kırma-Eleme Tesisi	-	-	1	10	-	-	-	-	-	-	-	-
Bazalt Kırma-Eleme Tesisi	-	-	1	9,55	-	-	-	-	-	-	1	12,6
Kum-Çakıl Ocağı	-	-	1	4,15	1	4,5	5	32,93	-	-	4	30,22
Bazalt Ocağı	-	-	-	-	-	-	3	28,2	1	5,19	-	-
Tuğla Üretimi	-	-	-	-	-	-	1	56	-	-	-	-
Mermer Ocağı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	24,6
Pomza Ocağı	-	-	-	-	-	-	2	326,32	1	9,77	2	48,7
Doğal Taş İşletmesi	-	-	-	-	-	-	-	-	2	198,58	-	-
Altın İşletme	-	-	-	-	-	-	1	8,2	-	-	-	-

Değerlendirme ve Sonuçlar.

Tabloda görüldüğü üzere ilimizde çeşitli maden işletmeleri mevcuttur. Bunların çoğunluğunu Kıрма-
Eleme Tesisi, Kalker Ocağı, Kum-Çakıl Ocağı gibi işletmeler oluşturmaktadır.

I.3. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

I.3.1 Sıcaklık

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

GÖSTERGE: Sıcaklık

TANIM: Gösterge, ildeki yıllık ortalama sıcaklık değişimi ve Türkiye ortalamalarıyla karşılaştırılmasını ifade etmektedir.

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü

Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: İl için 1970-2013 yılları arası yıllık ortalama sıcaklık değerleri (⁰C), Türkiye Ortalama Değerleri

Durum ve eğilimler;

Yıllara Göre Ortalama Sıcaklık (°C)							
1970	7,1	1981	6,6	1992	3,6	2003	6,7
1971	5,5	1982	3,6	1993	5,3	2004	5,9
1972	3,9	1983	5,8	1994	6,8	2005	6,6
1973	4,1	1984	7,3	1995	6,9	2006	7,5
1974	5,4	1985	6,4	1996	7,9	2007	6,3
1975	6,9	1986	7,2	1997	4,7	2008	5,9
1976	4,9	1987	5,8	1998	7,4	2009	7,0
1977	5,4	1988	5,3	1999	7,6	2010	9,4
1978	6,4	1989	6,7	2000	6,5	2011	4,3
1979	8,1	1990	6,0	2001	7,8	2012	7,7
1980	6,3	1991	8,2	2002	4,6	2013	6,4

Değerlendirme ve Sonuçlar;

Ağrı, iklim bakımından Türkiye'nin en karasal ve sert iklimli bölümüne girer. Kışlar çok sert geçer. Türkiye'de en soğuk gün Ağrı'da 13 Ocak 1940'da -43°C olarak tespit edilmiştir. Yazları sıcaktır. İlkbahar ve sonbahar kısa sürer. Az yağmur, daha çok kar yağar. Senenin 115-125 günü karla kaplıdır. Yıllık ortalama yağış miktarı 528,5mm'dir. En yağışlı ay 66,8mm ile nisan ve en kurak ay da 12,3mm ile ağustostur. Ağrı'nın yıllık ortalama sıcaklığı 6,1 C, en soğuk ayın ortalaması -10°C , en sıcak ay ortalaması 21°C dir. Ağrı'da özellikle soğuk dönemlerde sisli günler sayısı da artmaktadır. Buna büyük ölçüde radrasyon sisleri etkili olmaktadır. Ortalama sisli gün sayısı yılda 30 gündür.

I.3.2 Yağış

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ							
GÖSTERGE: Yağış							
TANIM: Birim alana düşen ortalama yağış miktarının zaman serisinde ifade edilmesidir.							
Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü							
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: İl için 1970-2012 yılları arası yıllık ortalama yağış miktarları (kg/m ²)							
Durum ve eğilimler;							
Veri formatı							
Yıllara Göre Ortalama Yağış Miktarı (kg/m ²)							
1970	348,7	1981	608,3	1992	740,1	2003	542,7
1971	499,2	1982	441,4	1993	548,7	2004	342,7
1972	441,4	1983	565,5	1994	612,9	2005	380,4
1973	459	1984	519,1	1995	542,6	2006	460,6
1974	384,6	1985	627,2	1996	519,0	2007	505,2
1975	460,9	1986	665,5	1997	388,5	2008	329,6
1976	654,7	1987	734,6	1998	478,1	2009	625,5
1977	484,5	1988	699,6	1999	353,9	2010	588,5
1978	565,6	1989	403,6	2000	427,5	2011	480,6
1979	553,3	1990	506,1	2001	541,1	2012	501,5
1980	677,4	1991	688,0	2002	552,0	2013	459,6

Değerlendirme ve Sonuçlar;

Ağrı ilimiz kara ikliminin özelliklerini gösterir. Kışlar çok sert geçer, Türkiye’de en soğuk gün Ağrı’da 13 Ocak 1940’ta -43,2° olmuştur. Yazları sıcaktır, +39,9° olduğu olmuştur. İlkbahar ve sonbahar kısa sürer. Türkiye’nin en soğuk ve en uzun kışı Ağrı’da geçer. Senenin 115-125 günü karla kaplıdır. Yağmur azdır, daha çok kar yağar. Yıllık ortalama yağış, 328-545 mm’dir.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ**I.3.3. GÖSTERGE:** Deniz suyu yüzey sıcaklığı

TANIM: Bu gösterge, deniz suyu yüzey sıcaklığının 1975’ten bu yana yıllık değişimini ifade eder.

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü

Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: Denize kıyısı olan iller için 1975’ten bu yana uzun yıllar ortalama deniz suyu yüzey sıcaklığı değerleri (°C)

Durum ve eğilimler;**Veri formatı**

	1975			2010	2011	2012
Yıllık Ortalama										

Değerlendirme ve Sonuçlar.

Şehrimizde deniz bulunmadığından tablo doldurulamamıştır.

I.4. HAVA KALİTESİ

I.4.1 Hava Kirleticileri

HAVA KALİTESİ																																			
GÖSTERGE: Hava Kirleticileri																																			
TANIM: Bu gösterge; havadaki SO ₂ ve PM ₁₀ konsantrasyon miktarını göstermektedir. (SO ₂ yakıtların doğal olarak yapısında bulunan kükürt bileşiklerinin yanma esnasında açığa çıkmasıyla oluşan kirletici, boğucu, renksiz ve asidik gazdır. Partikül maddeler, gaz halindeki emisyonların kimyasal dönüşümü ve yığın halinde şekillenmesi ile oluşur. 5-10 mikrometre çaplı partiküller, asılı partikül olarak tanımlanır. Genel olarak heterojen karışımları içerir ve karakteristikleri bir yerden bir başka yere önemli değişiklik gösterir. Çapı 10 mikrometre altındaki partiküller maddelere PM ₁₀ denir.)																																			
Kaynak: Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü																																			
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: İlde oluşan SO ₂ ve PM ₁₀ miktarları ortalamalarının yıllara göre değişimi ve yıllık olarak aşım gün sayısı değişimi (İldeki ölçüm istasyonlarının kurulma tarihinden itibaren)																																			
Durum ve eğilimler;																																			
<table border="1"><thead><tr><th>ABİDE</th><th>SO₂</th><th>AGS*</th><th>PM10</th><th>AGS*</th></tr></thead><tbody><tr><td>Ocak</td><td>16</td><td>-</td><td>93</td><td>11</td></tr><tr><td>Şubat</td><td>10</td><td>-</td><td>80</td><td>8</td></tr><tr><td>Mart</td><td>8</td><td>-</td><td>53</td><td>3</td></tr><tr><td>Nisan</td><td>4</td><td>-</td><td>37</td><td>1</td></tr><tr><td>Mayıs</td><td>7</td><td>-</td><td>22</td><td>-</td></tr><tr><td>Haziran</td><td>7</td><td>-</td><td>23</td><td>-</td></tr></tbody></table>	ABİDE	SO ₂	AGS*	PM10	AGS*	Ocak	16	-	93	11	Şubat	10	-	80	8	Mart	8	-	53	3	Nisan	4	-	37	1	Mayıs	7	-	22	-	Haziran	7	-	23	-
ABİDE	SO ₂	AGS*	PM10	AGS*																															
Ocak	16	-	93	11																															
Şubat	10	-	80	8																															
Mart	8	-	53	3																															
Nisan	4	-	37	1																															
Mayıs	7	-	22	-																															
Haziran	7	-	23	-																															

Temmuz	6	-	34	-
Ağustos	6	-	31	-
Eylül	8	-	32	-
Ekim	12	-	35	-
Kasım	11	-	55	2
Aralık	22	-	120	14
ORTALAMA	9,75	-	51,25	2,42

Değerlendirme ve Sonuçlar.

Tabloda görüldüğü üzere SO₂ ve PM10 değerleri özellikle kış aylarında kullanılan kalitesiz kömürler sonucu yoğun bir artış göstermektedir. PM10 değerleri 2013 yılında Ocak,Şubat,Mart,Nisan,Kasım,Aralık aylarında olmak üzere toplam 39 gün aşılmıştır.

I.5. SU-ATIKSU

I.5.1. Su Kullanımı

SU-ATIKSU
GÖSTERGE: Su Kullanımı
TANIM: Bu gösterge belediye, sulama, içme ve kullanma, sanayi olmak üzere sektörel bazda kaynaklardan çekilen toplam su miktarını gösterir.
Kaynak: DSİ, TUİK

Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi:										
Durum ve eğilimler;										
Veri Formatı										
	1995		2004		2008		2012		2030	
	milyon m ³	%	milyon m ³	%	milyon m ³	%	milyon m ³	%	milyon m ³	%
Toplam										
Sulama										
İçme-Kullanma	9,778		24,707		22,369		21,4			
Sanayi										
Değerlendirme ve Sonuçlar.										
Yeterli veri olmadığından tablo eksik doldurulmuştur.TÜİK'ten alınan verilerde sadece çekilen içme-kullanma suyu görülmektedir.										

1.5.2. Belediye İçme Kullanma Suyu Kaynakları

SU-ATIKSU
GÖSTERGE: Belediye İçme Kullanma Suyu Kaynakları
TANIM: Belediyeler tarafından içme ve kullanma suyu temin edilen baraj, kuyu, doğal kaynak, göl ve gölet olmak üzere çekilen suyun kaynaklarına göre oranını ifade etmektedir.
Kaynak: TÜİK
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: İlde 1990 ve sonrasında, baraj, kuyu, doğal kaynak, göl ve göletlerden çekilen su miktarı, toplam çekilen su miktarı, (%)

Durum ve eğilimler;**Veri Formatı**

Belediye İçme ve Kullanma Suyu Şebekesi İçin Kaynaklara Göre Çekilen Su (%)					
	Baraj	Kuyu	Kaynak	Akarsu	Göl-Gölet
1994	-	29,8	22,54	3,86	43,8
1995	-	26,37	33,63	-	40
1996	-	23,06	35,94	-	41
1997	-	31,62	33,32	-	35,06
1998	-	10,4	72,08	-	17,52
2001	-	15,5	68,04	-	16,46
2002	-	15,09	84,91	-	-
2003	-	14,85	85,15	-	-
2004	-	2,88	97,12	-	-
2006	-	1,16	98,84	-	-
2008	-	5,94	71,98	0,08	22
2010	-	5,58	79	-	15,42
2012	-	8,03	73,32	-	18,65

Değerlendirme ve Sonuçlar.

Belediye içme ve kullanma suyu şebekesi için çekilen suyun daha çok kaynaklardan çekildiği görülmektedir. Bununla birlikte kuyu, göl-gölet, akarsudanda içme suyu çekilmektedir.

I.5.3 Atıksu Arıtma Tesisi İle Hizmet Veren Belediyeler

SU-ATIKSU									
GÖSTERGE: Atıksu Arıtma Tesisi İle Hizmet Veren Belediyeler									
TANIM: Bu gösterge atıksu arıtma tesisi ile hizmet veren belediye sayısını ve atıksu arıtma tesislerine bağlı nüfusun yüzdelik oranını ifade eder.									
Kaynak: TUIK, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü									
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: İldeki 1994 yılı ve sonrası atıksu arıtma tesislerine bağlı nüfus, tüm il nüfusu, oranları (%)									
Durum ve eğilimler;									
Veri Formatı									
YILLAR	1994	1998	2002	2004	2006	2008	2010	2011	2012
Atıksu Arıtma Tesisi ile Hizmet Veren Belediye Sayısı									
Arıtma Tesisine Bağlı Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı (%)									
Değerlendirme ve Sonuçlar. İlde faal halde çalışan arıtma tesisi bulunmamaktadır.									

I.5.4. Kanalizasyon Şebekesi İle Hizmet Verilen Belediye Sayıları Ve Nüfusu

SU-ATIKSU									
GÖSTERGE: Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye sayıları ve nüfusu									
TANIM: Bu gösterge 1994 yılı ve sonrası kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye sayısı ve bağlı nüfus, Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki oranı (%)									
Kaynak: TUİK, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü									
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: İldeki 1994 yılı ve sonrası kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye sayısı ve bağlı nüfus, Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki oranı (%)									
Durum ve eğilimler;									
Veri Formatı									
YILLAR	1994	1998	2002	2004	2006	2008	2010	2011	2012
Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye sayısı	4	5	9	9	10	10	10	-	-
Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki oranı (%)	31	38	58	69	71	78	82	-	-
Değerlendirme ve Sonuçlar.									
TUİK'ten alınan verilere göre doldurulmuştur.Kanalizasyon şebekesi hizmeti veren belediye sayısı arttıkça buna bağlı olarak kanalizasyon hizmeti alan nüfusta iyileşmeler gözlenmiştir.									

I.5.5. Sanayiden Kaynaklanan Atıksu ve Bertarafı

SU-ATIKSU
GÖSTERGE: Sanayiden Kaynaklanan Atıksu ve Bertarafı
TANIM: Bu gösterge yıllar itibariyle sanayi faaliyetlerinden kaynaklanan atıksu miktarları, atıksu arıtma tesisi ile hizmet veren sanayi bölgeleri ve oluşan atıksuyun arıtılma oranını ifade eder.
Kaynak: TÜİK, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: Yıllara göre, ildeki sanayi bölgelerinden ve diğer sanayiden kaynaklanan atıksu miktarı, arıtma tesisi sayısı ve arıtılan atıksuyun kısmının toplam atıksu miktarına oranı (%)
Durum ve eğilimler;
Değerlendirme ve Sonuçlar. İldeki sanayi bölgelerinden ve diğer sanayiden kaynaklanan atıksu miktarı ile ilgili veri bulunmadığından doldurulamamıştır.

I.6. ARAZİ KULLANIMI

I.6.1 Arazi Kullanımı

ARAZİ KULLANIMI
GÖSTERGE: Arazi Kullanımı
TANIM: Bu gösterge CORINE Arazi Örtüsü kategorilerine göre göreceli arazi örtüsü dağılımını gösterir.
Kaynak: Orman ve Su İşleri Bakanlığı
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: 1990, 2000 ve 2006 yılları arazi kullanımlarının miktarı (ha) ve değişim oranı (%).

Durum ve eğilimler;**Veri Formatı**

Arazi Sınıfı	ALAN BÜYÜKLÜĞÜ						ALANDA ARTIŞ(+)/AZALIŞ (-) (m ²)
	1990		2000		2006		
	km ²	%	km ²	%	km ²	%	
1. Yapay Bölgeler	62,5167	0,55137	73,1971	0,64556	74,4117	0,65628	+11.895.000
2. Tarımsal Alanlar	4.031,5125	35,55653	4.019,0038	35,44622	4.000,8921	35,28647	-30.620.400
3. Orman ve Yarı Doğal Alanlar	7.059,5559	62,26282	7.059,2837	62,26041	7.076,2514	62,41006	+16.695.500
4. Sulak Alanlar	125,6625	1,10830	125,6625	1,10830	121,8739	1,07489	-3.788.600
5. Su Yapıları	59,0707	0,52098	61,171	0,53951	64,8892	0,57230	+5.818.500
TOPLAM	11.338,3183	100	11.338,3181	100	11.338,3183	100	0

Değerlendirme ve Sonuçlar.

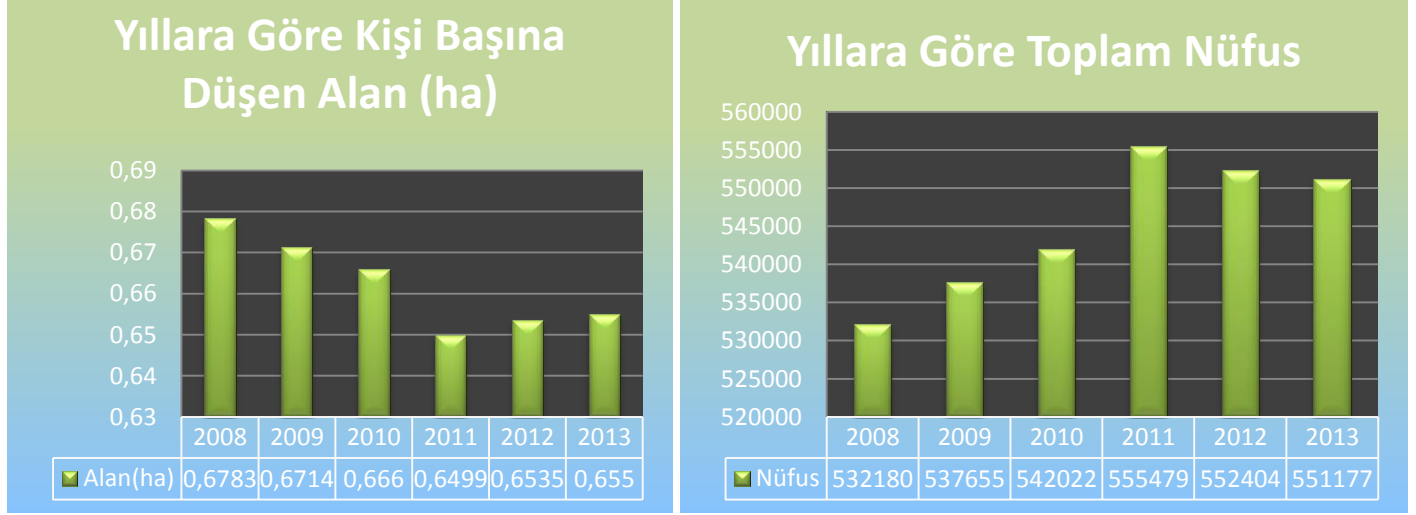
Tabloda görüldüğü üzere ilimizde Yapay Bölgelere, Orman ve Dağlık Alanlara, Su yapılarına ait arazi alanları yıllara göre artmakta; Tarımsal Alanlara ve Sulak Alanlara ait arazi alanları ise yıllara göre düşmektedir.

I.7. TARIM**I.7.1. Kişi Başına Tarım Alanı**

TARIM
GÖSTERGE: Kişi Başına Tarım Alanı
TANIM: Toplam ekilebilir tarım arazisinin, toplam nüfusa oranı olarak ifade edilir.
Kaynak: İL GIDA, TARIM VE HAYVANCILIK MÜDÜRLÜĞÜ
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: Ekilebilir arazi toplamı (ha) ve toplam nüfus (kişi), kişi başına tarım

arazisi (ha/kışı)

Durum ve eğilimler;

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Alan(ha)	0,6783	0,6714	0,660	0,6499	0,6535	0,6550
Nüfus	532.180	537.655	542.404	555.479	552.404	551.177

Değerlendirme ve Sonuçlar.

Nüfus artışına bağılı olarak artan gıda talebi, tarımsal üretimin yükselmesi yönünde baskı oluşturmakta, bunun sonucunda küresel su arzı üzerindeki yükü ağırlaştırmaktadır. Sulu tarım yoluyla, 2030 yılına kadar, günümüzde üretilene ilave olarak ihtiyaç duyulacak gıda miktarının yaklaşık %60'ının üretilmesi beklenmektedir.

I.7.2. Kimyasal Gübre Tüketimi

TARIM														
GÖSTERGE: Kimyasal Gübre Tüketimi														
TANIM: Tarımsal alanlarda kullanılan gübre miktarını ve hektar başına kullanılan mineral azot, fosfor ve potas miktarını gösterir.														
Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, TUIK														
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: Yıllık toplam gübre tüketimi (ton), toplam tarımsal alan (ha), hektar başına kullanılan gübre ve mineral azot, fosfor ve potas miktarı (ton/ha)														
Durum ve eğilimler;														
<table border="1"><thead><tr><th>Bitki Besin Maddesi (N,P,K olarak)</th><th>Bitki Besin Maddesi Bazında Kullanılan Miktar (ton)</th><th>İlde Ticari Gübre Kullanılarak Tarım Yapılan Toplam Alan (ha)</th></tr></thead><tbody><tr><td>Azot</td><td>240</td><td rowspan="4">249.227,4</td></tr><tr><td>Fosfor</td><td>157</td></tr><tr><td>Potas</td><td>28</td></tr><tr><td>TOPLAM</td><td>425</td></tr></tbody></table>	Bitki Besin Maddesi (N,P,K olarak)	Bitki Besin Maddesi Bazında Kullanılan Miktar (ton)	İlde Ticari Gübre Kullanılarak Tarım Yapılan Toplam Alan (ha)	Azot	240	249.227,4	Fosfor	157	Potas	28	TOPLAM	425		
Bitki Besin Maddesi (N,P,K olarak)	Bitki Besin Maddesi Bazında Kullanılan Miktar (ton)	İlde Ticari Gübre Kullanılarak Tarım Yapılan Toplam Alan (ha)												
Azot	240	249.227,4												
Fosfor	157													
Potas	28													
TOPLAM	425													
Değerlendirme ve Sonuçlar.														
Yetiştirilen ürün sayısı az olduğundan gübre ve ilaç fiyatlarının da yüksek oluşu nedeniyle ilimizde gübre ve ilaç kullanımı oldukça düşüktür.														

I.7.3. Tarım İlacı Kullanımı

TARIM																																															
GÖSTERGE: Tarım İlacı Kullanımı																																															
TANIM: Toplam tarım ilacı kullanımını (ton birimiyle aktif bileşen) ve hektar başına düşen tarım ilacı miktarıdır.																																															
Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, TUIK																																															
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: Yıllık toplam tarım ilacı tüketimi (ton), toplam tarımsal alan (ha), hektar başına düşen tarım ilacı (ton/ha)																																															
Durum ve eğilimler;																																															
<table border="1"><thead><tr><th>Kimyasal Maddenin Adı</th><th>Kullanım Amacı</th><th>Miktarı (ton)</th><th>İlde Tarımsal İlaç Kullanılarak Tarım Yapılan Toplam Alan (ha)</th></tr></thead><tbody><tr><td>İnsektisitler</td><td>Böcek İlacı</td><td>0,665</td><td>224,5</td></tr><tr><td>Herbisitler</td><td>Yabancı Otlar</td><td>6</td><td>300</td></tr><tr><td>Fungisitler</td><td>Mantar Hastalıkları</td><td>14</td><td>0,4</td></tr><tr><td>Rodentisitler</td><td>Kemiricilere karşı</td><td>0,04</td><td>485</td></tr><tr><td>Nematositler</td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>Akarisitler</td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>Kışlık ve Yazlık Yağlar</td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>.....</td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>.....</td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>TOPLAM</td><td></td><td>20,775</td><td>1.009,9</td></tr></tbody></table>				Kimyasal Maddenin Adı	Kullanım Amacı	Miktarı (ton)	İlde Tarımsal İlaç Kullanılarak Tarım Yapılan Toplam Alan (ha)	İnsektisitler	Böcek İlacı	0,665	224,5	Herbisitler	Yabancı Otlar	6	300	Fungisitler	Mantar Hastalıkları	14	0,4	Rodentisitler	Kemiricilere karşı	0,04	485	Nematositler				Akarisitler				Kışlık ve Yazlık Yağlar							TOPLAM		20,775	1.009,9
Kimyasal Maddenin Adı	Kullanım Amacı	Miktarı (ton)	İlde Tarımsal İlaç Kullanılarak Tarım Yapılan Toplam Alan (ha)																																												
İnsektisitler	Böcek İlacı	0,665	224,5																																												
Herbisitler	Yabancı Otlar	6	300																																												
Fungisitler	Mantar Hastalıkları	14	0,4																																												
Rodentisitler	Kemiricilere karşı	0,04	485																																												
Nematositler																																															
Akarisitler																																															
Kışlık ve Yazlık Yağlar																																															
.....																																															
.....																																															
TOPLAM		20,775	1.009,9																																												
Değerlendirme ve Sonuçlar.																																															
Yetiştirilen ürün sayısı az olduğundan gübre ve ilaç fiyatlarının da yüksek oluşu nedeniyle ilimizde gübre ve ilaç kullanımı oldukça düşüktür.																																															

I.7.4. Organik Tarım

TARIM				
GÖSTERGE: Organik Tarım				
TANIM: Toplam kullanılan tarımsal alanın oranı olarak organik tarım alanı (organik olarak ekilen mevcut alanların ve organik tarıma geçiş sürecinde olan alanların toplamı) payıdır.				
Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü				
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: Organik alanların toplam alanı (ha), Toplam tarım alanına oranı (%), Türkiye toplam organik tarım alanı içerisindeki oranı (%), Organik Tarım Alanında Toplam Üretim Miktarı (ton)				
Durum ve eğilimler;				
Yıllar	Toplam üretim		Üretim miktarı	
	Alan (1000 ha)	Artış* (%)	Miktar (1000 ton)	Artış* (%)
2002	-	-	-	-
2003	-	-	-	-
2004	-	-	-	-
2005	-	-	-	-
2006	-	-	-	-
2007	-	-	-	-
2008	-	-	-	-
2009	-	-	-	-
2010	14,965	-	40,55	-
2011	46,552	+211	228,935	+466
2012	62,164	+33	179,842	-21
2013	42,163	-32	130,090	-28
Değerlendirme ve Sonuçlar.				
İlgili kurumdan 2010 ve sonrası yıllar için veri alınıp tabloya işlenmiştir.				

I.8. ORMAN

I.8.1. Ormanlık Alanlar

ORMAN
GÖSTERGE: Ormanlık Alanlar
TANIM: Orman alanlarının toplam büyüklüğünü ve yıllara göre değişimini ifade eder.
Kaynak: Orman Bölge Müdürlükleri
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: İldeki toplam orman alanı (ha), yıllık değişimi (ha/yıl), Orman vasfına göre dağılımı (%), ağaç türleri, sayıları ve oranları (sayı, %)
Durum ve eğilimler; İldeki toplam orman alanı; 5905 Ha. Olup ilin toplam alanına (1.087.975 Ha) oranı %54'tür. Orman vasfı; tamamı bozuk orman vasfında 5905 Ha'dır. Ağaç türleri; huş,titrek kavak,karaapaç,söğüt,ardıç,ahlat,alıç,kuşburnu doğal olarak bulunmaktadır. Orman İşletme Müdürlüğünün 2013 yılı çalışmaları; 3874 ha alanda sel kontrol ve erozyon kontrol 283 ha alanda ağaçlandırma çalışması 1400 ha alanda erozyon kontrol sahaları bakımı 400 ha alanda mera ıslah çalışması
Değerlendirme ve Sonuçlar. Yapılan ağaçlandırma çalışmalarında 38000 adet sarıçam, 210000 adet akasya,18000 adet huş,15000 adet y. İğde,4000 adet zerdali,10000 adet ahlat fidanı sahalara ekilmiştir.Ayrıca eylem planı çerçevesinde 110000 adet sarıçam,huş,akçaağaç ve akasya fidanı kamu kurum ve kuruluşları ile cami ve okul bahçelerine dikilerek 405000 adet fidan dikilmiştir.

I.9. BALIKÇILIK

BALIKÇILIK												
GÖSTERGE: Balıkçılık												
TANIM: Her yıl, denizlerde avcılığı yapılan balıklar (denize kıyısı olan iller için), kabuklu deniz ürünleri ve yumuşakçalar ile iç sularda avlanan tatlı su ürünleri ile yetiştiricilik ürünleri olmak üzere üretilen balık miktarını gösterir. Üretime ilişkin veri yakalandığı zamanki ağırlığı olan canlı ağırlık ile ifade edilir.												
Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri												
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: Kıyı şeridi uzunluğu (km), deniz alanı ve iç su alanı (ha), Su ürünleri üretimi (bin ton) ve yıllara göre değişimi (%), Balık türlerinin dağılımı (%)												
Durum ve eğilimler;												
Veri Formatı												
YILLAR	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
İçsu Avcılığı	78,6	139,8	141,9	90,25	75,2	51,3	37,27	39,6	51,2	52,75	18,23	49,050
Deniz Balıkları Avcılığı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yetiştiricilik Ürünleri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

(birim:ton)

ÜRÜNÜN ADI	2013 YILI ÜRETİM MİKTARI(Kg)	2013 YILI ÜRETİM(%)
Alabalık	1.000	2,03
Gümüş	1.500	3,05
Sazan	40.000	81,54
Tatlısu Kefali	1.250	2,54
Kızılkanat	1.300	2,65
Siraz	1.000	2,03
Diğer	3.000	6,09
Toplam	49.050	100

| **Değerlendirme ve Sonuçlar.** | | | | | | | | | | | | |
| İlimizde su ürünleri alanında avlanma sportif ve ticari amaçlı olarak yapılmaktadır.Ticari amaçlı avlanma | | | | | | | | | | | | |

İlimiz sınırları içerisindeki akarsularda avlanma suretiyle yapılmaktadır. İlimizde ticari amaçlı avlanma yapan 50'ye yakın balıkçı grubu mevcuttur. Bu gruplar 8 ile 10 kişiden oluşur. Bu gruplarda ikiye ayrılır. Avlanma grubu ve satıcı grubudur. Satıcı grupları da avlanan balıkları gün aşırı açık pazarlarda satmaktadırlar.

İlimizde su kaynaklarının çok olmasına rağmen su ürünleri yetiştiriciliği ile ilgili talep yoktur. İlimizde su ürünleri yetiştiriciliğine ilgide yoktur. İlimizde halkın geneli tarım ve hayvancılık gelirinin daha iyi olacağı düşüncesi ile bu güne kadar su ürünleri yetiştiriciliğine sıcak bakılmamaktadır. Su ürünleri alanında vatandaşlarımızın görmesi gereken öncülük yapabilecek su ürünleri işletmelerinin kurulması gerekir. İlimizde mevcut olan Akarsuların, Patnos Barajı ve Yazıcı barajlarının her yıl il Müdürlüğümüzce yapılan balıklandırma çalışmalarının devam ettirilmesi ve atılacak yavru balık miktarlarının da artırılması gerekmektedir. İlimizde su ürünleri yetiştiriciliği yapılacak kaynak ve akarsularda mevcuttur. Devlet ve Özel Sektörce Su Ürünleri yetiştiriciliği alanında bölge halkına öncülük edilmesi gerekir.

I.10. ALTYAPI VE ULAŞTIRMA

I.10.1. Karayolu ve Demiryolu Ağı

ALTYAPI VE ULAŞTIRMA											
GÖSTERGE: Karayolu ve Demiryolu Ağı											
TANIM: İldeki toplam karayolu (otoyollar, devlet yolları, il yolları) ve demiryolu gelişimi ve uzunluğunu ifade eder.											
Kaynak: Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bölge Müdürlükleri											
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: Yıllara göre karayolu ve demiryolu uzunlukları (km)											
Durum ve eğilimler;											
Veri Formatı											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Karayolu Ağ Uzunluğu (km)	442	442	434	483	483	471	475	475	471	471	471
Demiryolu Ağ Uzunluğu (km)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Değerlendirme ve Sonuçlar.

2002-2012 yılları arası karayolu ağ uzunluğu tabloda verilmiştir.

I.10.2. Motorlu Kara Taşıtı Sayısı

ALTYAPI VE ULAŞTIRMA											
GÖSTERGE: Motorlu Kara Taşıtı Sayısı											
TANIM: İldeki, Otomobil (arazi taşıtı dahil), Minibüs, Otobüs, Kamyonet, Kamyon, Motosiklet, Özel Amaçlı Taşıtlar, Yol ve İş Makinaları ve Traktör toplamından ibaret motorlu kara taşıtı sayısını ifade eder											
Kaynak: TÜİK											
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: Yıllara göre motorlu kara taşıtı sayısı, taşıt kategorileri ve toplam araç sayısı içerisindeki oranları (%), İldeki kişi başına düşen araç sayısı											
Durum ve eğilimler;											
BÖLGE ADI	Yıl	Otomobil	Minibüs	Otobüs	Kamyonet	Kamyon	Motosiklet	Yol ve İş makinaları	Özel amaçlı taşıtlar	Traktör	Toplam
Ağrı	1995	2.718	493	191	44	922	273	391	222	2869	8.123
	1996	2.762	537	180	59	751	301	338	227	3008	8.163
	1997	3.030	648	189	86	647	308	339	238	3216	8.701
	1998	3.431	704	202	132	705	314	364	278	3426	9.556
	1999	3.769	794	207	264	772	312	353	271	3619	10.361
	2000	4.392	893	186	465	888	317	392	273	3.878	11.684
	2001	4.591	960	182	557	968	320	384	273	4.161	12.396
	2002	4.502	992	171	603	993	325	366	269	4.369	12.590
	2003	4.394	1.165	175	803	1.092	328	376	270	4.462	13.065
	2004	5.728	1.499	200	1.242	1.964	340	-	90	4.709	15.772
	2005	6.296	1.708	198	1.664	2.158	350	-	95	5.103	17.572
2006	6.911	1.890	205	2.177	2.268	458	-	109	5.466	19.484	

2007	7.513	1.945	214	2.779	2.275	528	-	121	5.743	21.118
2008	7.835	2.064	222	3.391	2.355	587	-	127	6.142	22.723
2009	8.225	2.539	247	4.085	2.366	646	-	115	6.383	24.606
2010	8.832	2.665	246	4.852	2.482	682	-	127	6.594	26.480
2011	9.064	2.547	273	5.666	2.536	730	-	148	6.837	27.801
2012	9.394	2.594	329	6.555	2.586	824	-	161	7.071	29.514
2013	9.746	2.614	323	7.076	2.472	866	-	177	7.332	30.606

Değerlendirme ve Sonuçlar.

Ağrı ilimizde yıllara göre farklı araç türlerinin sayısı tabloda verilmiştir.

I.11. ATIK

I.11.1. Belediyeler Tarafından ya da Belediye Adına Toplanan Atık ve Bertarafı

ATIK					
GÖSTERGE: Belediyeler Tarafından ya da Belediye Adına Toplanan Atık ve Bertarafı					
TANIM: Bu gösterge, il içinde, belediyeler tarafından ya da belediyeler adına toplanan katı atıkların miktarı ve düzenli depolama oranını ifade eder. Belediye atıklarının en önemli miktarı haneler tarafından üretilen atıklardır. Ayrıca alım-satım ve ticaret kuruluşları, ofis binaları, kurum ve küçük işyeri atıklarını da kapsamaktadır					
Kaynak: TUİK					
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: Yıllık olarak belediyelerce ya da belediye adına toplanan katı atıklar (Ton), Düzenli Depolanan Katı Atık Miktarı (ton) ve oranı (%)					
Durum ve eğilimler;					
il/ilçe veya Belediye Birliğin Adı	Birlik ise birliğe üye	Nüfus	Toplanan Ortalama Katı Atık Miktarı (ton/gün)	Geri Kazanılan Ortalama Atık Miktarı (ton/gün)	Kişi Başına Üretilen Ortalama Katı Atık Miktarı (kg/gün)

	olan belediyeler	Yaz	Kış	Yaz	Kış	Yaz	Kış	Yaz	Kış
Merkez									
Taşlıçay	-	6100	6200	13	14	-	-	2,13	2,25
Patnos	-	63.000	70.000	36	32	-	-	0,57	0,46
Tutak	-	10.000	10.000	15	17	-	-	1,5	1,7
Hamur	-	3.236	3.136	1	0,8	-	-	0,309	0,8
Doğubayazıt	İğdır Çevre Hiz. Birliği	74000	76000	112,5	150			1,52	1,97
Diyadin	-	23.000	18.000	5	3			0,217	0,167
İl Geneli		179.336	183.336	182,5	216,8			6,246	7,347

Değerlendirme ve Sonuçlar.

Belediyelerden alınan verilerle nüfus ve toplanan katı atık miktarı bilgileri tabloya girilmiştir.

I.11.2. Katı Atıkların Düzenli Depolanması

ATIK
GÖSTERGE: Katı Atıkların Düzenli Depolanması
TANIM: İldeki katı atık tesisi sayısı ve hizmet verilen nüfus oranını ifade eder.
Kaynak: Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: İldeki katı atık tesis sayısı, katı atık düzenli depolama hizmeti veren belediye sayısı ve nüfus, hizmet verilen nüfusun tüm il nüfusuna oranı (%)
Durum ve eğilimler;
Değerlendirme ve Sonuçlar. İl merkezinde bir adet Katı Atık Düzenli Depolama Tesisi bulunmaktadır.

I.11.3. Tıbbi Atıklar

ATIK			
GÖSTERGE: Tıbbi Atıklar			
TANIM: İl için, Ayrı olarak toplanan tıbbi atık miktarlarının yıllık olarak belirtilmesi ve toplanan tıbbi atıkların bertaraf yöntemlerinin oransal olarak ifade edilmesidir			
Kaynak: Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü			
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: Toplanan tıbbi atık miktarı (ton), yöntemlerine göre bertaraf oranları (%) ve bertaraf tesisi sayısı			
İl/ilçe Belediyesinin Adı	Toplanan tıbbi atık miktarı		
	ton/gün	Sterilizasyon	Yetkili Firmaların
Merkez Belediyesi	0,408	*	*
Doğubayazıt Belediyesi	0,032	*	*
Patnos Belediyesi	0,0194	*	*
Hamur Belediyesi	0,095	*	*
Tutak Belediyesi	0,020	*	*
Taşlıçay Belediyesi	0,00597		*
Diyadin Belediyesi	0,203	*	*
Eleşkirt Belediyesi	0,013	*	*
Değerlendirme ve Sonuçlar.			
İlde tıbbi atık bertaraf tesisi bulunmamaktadır. Van İli sınırlarında bulunan Rohan Stabilizasyon Tesisiyle yapılan protokol gereği tıbbi atıklar lisanslı araçlarla Van 'a götürülmekte sterilizasyon işlemine tabii tutulmaktadır.			

I.11.4. Atık Yağlar

ATIK										
GÖSTERGE: Atık Yağlar										
TANIM: İl içinde toplanan atık yağların miktarını ve geri kazanım ya da bertaraf oranlarını ifade eder.										
Kaynak: Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü										
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: Yıllar itibariyle ilde toplanan atık yağın türlerine göre miktarı (ton), bertarafa ve geri kazanıma ilişkin oranları (%)										
Durum ve eğilimler;										
	<table border="1"><thead><tr><th rowspan="2">Toplanan Atık Yağ Beyan Form Sayısı</th><th colspan="2">Toplam Atık Madeni Yağ Miktarı (ton/yıl)</th></tr><tr><th>Atık Motor Yağ</th><th>Atık Sanayi Yağ</th></tr></thead><tbody><tr><td>3</td><td>0,75</td><td>0,44</td></tr></tbody></table>		Toplanan Atık Yağ Beyan Form Sayısı	Toplam Atık Madeni Yağ Miktarı (ton/yıl)		Atık Motor Yağ	Atık Sanayi Yağ	3	0,75	0,44
Toplanan Atık Yağ Beyan Form Sayısı	Toplam Atık Madeni Yağ Miktarı (ton/yıl)									
	Atık Motor Yağ	Atık Sanayi Yağ								
3	0,75	0,44								
Değerlendirme ve Sonuçlar.										
İlde bitkisel atık yağ geri kazanım ve bitkisel atık yağ bertaraf tesisi bulunmamaktadır. Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğüne bildirilen ulusal atık taşıma formlarına bakılarak yukarıdaki tablo oluşturulmuştur.										

I.11.5. Bitkisel Atık Yağlar

ATIK									
GÖSTERGE: Bitkisel Atık Yağlar									
TANIM: İl içinde toplanan bitkisel atık yağların miktarını ve geri kazanım-bertaraf oranlarını ifade eder.									
Kaynak: Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü									
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: Yıllar itibarıyla ilde toplanan bitkisel atık yağın türlerine göre miktarı (ton), bertarafa ve geri kazanıma ilişkin oranları (%)									
Durum ve eğilimler;									
Bitkisel Atık Yağlar İçin Geçici Depolama İzni Verilen Toplam Depo		Toplanan Bitkisel Atık Yağ Miktarı (ton)				Bitkisel Atık Yağ Taşımak Üzere Lisans Alan		Lisans Alan Geri Kazanım Tesisi	
		Kullanılmış Kızartmalık Yağ		Diğer (Belirtiniz)		Toplam Firma Sayısı	Toplam Araç Sayısı	Sayısı	Kapasitesi (ton/yıl)
Sayısı	Kapasitesi (ton)	1,930				-	-	-	-
Değerlendirme ve Sonuçlar.									
İlde bitkisel atık yağ geri kazanım ve bitkisel atık yağ bertaraf tesisi bulunmamaktadır. Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğüne bildirilen ulusal atık taşıma formlarına bakılarak yukarıdaki tablo oluşturulmuştur.									

I.11.6. Ambalaj Atıkları

ATIK									
GÖSTERGE: Ambalaj Atıkları									
TANIM: İl içerisinde oluşan ambalaj atıklarının miktarlarını ve geri kazanımına ilişkin bilgileri içerir.									
Kaynak: Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü									
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: Yıllara göre; Üretilen toplam ambalaj atık miktarı ve ambalaj cinsi (ton), geri kazanılan toplam ambalaj atık miktarı (ton), piyasaya sürülen ambalaj miktarı (ton),									

hedeflenen geri kazanım oranları (%), geri kazanılması gereken miktar (ton), kayıtlı ekonomik tesis sayısı ve lisanslı tesisi sayısı
Durum ve eğilimler;
Değerlendirme ve Sonuçlar. Atıklar toplanırken kaynakta ayırma işlemi yapılmadığından türler ve miktarları hakkında veri bulunmamaktadır.

I.11.7. Ömrünü Tamamlamış Lastikler

ATIK
GÖSTERGE: Ömrünü Tamamlamış Lastikler
TANIM: Ömrünü tamamlamış lastiklerin toplanma miktarları, geri kazanım tesisleri ve çimento fabrikalarında ek yakıt olarak kullanılan miktarını ifade eder.
Kaynak: Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: Yıllara göre, ömrünü tamamlamış lastiklerin toplanma miktarları ve geri kazanım tesislerinde ve çimento fabrikalarında ek yakıt olarak kullanılan miktarları (ton)
Durum ve eğilimler;
Değerlendirme ve Sonuçlar. İlde “Ömrünü Tamamlamış Lastiklerle ilgili lisans almış bir tesis bulunmamaktadır. İlimizde geri kazanım veya çimento tesislerine ne kadar ömrünü tamamlamış lastik gönderildiği ile ilgili bir veri bulunmamaktadır.

I.11.8. Ömrünü Tamamlamış Araçlar

ATIK
GÖSTERGE: Ömrünü Tamamlamış Araçlar
TANIM: İl genelinde yıllar itibariyle hurdaya ayrılan araç sayısını vb. bilgileri ifade eder.
Kaynak: Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: Yıllar itibariyle hurdaya ayrılan araç sayısı
Durum ve eğilimler;
Değerlendirme ve Sonuçlar. İlde beş adet Ömrünü Tamamlamış Araç Teslim Yeri ve Ömrünü Tamamlamış Araç Geçici Depolama Alanı bulunmakta olup, İşleme Tesisi bulunmamaktadır.

I.11.9. Atık Elektrikli -Elektronik Eşyalar

ATIK
Gösterge: Atık Elektrikli -Elektronik Eşyalar
TANIM: Atık elektrikli ve elektronik eşya toplama miktarları ve işleme tesis sayılarını ifade eder.
Kaynak: Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: Atık elektrikli ve elektronik eşya toplama miktarı (ton) ve işleme tesis sayısı

Durum ve eğilimler;
Değerlendirme ve Sonuçlar. Atık elektrikli- elektronik eşyalarla ilgili bir çalışma yapılmamıştır.

I.11.10. Maden Atıkları

ATIK
Gösterge: Maden Atıkları
TANIM: İl genelinde, cevher tiplerine göre, zenginleştirme tesisi sayısı ve zenginleştirme proses atıklarının dağılımını ifade eder.
Kaynak: Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: Yıllar itibariyle cevher tiplerine göre zenginleştirme tesisi sayısı, zenginleştirme proses atıkları miktarları (ton)
Durum ve eğilimler;
Değerlendirme ve Sonuçlar. İlde zenginleştirme proses atığı oluşmamaktadır.

I.11.11. Tehlikeli Atıklar

ATIK

Tehlikeli Atıklar

TANIM: İl genelinde, yıllar itibariyle toplanan tehlikeli atıkların miktarı ile geri kazanımı, yakma ve nihai bertaraf edilenlerin miktarlarını ifade eder.

Kaynak: Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü

Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: İl içinde toplanan tehlikeli atıkların miktarı (ton), ara depolama geri kazanım, yakma ve nihai bertaraf miktarları (ton) ve geri kazanım türlerine göre oranları (%)

Durum ve eğilimler;

	Geri Kazanım	Bertaraf(Ton)	Tesis İçi(Ton)	Stok(Ton)	İhracat(Ton)	Toplam(Ton)
2012	5,501	93,886	0	3,283	0	102,67
2013	7,911	121,202	0	0,1	0	129,213

Değerlendirme ve Sonuçlar.

İlde ara depolama geri kazanım yakma ve bertaraf tesisi bulunmamaktadır. Oluşan tehlikeli atıklarla ilgili olarak Tehlikeli Atık Beyan Sisteminden alınan veriler yukarıdaki tabloda belirtilmiştir.

I.12. TURİZM

I.12.1. Yabancı Turist Sayıları

TURİZM							
Gösterge: Yabancı Turist Sayıları							
TANIM: Bu gösterge, il düzeyinde bir yılda giriş çıkış yapan yerli ve yabancı turist sayısının yıllara göre değişimini ifade eder							
Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü							
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: İl düzeyinde 2000 yılı ve sonrasındaki yıllarda giriş yapan yerli ziyaretçi sayısı (kişi), yabancı ziyaretçi sayısı, bu sayıların yıllara göre değişimi (%), bir önceki yıl için ziyaretçi sayısının aylara göre dağılımı							
Durum ve eğilimler;							
	GİRİŞ YAPAN				ÇIKIŞ YAPAN		
	YERLİ	YABANCI	TOPLAM		YERLİ	YABANCI	TOPLAM
2006	86.215	254.812	341.027	2006	94.316	136.732	231.048
2007	84.526	386.015	470.601	2007	97.779	220.604	318.383
2008	78.127	350.551	428.678	2008	113.599	352.503	466.102
2009	180.168	607.945	788.113	2009	201.769	581.499	783.268
2010	209.152	852.072	1.061.224	2010	237.179	684.416	921.595
2011	17.618	847.194	864.812	2011	214.771	580.386	795.157
2012	151.012	390.597	541.609	2012	180.651	391.644	572.295
2013	135.831	414.314	550.145	2013	154.948	418.085	573.033
Değerlendirme ve Sonuçlar.							
<p>Ağrı ili kalkınma endekslerinde sürekli alt sıralarda yer almaktadır. Temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan Ağrı'nın gelişmesi ve kalkınmasında kırsal turizm bir araç olarak düşünülebilir. Kırsal turizm yeni iş olanakları sağlayarak ve özellikle altyapı, sağlık ve eğitim hizmetlerinin gelişimi üzerindeki olumlu etkileri ile ildeki göç sorununun çözülmesinde olumlu etkiler yapabilecektir. Sağlık ve eğitim</p>							

hizmetlerindeki yetersizlikler Ağrı ilindeki göçün temel sebeplerinden olarak görülmektedir. Kırsal turizmin gelişmesi için gerekli doğal, kültürel ve tarihi kaynakların tümüne sahip olan Ağrı ilinin kırsal turizm potansiyelini değerlendirememektedir.

(Kaynak: KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 14 (22): 5-10, 2012)

I.12.2. Mavi Bayrak Uygulamaları

TURİZM
Gösterge: Mavi Bayrak Uygulamaları
TANIM: (Denize Kıyısı Olan İller İçin) Gerekli standartları taşıyan nitelikli plaj ve marinalara verilen uluslararası bir çevre ödülü olan mavi bayrağın, Türkiye’de 1997 yılından itibaren verildiği plaj ve marinaların yıllar itibari ile toplam sayılarının belirtilmesidir.
Kaynak: Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü
Kullanılan Veri ve Gösterge Birimi: Yıllar itibariyle, mavi bayrak almaya hak kazanmış plaj ve marina sayıları
Durum ve eğilimler;
Değerlendirme ve Sonuçlar. İlde deniz bulunmamaktadır.

Ek-1: 2013 YILINA AİT İL ÇEVRE SORUNLARI VE ÖNCELİKLERİ ANKET FORMU

AÇIKLAMALAR:

İl Çevre Sorunları ve Öncelikleri Anketi, illerimizin çevre sorunlarının ve önceliklerinin neler olduğunu ortaya koyan, aynı zamanda bu sorunların kaynaklarını, nedenlerini, sorunun çözümü için ne tür tedbirler alındığı ya da alınması gerektiğini belirten önemli bir çalışmadır. İl Çevre Sorunları ve Öncelikleri Anketi, çevre konusunda karar vericilere ve halka çevresel bilgi sağlamakta, böylece karar verme sürecini desteklemekte ve halkın çevresel konularda bilincini artırmaktadır.

Form doldurulurken;

Anket formunda doldurulan bilgilerin, “Çevre Durum Raporu” ve “Göstergeler” bölümü verileriyle tutarlı olmasına dikkat edilecektir.

Anket formu doldurulurken, başlıklar altındaki açıklamalara dikkat edilecektir.

Öncelik sıralaması istenen bütün başlıklarda, önceki yıla ait anket formuyla, yeni doldurulan yıldaki anket formunun ilgili başlıklarının karşılaştırılması yapılarak, değişiklik olmuşsa nedenlerinin belirtilmesi istenmektedir. Ancak, “GEÇEN YILKİ ÖNEM SIRANIZ” ve “ÖNEM SIRASINDA DEĞİŞİKLİK YAPTIYSANIZ SEBEBİNİ AÇIKLAYINIZ” kısımları “2013” yılından sonraki anket formlarında doldurulacaktır. Bu başlıklarda, 2013 yılında sadece “BU YILKİ ÖNEM SIRANIZ” sütunu doldurulacaktır.

Anket formunun tüm bölümleri eksiksiz ve doğru olarak bilgisayar ortamında hazırlanacaktır.

Herhangi bir konuyla ilgili olarak veri ve bilgi temin edilememişse bunun nedeninin belirtilmesi gerekmektedir.

Her bir çizelgenin altında yararlanılan kaynak/kaynaklar verilmelidir.

İ.1. HAVA KİRLİLİĞİ

1.Hava Kalitesi İndeksine Göre Sınıflandırma

	SO ₂	NO ₂	CO	O ₃	PM ₁₀
Hava Kalitesi İndeksi	1 saatlik ortalama [µg/m ³]	24 saatlik ortalama [µg/m ³]	24 saatlik ortalama [µg/m ³]	1 saatlik ortalama [µg/m ³]	24 saatlik ortalama [µg/m ³]
1 (Çok İyi)	0 -50	0 - 45	0 – 1,9	0 - 35	0 - 25
2 (İyi)	51-199	46 - 89	2,0 – 7,9	36 - 89	26-69
3 (Yeterli)	200-399	90 - 179	8,0 – 10,9	90 - 179	70-109
4 (Orta)	400-899	180 - 299	11 – 13,9	180 - 239	110-139
5 (Kötü)	900-1499	300- 699	14,0 - 39,9	240 - 359	140-599
6 (Çok Kötü)	>1500	> 700	> 40,0	> 360	> 600

İlinize ait yıl içindeki aylık ortalama ölçüm değerlerini yukarıdaki Hava Kalitesi İndeksine göre sınıflandırarak, aşağıdaki çizelgede uygun sınıfı "X" ile işaretleyiniz.

AYLAR	Aylık Ortama (µg/m ³) Olarak Hava Kalitesi İndeksine (*) Göre Sınıflandırma																													
	SO ₂						NO ₂						CO						O ₃						PM ₁₀					
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
OCAK	X																													
ŞUBAT	X																													
MART	X																													
NİSAN	X																													
MAYIS	X																								X					
HAZİRAN	X																								X					
TEMMUZ	X																								X					
AĞUSTOS	X																								X					
EYLÜL	X																								X					
EKİM	X																								X					
KASIM	X																								X					

“Hava” bölümündeki SO₂, PM, NO_x, CO gibi ölçüm sonuçlarının il bazındaki aylık ortalaması veya konsantrasyonu en yüksek olan istasyonun aylık ortalama değerleri esas alınır.

KAYNAK	GEÇEN YILKI ÖNEM SIRANIZ	BU YILKI ÖNEM SIRANIZ ⁶	ÖNEM SIRASINDA DEĞİŞİKLİK YAPTIYSANIZ SEBEBİNİ AÇIKLAYINIZ
a. Evsel ısınma	1	1	
b. İmalat Sanayi İşletmeleri			
c. Maden İşletmeleri			
d. Termik Santraller	-	-	
e. Diğer Sanayi Faaliyetleri (Belirtiniz).....	2	2	
f. Karayolu Trafik	3	3	
g. Diğer Kaynaklar (Belirtiniz).....			

5. Hava kirliliğinin önlenmesi amacıyla yıl içinde il/ilçelerde alınan tedbirleri “X” ile işaretleyiniz.

3.’de, hava kirliliğinin önlenmesi amacıyla yıl içinde, il sınırları içerisinde ne tür tedbirler alındığı bilgisi istenmektedir. Çizelgede her bir tedbir için belirtilen numara altında, alınan tedbirler için işaretleme yapılması istenmektedir.

YERLEŞİM YERİNİN ADI		ALINAN TEDBİR/TEDBİRLER								
		a	b	c	d	e	f	g	h	i
İL MERKEZİ	1.Ağrı	*		*	*	*				
İLÇELER	1.Patnos	*		*		*				
	2.Doğubayazıt	*		*		*				
	3.Hamur	*		*		*				
	4.Tutak	*		*		*				
	5.Taşlıçay	*		*		*				
	6.Diyadin	*		*		*				
	7.Eleşkirt	*		*		*				

Kaynaklar: Orman İşletmesi Müdürlüğü, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü

Tedbirler:

⁶En önemliden az önemliye doğru 1,2,3,... şeklinde numaralandırınız. Seçeneklerin hepsinin numaralanması zorunlu olmayıp, ilinize uygun seçenekleri numaralandırınız.

Kaliteli katı/sıvı yakıt kullanımı
Doğalgaz kullanımı
Bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları
Ağaçlandırma çalışmaları/orman alanlarının, yeşil alanların artırılması
Motorlu taşıtların egzoz gazı ölçümleri
Sanayi kuruluşlarının emisyon izni almaları
Sanayi tesislerinin yerleşim yeri dışına çıkarılmaları
Denetim
Diğer (Varsa yukarıya ayrılan bölümde belirtiniz).

6. Hava kirliliğinin giderilmesinde, yıl içerisinde, il/ilçelerde karşılaşılan güçlükleri önem sırasına göre rakam ile belirtiniz.

4.'de hava kirliliğinin önlenmesinde, yıl içinde, İlinizde karşılaşılan güçlüklerin önem sırasına göre en önemliden az önemliye doğru 1,2,3,4.... şeklinde numaralandırmanız istenmektedir. “Karşılaşılan güçlükler” altında belirtilen maddelerin hepsinin işaretlenmesi zorunlu olmayıp, ilinize uygun maddelerin numaralandırılması gerekmektedir. Bunların haricinde “diğer” olarak belirtilmesi gereken husus varsa, ayrıca belirtilmelidir.

Karşılaşılan Güçlükler	GEÇEN YILKI ÖNEM SIRANIZ	BU YILKI ÖNEM SIRANIZ*	ÖNEM SIRASINDA DEĞİŞİKLİK YAPTIYSANIZ SEBEBİNİ AÇIKLAYINIZ
a. Yeterli denetim yapılamaması	4	4	
b. Ateşçilerin eğitimsiz veya bilinçsiz olması			
c. Halkın alım gücünün düşük olmasından dolayı kalitesiz yakıt kullanılması	1	1	
d. Kaliteli yakıt temininde zorluklar			
e. Kurumsal ve yasal eksiklikler			
f. Toplumda bilinç eksikliği	2	2	
g. Meteorolojik faktörler			
h. Topografik faktörler	3	3	
i. Diğer (Belirtiniz).....			

*En önemliden az önemliye doğru 1,2,3,4,... şeklinde numaralandırınız. Seçeneklerin hepsinin numaralanması zorunlu olmayıp, ilinize uygun seçenekleri numaralandırınız.

İ.2.SU KİRLİLİĞİ

1. İl sınırları içerisinde bulunan su kaynaklarının kalite değerlendirmesi

Su kirliliği, II.1.1-II.1-3'de il sınırları içerisinde, yıl içinde, kirliliğe maruz kalmış su kaynaklarının (yüzey, yeraltı ve yüzme suları) adları, kalite sınıfları ile bunların çizelgede belirtilen kirlenme nedenleri dikkate alınarak işaretlenmesi istenmektedir.

2. İl sınırlarında bulunan yüzey sularının kalite sınıflarını Yüzeysel Su Kalitesi Yönetimi Yönetmeliği hükümleri çerçevesinde belirtiniz ve muhtemel kirlenme nedenlerini işaretleyiniz.

Yüzey Suyu Adı	Kalite sınıfı				Kirlenme Nedenleri								
	1	2	3	4	a	b	c	d	e	f	g	h	i
					Evsel Atıksular	Evsel Katı Atıklar	Sanayi Kaynaklı Atıksular	Sanayi Atıkları	Zirai İlaç ve Gübre Kullanımı	Hayvan Yetiştiriciliği	Madencilik Faaliyetleri	Denizcilik Faaliyetleri	Diğer (Belirtiniz)
Toprakkale Deresi(Kavak)									*	*			
Hanoba Çayı (Dönerdere)									*	*			
Altınçayır Deresi(Ağrı Yazıcı Barajı Girişi)									*	*			
Cumaçay Deresi (Ağrı Yazıcı Barajı Girişi)									*	*			
Murat Nehri-Murat Köyü									*	*			

Yüzeysel Su Adı	Kalite sınıfı				Kirlenme Nedenleri								
	1	2	3	4	a	b	c	d	e	f	g	h	i
					Evsel Atıksular	Evsel Katı Atıklar	Sanayi Kaynaklı Atıksular	Sanayi Atıkları	Zirai İlaç ve Gübre Kullanımı	Hayvan Yetiştiriciliği	Madencilik Faaliyetleri	Denizcilik Faaliyetleri	Diğer (Belirtiniz)
Köprüsü													
Murat Nehri-Tutak Çıkışı									*	*			
Murat Nehri-Ağrı Çıkışı					*				*	*			
Sarısu-Gülveren(Ülke Sınırı)					*				*	*			
Ağrı-Doğubayazıt Balık Gölü Regülatör Çıkışı					*				*				

Kaynaklar: Devlet Su İşleri 8.Bölge Müdürlüğü

3. İl sınırlarında bulunan yeraltı sularının kalite sınıflarını Yeraltı Sularının Kirlenmeye ve Bozulmaya Karşı Korunması Hakkında Yönetmelik çerçevesinde belirtiniz ve muhtemel kirlenme nedenlerini işaretleyiniz.

Yeraltı suyunun bulunduğu bölge	Yeraltı Su Kalite Sınıfı			Kirlenme Nedenleri								
	İy	Zayıf	Yeterli veri yok	a	b	c	d	e	f	g	h	i
				Evsel Atıksular	Evsel Katı Atıklar	Sanayi Kaynaklı Atıksular	Sanayi Atıkları	Zirai İlaç ve Gübre Kullanımı	Hayvan Yetiştiriciliği	Madencilik Faaliyetleri	Deniz Suyu Girişimi	Diğer (Belirtiniz)
Ağrı	*			*	*			*				
Merkez												

Yeraltı suyunun bulunduğu bölge	Yeraltı Su Kalite Sınıfı			Kirlenme Nedenleri								
	İy i	Zayı f	Yeter li veri yok	a	b	c	d	e	f	g	h	i
				Evsel Atıksul ar	Evsel Katı Atıklar	Sanayi Kaynaklı Atıksul ar	Sana yi Atıklar ı	Zirai İlaç ve Gübre Kullanı mı	Hayvan Yetiştiricili ği	Madencilik Faaliyetle ri	Deniz Suyu Girişi mi	Diğer (Belirtini z)
Eleşkirt	*							*				
Tutak			*					*				
Doğubaya zıt	*							*				
Taşlıçay			*					*				
Hamur			*	*	*			*				
Diyadin			*					*				
Patnos			*	*	*			*				

Kaynaklar: DSİ Su Kalitesi Veri Tabanı

4. İl sınırlarında bulunan yüzme sularının kalite sınıflarını Yüzme Suyu Kalitesi Yönetmeliği çerçevesinde belirtiniz ve muhtemel kirlenme nedenlerini işaretleyiniz.

Yüzme Suyunun bulunduğu bölge/plaj	Mavi Bayrak Ödülü		Yüzme Suyu Kalite Sınıfı (*)				Kirlenme Nedenleri						
	Var	Yok	A	B	C	D	a	b	c	d	e	f	g
							Evsel Atıksular	Evsel Katı Atıklar	Sanayi Kaynaklı Atıksular	Sanayi Atıkları	Zirai İlaç ve Gübre Kullanımı	Deniz/Göl Taşımacılığı	Diğer (Belirtiniz)

Yüzme Suyunun bulunduğu bölge/plaj	Mavi Bayrak Ödülü		Yüzme Suyu Kalite Sınıfı (*)				Kirlenme Nedenleri						
	Var	Yok	A	B	C	D	a	b	c	d	e	f	g
							Evsel Atıksular	Evsel Katı Atıklar	Sanayi Kaynaklı Atıksular	Sanayi Atıkları	Zirai İlaç ve Gübre Kullanımı	Deniz/Göl Taşımacılığı	Diğer (Belirtiniz)

(*) A sınıfı çok iyi/mükemmel, B sınıfı iyi kalite, C sınıfı kötü kalite ve D sınıfı çok kötü kalite/yasaklanması gereken olarak kalite kategorilerini temsil etmektedir.

Kaynaklar: *Verinin nereden alındığı*

5. Yıl içinde, il sınırları içindeki il/ilçelerde atıksuların yol açtığı kirlenmenin nedenlerini uygunseçenekleri "X" ile işaretleyerek belirtiniz.

2.'de, il sınırları içerisindeki yerleşim merkezlerinde (il merkezi ve ilçelerin her biri için) atıksulardan kaynaklanan kirliliğin nedenlerinin çizelgenin altında belirtilen maddeler dikkate alınmak ve (X) koymak suretiyle işaretlenmesi istenmektedir. Çizelgede geçen "il Merkezi" ifadesiyle, İliniz Büyükşehir Belediyesi ise, Büyükşehir Belediyesine bağlı ilçeler, değilse merkez ilçe kastedilmektedir.

Yerleşim Yerinin Adı		Atık Sulardan Kaynaklanan Kirliliğin Nedenleri												
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
il Merkezi	1.Merkez	X	X		X	X	X	X	X			X		
ilçeler	1.Patnos	X	X		X	X	X	X				X		
	2.Doğubayazıt	X	X		X	X	X	X				X		
	3.Hamur	X	X		X	X	X	X				X		
	4.Tutak	X	X		X	X	X	X				X		

Yerleşim Yerinin Adı	Atık Sulardan Kaynaklanan Kirliliğin Nedenleri												
	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
5.Taşlıçay	X	X		X	X	X	X				X		
6.Diyadin	X	X		X	X	X	X				X		
7.Eleşkirt	X	X		X	X	X	X				X		

Kaynaklar: *İşaretlemeye ilişkin yerinin nereden alındığı*

Kirlilik Nedenleri:

Kanalizasyon şebekesinin olmaması veya yetersiz olması

Yerleşim yerlerinde evsel nitelikli atıksuların arıtılmaması

Büyük sanayi kuruluşlarının atıksularını arıtmaması

Küçük sanayilerde toplu arıtmanın olmaması

Foseptik çukurların sağlıklı şekilde inşa edilmemesi

Foseptik atıkların vidanjörlerle çekildikten sonra gelişigüzel yerlere boşaltılması

Zirai mücadele ilaçlarının kullanımı

Kimyasal gübre kullanımı

Arıtma tesisi kapasite ve verimlerinin yetersiz olması

Arıtma tesisinde görevli olan personelin yetersiz olması

Hayvancılık atıkları

Maden atıkları

Diğer (Yukarıda ayrılan bölümde belirtiniz).

6. Su kirliliğinin önlenmesi amacıyla alıcı ortamlarda aşağıdaki tedbirlerden hangilerinin alındığını çizelgede (x) işareti koyarak belirtiniz.

II.3.'de, su kirliliğinin önlenmesi amacıyla her bir alıcı su ortamı için, çizelgenin altında belirtilen maddelerin dikkate alınarak tedbirlerin çizelgede işaretlenmesi istenmektedir.

Alıcı Ortamın Adı	Su Kirliliğinin Önlenmesi Amacıyla Alınan Tedbirler								
	a	b	c	d	e	f	g	h	i
Deniz									
Göller									
1.Balık			X	X				X	
Akarsular									
1.Murat			X	X				X	
2.Taşlıçay			X	X				X	
Havzalar									
1.Fırat Dicle			X	X				X	
Yeraltı Suları									
Jeotermal Kaynaklar									
1.Diyadin			X	X				X	
Diğer Alıcı Su Ortamları									
1.Sarısu Sazlığı			X	X				X	
2.Doğubayazıt			X	X				X	

Kaynaklar: İşaretlemeye ilişkin verinin nereden alındığı

Alınan Tedbirler:

Kanalizasyon şebekesinin yapılması ya da yenilenmesi

Arıtma tesisi /deniz deşarjı /depolama alanları yapılması

Yerleşim merkezinde fosseptik kullanılması

Tarımsal faaliyetlerde kullanılan zirai mücadele ilacı ve gübrenin aşırı ve yanlış kullanımının önlenmesi

Yönetmelikler çerçevesinde denetim yapılması

Deniz araçlarının atıklarını boşaltabilmeleri için uygun yerlerin hazırlanması

Sanayi kuruluşlarının atıksuları için deşarj izni alması

Toplumsal bilgilendirilme ve bilinçlendirme faaliyetleri

Diğer (Yukarıda ayrılan bölümde belirtiniz).

7. Su kirliliğinin giderilmesinde/önlenmesinde il sınırları içerisinde karşılaşılan güçlükleri en önemliden az önemliye doğru numara vererek (1,2,3,...) işaretleyiniz.

II.4'de su kirliliğinin giderilmesinde/önlenmesinde il sınırları içerisinde karşılaşılan güçlüklerin önem sırasına göre en önemliden az önemliye doğru 1,2,3,... şeklinde numaralandırmanız istenmektedir. "Karşılaşılan güçlükler" altında belirtilen maddelerin hepsinin işaretlenmesi zorunlu olmayıp, ilinize uygun maddelerin numaralandırılması gerekmektedir.

KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	GEÇEN YILKI ÖNEM SIRANIZ	BU YILKI ÖNEM SIRANIZ*	ÖNEM SIRASINDA DEĞİŞİKLİK YAPTIYSANIZ SEBEBİNİ AÇIKLAYINIZ
a. Yeterli denetim yapılamaması	3	3	
b. Mali imkansızlıklar nedeniyle arıtma tesislerinin kurulamaması	1	1	
c. Kurumsal ve yasal eksiklikler			
d. Toplumda bilinç eksikliği	2	2	
e. Diğer (Belirtiniz).....			

*En önemliden az önemliye doğru 1,2,3,...şeklinde numaralandırınız. Seçeneklerin hepsinin numaralanması zorunlu olmayıp, ilinize uygun seçenekleri numaralandırınız.

İ.3. TOPRAK KİRLİLİĞİ

1. İlinizde toprak kirliliğine neden olan kaynakları önem sırasına göre rakam ile işaretleyerek* belirtiniz.

III.1’de, il sınırları içerisinde toprak kirliliğine neden olan kaynakların önem sırasına göre, en önemliden, az önemliye doğru, 1,2,3,4.... şeklinde numaralandırılması istenmektedir. Toprak kirliliğine neden olan kaynaklar altında belirtilen maddelerin hepsinin işaretlenmesi zorunlu olmayıp, ilinize uygun maddelerin numaralandırılması gerekmektedir.

Kirlenme Kaynağı	GEÇEN YILKI ÖNEM SIRANIZ	BU YILKI ÖNEM SIRANIZ*	ÖNEM SIRASINDA DEĞİŞİKLİK YAPTIYSANIZ SEBEBİNİ AÇIKLAYINIZ
a. Sanayi kaynaklı atık boşaltımı			
b. Madencilik atıkları			
c. Vahşi depolanan evsel katı atıklar	1	1	
d. Vahşi depolanan tehlikeli atıklar			
e. Plansız kentleşme	2	2	
f. Aşırı gübre kullanımı	3	3	
g. Aşırı tarım ilacı kullanımı			
h. Hayvancılık atıkları	4	4	
i. Diğer (Belirtiniz).....			

*En önemliden az önemliye doğru 1,2,3,4,... şeklinde numaralandırınız. Seçeneklerin hepsinin numaralanması zorunlu olmayıp,

ilinize uygun seçenekleri numaralandırınız.

2. Toprak kirliliğinin önlenmesi amacıyla il sınırları içerisinde, aşağıdaki tedbirlerden hangilerinin alındığını önem sırasına göre rakam* ile belirtiniz.

III.2’de, toprak kirliliğinin önlenmesi amacıyla il sınırları içerisinde belirtilen tedbirlerden hangileri alınıyor ise, bunların önem sırasına göre, en önemliden, az önemliye doğru, 1,2,3,4.... şeklinde numaralandırılması istenmektedir. Maddelerin hepsinin işaretlenmesi zorunlu olmayıp, ilinize uygun maddelerin numaralandırılması gerekmektedir.

*En önemliden az önemliye doğru 1,2,3,4,... şeklinde numaralandırınız. Seçeneklerin hepsinin numaralanması zorunlu olmayıp, ilinize uygun seçenekleri numaralandırınız.

ALINAN TEDBİRLER	GEÇEN YILKI ÖNEM SIRANIZ	BU YILKI ÖNEM SIRANIZ *	ÖNEM SIRASINDA DEĞİŞİKLİK YAPTIYSANIZ SEBEBİNİ AÇIKLAYINIZ
a. Sanayi/Madencilik tesislerinin sıvı, katı ve gaz atıklarının mevzuata uygun olarak bertarafının sağlanması			
b. Kentleşmenin Çevre Düzeni Planlarına uygun olarak gerçekleştirilmesi			
c. Mevzuata uygun olarak gübreleme, ilaçlama ve sulamanın yapılması	1	1	
d. Erozyon mücadele çalışmaları	2	2	
e. Geri dönüşüm/yeniden kullanım uygulamaları			
f. Diğer (Belirtiniz).....Bilinçlendirme çalışmaları yapılması			

İ.4. Öncelikli Çevre Sorunları

1. Aşağıdaki Konu Başlıklarını Dikkate Alarak, yıl sonu itibariyle, İl Sınırları İçinde Görülen Çevre Sorunlarını Önem ve Önceliklerine Göre Rakam (Önem sırasına göre en önemliden az önemliye doğru 1,2,3,4,5,..... şeklinde numaralandırınız) Vererek Sıralayınız. Tüm sorunları numaralandırmak zorunlu olmayıp, iliniz için geçerli olan sorunları öncelik sırasına göre numaralandırmanız yeterlidir.

IV.1'de, sıralanan çevre sorunları dikkate alınarak, yıl sonu itibariyle, il sınırlarınız içerisinde, görülen bu sorunların önem ve önceliklerine göre, en önemliden en az önemliye doğru 1,2,3,4,5,... şeklinde numaralandırılması istenmektedir. Tüm sorunları numaralandırmak zorunlu olmayıp, iliniz için geçerli olan sorunları öncelik sırasına göre numaralandırmanız yeterlidir. Ayrıca çizelgede yer alan her çevre sorunu için iliniz sınırları içinde geçerli olan nedenleri işaretleyiniz.

NOT: Ölçüm değerleri, göstergeler, her bölümün sonundaki sonuç ve değerlendirme kısımları, konularına göre şikayet sayısı, şikayetin ceza ile sonuçlanma oranı, konularına

göre ceza sayısı, yapılan denetimler sonucu edinilen deneyimler vb. çevre sorunlarının hangi alanda yoğunlaştığı konusunda yol gösterici olabilir.

ÇEVRE SORUNLARI	GEÇEN YILKI ÖNEM SIRANIZ	BU YILKI ÖNEM SIRANIZ *	ÖNEM SIRASINDA DEĞİŞİKLİK YAPTIYSANIZ SEBEBİNİ AÇIKLAYINIZ
a. Hava kirliliği	3	3	
b. Su kirliliği	2	2	
c. Toprak kirliliği	4	4	
d. Atıklar	1	1	
e. Gürültü kirliliği			
f. Erozyon			
g. Doğal çevrenin tahribatı (Orman, Mera, Sulak alan, Kıyı, Biyolojik çeşitlilik ve habitat kaybı)			

*En önemliden az önemliye doğru 1,2,3,4,... şeklinde numaralandırınız. Seçeneklerin hepsinin numaralanması zorunlu olmayıp, ilinize uygun seçenekleri numaralandırınız.

2. İl Sınırları İçerisinde IV.1’de Tespit Edilen Her Bir Öncelikli Çevre Sorunu ile İlgili Olarak; Yukarıda IV.1’de Belirlemiş Olduğunuz Öncelik Sırasına Göre;

IV.2’de, IV.1’de sıralanan her bir öncelikli çevre sorunları dikkate alınarak;

Çevre sorununun nedenlerini,

Bu nedenlerde daha çok hangi faktör veya sektörlerin etkili olduğunu,

Çevreye vermiş olduğu olumsuz etkilerini

Bu sorunların giderilmesinde karşılaşılan güçlüklerini,

Bu sorunları gidermek amacıyla alınan, alınması planlanan veya alınması gereken tedbirlerin neler olduğunu,

Ayrıca bu başlık altında yer almasını istediğiniz diğer görüşlerinizi belirten bilgi notunu,

sistematik ve yeterli seviyede açıklayınız.

I. ÖNCELİKLİ ÇEVRE SORUNU

1-ATIK

- a) Yerel yönetimlerin uygulama eksiklikleri, Toplumda bilinç eksikliği, Personel eksikliği
- b) Öncelikle yerleşim yerlerden kaynaklanan evsel atıklar olmak üzere tüm sektörler
- c) Özellikle toprak ve su kirliliğine yol açtığından halk sağlığının bozulması, Görüntü kirliliği
- d) Yerel yönetimlerin uygulama eksiklikleri, bilinç eksikliğinden dolayı uygulamalarda ve yapılan denetimlerde güçlüklerle karşılaşılması
- e) Bilgilendirme uyarı çalışmaları yapılmaktadır.

II. ÖNCELİKLİ ÇEVRE SORUNLARI

2-SU KİRLİLİĞİ

- a) Atıksu arıtma tesislerinin olmaması, su kaynaklarına atıkların bırakılması, kanalizasyon sistemlerinin yetersiz olması
- b) Özellikle belediyeler olmak üzere tüm sektörlerde bu konuda sıkıntı yaşanmaktadır.
- c) Göl, dere, akarsu vb. yerlere arıtılmadan deşarj edilen sular insan sağlığının bozulmasına sebep olmaktadır.
- d) Yerel yönetimlerin uygulama eksiklikleri, bilinç eksikliğinden dolayı uygulamalarda ve yapılan denetimlerde güçlüklerle karşılaşılması
- e) Merkez ve İlçe Belediyelerine Atıksu Arıtma Tesisi Projelerinin tamamlanması yönünde görüşmeler yapılmıştır. Taşkın Koruma çalışmalarının yapılması, Dere Islahı Çalışmasının yapılması gerekmektedir.

Varsa, IV.1’de, “3” ve Sonrası Numara Verdiğiniz Öncelikli Çevre Sorunlarını, IV.1’de Belirlemiş Olduğunuz Sırayla Açıklayınız

2013 Yılı ÖNCELİKLİ ÇEVRE SORUNU

3-HAVA KİRLİLİĞİ

- a) Kalitesiz yakıt kullanımı
- a) Tüm sektörlerde bu konuda sıkıntı yaşanmaktadır.
- b) İklim şartlarının ağır olması sebebiyle uzun süren kış mevsiminde kullanılan kalitesiz yakıt sağlık açısından insanları olumsuz etkilemektedir.
- c) Yerel yönetimlerin uygulama eksiklikleri, bilinç eksikliğinden dolayı uygulamalarda ve yapılan denetimlerde güçlüklerle karşılaşılması
- d) Ateşçilerin eğitimi yerleşim yerlerine (özellikle çok katlı binalara) kaliteli yakıtların kullanılması amacıyla tebligat ve bilgilendirme yapılması

3-TOPRAK KİRLİLİĞİ

- a) Plansız kentleşme sonucu toprak kirliliği,
- b) Tarımda kullanılan çeşitli pestisit ve ilaçların bilinçsizce kullanımı,
- c) Vahşi depolanan evsel atıklar toprak üzerinde kirlilik yükü oluşturması,
- d) Kentleşmenin Çevre Düzeni Planlarına uygun olarak gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır.
- e) Mevzuata uygun olarak gübreleme, ilaçlama ve sulamanın yapılmasına çalışılmaktadır.
- f) Sanayi/Madencilik tesislerinin sıvı, katı ve gaz atıklarının mevzuata uygun olarak bertarafının sağlanmasına çalışılmaktadır.